

Background Paper. Key Issues & Questions

ACKNOWLEDGEMENT

Five-Fifty Forum Planning Team:

Planning Chair:

Karma Yeshe, Kalon,
Department of Finance

Planning Co-Chair:

Trinlay Gyatso, Secretary,
Department of Finance

Chief Coordinator:

Kaydor Aukatsang,
Chief Resilience Officer
and SARD Director

Background Paper Development:

Richard Weingarten
Dr. Kunchok Dorjee
Jamyang Gyaltzen
Venerable Geshe Ngawang Samten
Karma Chungdak
Kaydor Aukatsang

Interpretation Services:

Library of Tibetan Works and Archives
(LTWA)

Translation Services:

Buddha Kyab
Tenzin Wangdue

Core Team Members:

Dr. Kunchok Tsundue,
Chief Planning Officer

Tenzin Choenyi
Pema Dechen
Tenzin Dechen
Yangchen Dolkar
Dolma Lhadon
Tenzin Lhadon
Tenzin Lodhen
Jigme Yangchen (MC)

Graphics

Pixel Miracle

Printing

Norbu Graphics

དཀར་ཆག

བཅོད་གཞི་དང་པོ། བོད་ཀྱི་མཐོང་མ་ཡིན་པའི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན།	༡ ---- ༡༥
བཅོད་གཞི་གཉིས་པ། བོད་མིའི་ཤེས་ཡོན་གོང་མཐོར་གཏོང་ཐབས།	༡༩ ---- ༣༩
བཅོད་གཞི་གསུམ་པ། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་འཕྲོད་བསྟེན་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས།	༣༧ ---- ༥༧
བཅོད་གཞི་བཞི་པ། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས།	༥༩ ---- ༧༠

TABLE OF CONTENTS

Theme I: Sustaining Tibetan Culture	51 ---- 60
Theme II: Strengthening Tibetan Education	61 ---- 68
Theme III: Towards a Healthier Tibetan Community	69 ---- 76
Theme IV: Economic Development of Tibetan Community	77 ---- 85

རྒྱུ་ལྡེངས།

ལོ་རྒྱུས་སྤྱི་བ་ཆོས་ལོ་རྒྱུ་ལྡེངས་ཀྱི་རིང་བོད་ནང་གནད་རབས་སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་དཔལ་ཡོན་ཕུན་སུམ་ཆོགས་པ་དར་བྱུང་ཡོད་པའི་
ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྒྱ་ཆ་ཕྱོགས་སྤྱི་གྲུ་ཡོད། གནད་ཤུལ་ཉོག་ཞིབ་བརྒྱུད་གསར་དུ་རྟེན་པའི་གནད་ཐུག་ཀྱིས་བོད་ནང་དུང་དེ་ལས་ཀྱང་ཆེས་
གནད་རབས་སྤྱི་གྲུ་ཡོད། ལོ་རྒྱུ་ལྡེངས་ཀྱི་རིང་བོད་ནང་གནད་རབས་སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་དཔལ་ཡོན་ཕུན་སུམ་ཆོགས་པ་དར་བྱུང་ཡོད་པའི་ཁྱད་སྤྱོད་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་
གནད་བོད་དཔལ་ཡོན་ནི་བོད་ཀྱི་གནད་བོད་ཆོས་བརྒྱུད་བོད་ཀྱི་ཕྱགས་སྤྱོད་ལ་གཞི་བཙུག་པ་ཞིག་ཡིན། བོད་རང་ཉིད་ཀྱི་སྤྱི་ལྷན་ལོ་རྒྱུས་ནང་སྤྱི་
ལོ་ལ་དང་ཁོ་ཉན། ཉུར་ཀྱི། རྒྱ་གར་རྒྱ་གར་སོགས་རྒྱལ་ཁབ་དང་ས་ཁུལ་གཞན་ནས་ཀྱང་སྤྱི་ཆོགས་དཔལ་ཡོན་དང་རིག་གཞུང་གཉིས་ཀའི་ཐོག་
ནས་ཕྱགས་སྤྱོད་སྤྱོད་པ་ཡོད་པ་རེད།

ཕྱི་མའི་དུས་རབས་བདུན་པའི་ནང་བོད་དུ་ནང་ཆོས་རྒྱུ་ལྡེངས་བ་དང་ནང་ཆོས་དེ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཆོས་ཕྱགས་སྤྱི་གྲུ་ཉེ་བོད་ལ་འགྱུར་བ་
ཕྱགས་ཆེན་པོ་ཞིག་ཐེབས་ཡོད། འགྱུར་བ་འདིས་རིམ་བས་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཆོགས་དཔལ་ཡོན་དང་བསམ་སྤྱོད་ཁོར་ཕྱག་ཡོངས་རྒྱུ་ལྡེངས་ལ་འགྱུར་བཅས་
དང་། བོད་ཀྱི་ཆོས་ཕྱགས་དང་ལྟ་བུ། གསོ་བ་རིག་པ། རྒྱ་ཆུ་རིག་པའི་གཞུང་ཕྱགས་ལ་འདྲ་ཕྱགས་སྤྱོད་གཏོང་བ་ཐེབས་
ནས་དེ་དག་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་མི་ཆོའི་ཆ་ལས་སྤྱི་གྲུ་ཡོད།

ནང་ཆོས་ནི་རྒྱ་གར་ནས་བོད་ནང་སྤྱོད་པ་ཡོད། རྒྱ་གར་ཀྱི་དགོན་སྡེའི་གཙུག་ལག་སྤྱོད་གཉེར་ཁང་ཆེན་པོ་ ཉུར་ལེན་ཁང་དང་ཉུར་ལེན་ཁང་།
རམ་ལྷོ་ལ། ཉུག་ལྷོ་ལ། རྒྱ་གར་ནས་ཤེས་ཡོན་དང་། ཆོས་ཕྱགས། རིག་གཞུང་ཆ་ཆང་བ་ཞིག་བོད་ལ་དར་སྤྱོད་དེས་ཕྱིན་པ་བྱུང་ཡོད། ནང་པའི་
གཙུག་ལག་སྤྱོད་གཉེར་ཁང་ཆེན་པོ་འདི་དག་གི་ཤེས་ཡོན་སྤྱོད་ཁྱད་སྤྱོད་སྤྱོད་པ་ལྟ་བུ་དང་། གཏན་ཆོགས་རིག་པ། ཆད་མ་རིག་པ། སེམས་ཁམས་
རིག་པ། གསོ་བ་རིག་པ། རྒྱ་ཆུ་རིག་པ། ལྷགས་བཟོ་རིག་པ། རྒྱ་ཆུ་རིག་པ། རྒྱ་དག་བད་སྤྱོད། རྒྱ་ཡིག་ཆུ་རིག་བཅས་ཡོད།

བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ནི་བཛོད་གཞི་དང་པོའི་ནང་རྒྱུ་ལྡེངས་ལྟ་བུ་ཡོད་པ་ལྟར་བོད་རང་ཉིད་ཀྱི་སྤྱི་ལྷན་ལོ་རྒྱུས་དཔལ་ཡོན་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིང་པོ་ཞིག་
གི་བརྒྱུད་རིམ་ནང་། རྒྱ་གར་ཀྱི་ནང་པའི་དགོན་སྡེའི་གཙུག་ལག་སྤྱོད་གཉེར་ཁང་ཁག་ནས་ཤེས་ཡོན་དང་། ཆོས་ཕྱགས། རིག་གཞུང་སོགས་དར་
སྤྱོད་བྱུང་བ་ལ་བརྟེན་ནས་ཡར་རྒྱས་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། རིམ་བས་བོད་ཀྱིས་རྒྱ་གར་ནས་གདན་ཐངས་པའི་རིག་གནས་དང་གཞུང་ཕྱགས་ཁག་ཉར་
ཆགས་དང་ཡར་རྒྱས་བཏང་སྟེ། དེ་དག་ལ་ཕྱོགས་གང་ཐད་ནས་འགྱུར་བཅས་བཏང་སྟེ་དང་ཆོས་དཔལ་ཡོན་ལྡོང་བའི་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་
དེ་བྱུང་ཡོད།

དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པའི་དཀྱིལ་ནས་རྒྱ་མིས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཐེས། བོད་དང་བོད་མི་རིགས་ལ་བསམ་ཡུལ་ལས་འདས་པའི་རྒྱུ་ལྡེངས་ཆ་བས་
ཆེན་བྱུང་ཡོད། རྒྱ་དམག་བོད་དུ་སྤྱོད་པས་ནས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དང་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་རྩོམ་ཆ་བརྒྱུ་གཏོང་སྐབས། བོད་མི་ཁྱི་བརྒྱུད་ཡས་མས་
ཤིག་རྒྱ་གར་དང་། བལ་ཡུལ། འབྲུག་ཡུལ་དུ་ཕྱོས་ཕྱོལ་སྤྱོད་པ་ཡོད།

ལགོང་ས་ལ་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་གི་རྒྱ་གར་ལ་ཆིབས་བསྐྱར་བསྐྱེད་སྤྱོད་ཀྱི་གནས་སྟངས་དང་བོད་ནང་གི་ནུབ་ལོ་སྤྱོད་ཀྱི་གནས་སྟངས་ལ་བརྟེན་ནས། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ལ་འཕམ་ཉེ་བའི་ཉེན་ཁ་དེ་གཟིགས་ནས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་ཆེད་འཕམ་ཁྱེད་བོད་མི་ལ་བཞེས་འགོ་བཙུགས་ཡོད། དེ་ཡང་གཙོ་བོ།

༡། བོད་མི་སྐྱབས་བཅོལ་བ་ནམས་གནས་སྤྱོད་བྱེད་ས་དང་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་སའི་རྒྱ་བལ་འབྲུག་གསུམ་དུ་གཞིས་ཆགས་གསར་འཛུགས།

༢། བོད་མཁའ་རྒྱུ་ཆོར་དེད་དུས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་གཉིས་ཀ་སློབ་སའི་སློབ་བྱ་གསར་འཛུགས།

༣། བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་སའི་གལ་ཆེའི་ཁྱེ་གནས་གསར་བ། བོད་ནང་དུ་རྒྱ་མིས་གཏོར་བའི་གཞུང་བཏང་ཟེན་པའི་དགོན་སྡེ་ཆེ་ཁག་ནམས་བསྐྱར་འཛུགས་སོགས་ཀྱི་ཐོག་ནས་དགོངས་པ་བཞེས་གནང་ཡོད་པ་རེད།

བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་ནི་ད་ཆ་འཛམ་གླིང་ཕྱོགས་གང་སར་ཡོངས་གྲགས་ཆགས་ཡོད། དེ་ལྟར་ནའང་བོད་ནང་གི་མིས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཙུ་བརྒྱ་གཏོར་པའི་འབད་བཅོན་སྤྱོད་མཐུན་བྱེད་བཞིན་པ་དང་། བཅོན་བྱེད་བོད་མིའི་སྤྱི་ཆོགས་ཀྱང་སྤར་ལས་ཁ་འཐོར་ཤུགས་ཆེ་བུ་བྱེན་ནས། དེ་རབས་སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་གཞོན་ཤུགས་དང་མཛེས་སྤྱོད་ཀྱི་ཤུགས་སྤྱོད་ཐེབས་བཞིན་པར་བརྟེན། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ནི་སྤར་ལས་སྤྱོད་པའི་ཉེན་ཁ་གནས་སྤྱོད་ཡོད། དེས་ན། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་སྤྱོད་ཀྱི་ད་ལྟ་བོད་མི་རིགས་ཀྱིས་གདོང་ལེན་བྱེད་དགོས་པའི་གནད་དོན་གལ་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཡིན།

གནད་དོན་གཙོ་བོ་ཁག

བརྗོད་གཞི་དང་བོ། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་རོ་བོ་ངོས་འཛིན་དང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་ཐབས།

བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞེས་པ་ནི་འདས་པའི་ལོ་ངོ་སྤུས་སྟོང་ཙམ་གྱི་རིང་ལ་བོད་ནང་གནས་སྤྱོད་བྱེད་མཁན་མི་རིགས་ཀྱི་ཁྲོད་བྱུང་བའི་ཆོས་དང་དང་རིག་གནས། མིའི་བཟང་པོའི་རིན་ཐང་། སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་གལ་ཤེས། སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་ལམ་ལུགས་སོགས་ཕྱོགས་བསྐྱེད་ཤིག་ལ་གོ་བ་ལེན་ཆོག་པ་ཡིན། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ནི་གཙོ་བོ་ལོ་ངོ་ཆེན་སྟོང་བཞི་བརྒྱ་ལྷག་གི་གོང་ལ་འཕེལ་རྒྱས་བྱུང་བའི་བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་ལས་བྱུང་བའི་བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་གྱིས་དེ་ཉིད་བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་ཡིན་པར་མ་ཟད། ལྷ་བྱུང་དང་ཆོས་ཀྱི་ཉམས་ལེན་དང་བཟང་པོའི་རིན་ཐང་གི་སྤྱེ་ཆོན་ཞིག་ཡིན་པ་གཉིས་ཀའི་ཐོག་ནས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ལ་ཤུགས་སྤྱོད་ཡང་བཟོས་ཡོད། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་ཁོངས་སྤྱོད་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་བོད་ཀྱི་སྤྱོད་ཆོར་མ་ཡིན་པའི་གསོ་བ་རིག་པ། སྐར་ཅེས། ཆོས་རིག་སྤྱོད་ཆུ་ལོད་ཡོད། སྤྱོད་ཆུ་འདི་དག་གི་ཁོངས་སྤྱོད་ལ་དབྱེད་པ་དང་། ཞབས་ཤོ། རི་མོ། སྤྱོད་ཆུ་བཟོ་རིག་པ། ལག་ཤེས་འདྲ་མིན་སྤྱོད་ཆོགས། དཔེར་ན། རྟེན་བཞེད་དང་། ཤིང་བཟོ། གསེར་དུལ་ལྷགས་རིགས་ཀྱི་བཟོ་ལས་སོགས་ཡོད། གཞན་ཡང་བོད་ཀྱི་བྱེད་ཆས་དང་རྒྱུ་ཆ། དེ་བཞིན་ཡ་རབས་བཟང་སྤྱོད་སོགས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་སྤྱོད་ཆོར་མ་ཡིན་པའི་རང་བཞིན་

མཛོན་འགྲུར་དང་སྤྱི་བཟུང་གི་ཕྱོགས་སུ་འཕེལ་འགྲུར་བྱུང་ཡོད།

ད་ལྟའི་ཆ་ལའང་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གིས་བོད་མཐོ་སྒྲིལ་ནས་པ་གི་མི་ཉན་དང་སྤྱི་བཟུང་མར་བར། ཉི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཁུལ་སྤྱི་དང་། བེ་བྲག་ཏུ་ལ་དྲགས། འབྲས་ལྗོངས། འབྲུག། བལ་ཡུལ། དེ་བཞིན་ཉི་མ་ལ་ཡའི་སྤྱི་ཚོགས་གཞན་ཁག་ལ་དངོས་སུ་ཤུགས་རྒྱུ་ཏུ་ཅང་ཆེན་པོ་ཐེབས་བཞིན་ཡོད། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ནི་ཉི་མ་ལ་ཡའི་སྤྱི་ཚོགས་འདི་དག་ཁོད་དུ་དང་ཡང་བཟུང་པོ་དང་གསོན་པོར་གནས་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གིས་སོག་ཡུལ་དང་ནང་བའི་གྲངས་འབོར་ཐོན་ཆེ་ཡོད་པའི་ར་ཤི་ཡའི་ས་ཁུལ་ཁག་དང་། རྒྱ་ནག་རང་གི་ས་ཁུལ་ཆེ་ཁག་གི་དེད་དུས་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཁག་ལ་ཤུགས་རྒྱུ་ཤུགས་ཆེར་བྱེད་ཐུག་ཡིན། དེ་ཡང་གཙོ་བོ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོར་ཡགོང་ས་མཆོག་བཅུ་ལྔ་པ་ཐེབས་པའི་རྗེས་རྒྱ་བལ་འབྲུག་གསུམ་དུ་བོད་པའི་གཞིས་ཆགས་གསར་འཛུགས་དང་། བཅུ་ལྔ་པ་བོད་མི་ཉམས་ཁུབ་ཕྱོགས་དང་། ཨེ་ཤི་ཡ། དེ་མིན་གྱི་ཡུལ་གྱི་གཞན་ལ་འགྲོ་བརྒྱུད་དང་། ཡུལ་གྱི་ཕྱི་མའི་ནང་བོད་ཀྱི་ནང་བའི་དགོན་པ་དང་། གཙུག་ལག་ཁང་། ཆོས་ཚོགས། རྟེན་གནས་ཁང་གཞན་བཙུགས་པའི་འབྲས་བྱར་ད་ལྟའི་ཆར་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ནི་འཛམ་གླིང་གང་སར་དར་སྤྱོད་བྱེད་ཡོད།

ཉི་མའི་བོད་ནང་གི་འགྲུར་བ་དང་བཅུ་ལྔ་པ་བོད་ཀྱི་བོད་མིའི་གྲངས་འབོར་ཉམས་པས་མེད་པའི་གནས་སྐྱེད་པ་གཞིགས་ན། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་རྒྱ་དེ་རྩ་བ་གི་གནད་དོན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། དམིགས་བསལ་སྒོ་འཆབ་བྱེད་ཡུལ་གྱི་གནད་དོན་ཁག་ནི།

- བཅུ་ལྔ་པ་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་ཡན་ལག་མི་འདྲ་བ་རེ་རེ་ལ་རྒྱུ་རྒྱུ་དང་ཡར་རྒྱས་གོང་སྤེལ་གཏོང་མཁན་གྱི་མི་འབོར་དེ་ཉུང་དུ་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པ།
- དགོན་སྡེ་ཁག་ལ་འཛུལ་ཞུགས་བྱེད་མཁན་དང་བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུ་རྒྱ་རྒྱ་རྒྱ་དང་ལག་ཤེས་ཁག་ལ་དོན་གཉེར་བྱེད་མཁན་གྱི་བོད་པའི་གཞོན་སྡེས་ཉུང་དུ་འགྲོ་བཞིན་པ།
- བོད་ནང་ནས་བོད་ཀྱི་སྲུ་རྒྱུ་དང་ལག་ཤེས་འདྲ་མིན་གྱི་ལག་རྒྱུ་དང་བཟོ་ཐབས་སྤངས་པའི་མི་རབས་ཁྲན་པ་ནམས་འདས་གྲོངས་སུ་བྱེད་ནས་བོད་ཀྱི་སྲུ་རྒྱུ་དང་ལག་ཤེས་ཀྱི་སྒོ་བ་དག་མེད་པ་ཆགས་བཞིན་ཡོད་པ།
- བཅུ་ལྔ་པ་བོད་ཀྱི་འཆོ་བའི་གཞོན་ཤུགས་དང་དེར་རབས་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཤུགས་རྒྱུ་ལ་བརྟེན་ནས། བོད་པའི་གཞོན་སྡེས་དང་མི་སྡེའི་ཁོད་སྲོལ་རྒྱུ་གྱི་ཡ་རབས་བཟང་སྤྱོད་དང་བསམ་སྒོ་མང་པོ་ཞིག་བརྒྱག་འགྲོ་ཡོད་པ།
- བོད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་དང་ཆོས་ཡིག་འདོན་སྤྱོད་བྱེད་པར་བོད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་གི་བེད་སྤྱོད་ཉུང་དུ་བྱེད་ཡོད་པ།
- བཅུ་ལྔ་པ་བོད་པའི་བྱིས་ཆར་དང་། སྤྱི་ཚོགས་དང་ཤེས་ཡོན། དེ་བཞིན་འཆོ་ཐབས་ཀྱི་ཁོར་ཡུག་འདྲ་མིན་ནང་བོད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་གི་བེད་སྤྱོད་ཉུང་དུ་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པ་བཅས་ཡིན།

གཞོན་མེན་བྱེད་དགོས་པའི་དཀའ་ངལ་འདི་དག་དང་མཉམ་དུ་ང་ཚོར་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་སྤངས་སྤྱོད་དང་། ལྷག་པར་དུ་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་འདི་ཉིད་དེར་རབས་དང་མཐུན་པ་ཞིག་བཟོ་རྒྱུའི་གལ་ཆེའི་གོ་སྐབས་གསར་པའི་རིགས་ཀྱང་ཐོན་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། གོ་སྐབས་འདི་དག་ནི།

- བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་སྤངས་སྤྱོད་ལ་དོ་སྤྲོད་བྱེད་བཞིན་པའི་སྐབས་བཙུལ་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ཡོད་བཞིན་པའི་ལྷེ་གནས་ཁང་ཁག་གི་བྱེད་སྒོ་ཁག་ལ་

- ཡར་རྒྱས་དང་རམ་འདེགས་རྒྱ་བསྐྱེད་གཏོང་རྒྱ། ཉེ་གནས་ཁང་འདི་དག་ནི། དཔེར་ན། ཆོས་རིག་ལས་ཁུངས་དང་། བོད་ཀྱི་རྫོགས་གར་ཆོག་པ་། བོད་ཁང་། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། རྩ་བོ་བོད་ཀྱི་ཆོས་མཐོའི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་། རྩ་བོ་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གཅེས་སྦྱང་ཁང་། བོད་ཀྱི་སྤྱན་རློབ་ཁང་སོགས་ཡིན།
- ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྱུ་ཁག་ལ་ཡོད་པའི་བོད་མི་མང་ཆོག་པ་དང་། ལུ་བོ་གས། ཨེ་ཤི་ཡ། དེ་བཞིན་ཡུལ་གྱུ་གཞན་ནང་གི་བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་ཀྱི་སློབ་མའི་ཁྲིད། བོད་ཀྱི་ནང་པའི་དགོན་སྡེ་ཁག་དང་སློབ་གཉེར་སྡེ་གནས་ཁང་གཞན་ཁག་གི་བྱེད་ཆད་དང་འགན་འཁུར་རྒྱ་བསྐྱེད་གཏོང་རྒྱ། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་གཏོང་ཐབས་རྒྱ་ཆེ་ཡོད་པ་བརྒྱུད་ནས། མི་རབས་གསར་པའི་ཁྲིད་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་འཕེལ་རྒྱས་མཐར་ཕྱིན་པ་གཏོང་རྒྱ།
  - བོད་ཀྱི་ནང་པའི་དགོན་སྡེ་ཁག་དང་སློབ་གཉེར་སྡེ་གནས་ཁང་གཞན་ཁག་གིས་ཉི་མ་ལ་ཡའི་སྤྱི་ཆོག་པ་དང་སོག་པོ། ཨེ་ཤི་ཡའི་ཡུལ་གྱུ་གཞན་དུ་ཡོད་པའི་བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་ཀྱི་སྤྱི་ཆོག་པ་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ལ་གཞི་བཙུག་ཞིང་། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་ཡན་ལག་གལ་ཆེན་ཁག་རང་གི་ས་ཁུལ་དུ་རྒྱུན་འཛིན་ཁྱེད་བཞིན་པ་དེ་དག་ནས་ཡོང་པའི་སློབ་མ་གང་མང་ལ་སློབ་གཉེར་གྱི་མཐུན་རྐྱེན་རྒྱ་རྒྱས་བཞིན་པར་བརྟེན། སློབ་གཉེར་སྡེ་གནས་ཁང་དེ་ཆོའི་ལུས་པ་གོང་སྤེལ་དང་དེ་དག་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་ལུགས་ཆེ་རུ་གཏོང་རྒྱ།
  - དགེ་གན་གསར་པ་ནམས་ལ་སློབ་རྒྱུ་དང་དེང་རབས་ཅན་གྱི་ཐབས་ལམ་གཉིས་ཀར་བྱེད་པའི་ཤེས་ཡོན་དང་ལག་ཅུལ་གྱི་རྒྱ་རྒྱས་བཟུང་དང་། རྒྱབ་སྐྱོར་སྤྱོད་པ་དང་ཆབས་གཅིག་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཅུལ་དང་ལག་ཤེས་ཀྱི་དཔེར་ན། རི་མོ་དང་། རོལ་དབྱངས། ཞབས་ཤོ། ལུགས་བཟོ། ཤིང་བཟོ་ལྟ་བུ། གྱི་སློབ་རྒྱུན་ཐབས་ལམ་ཁག་དེང་དུས་དང་མཐུན་པར་ལུགས་བཙུག་གང་ཡོས་བྱ་རྒྱ།
  - བོད་པའི་གཞོན་སྡེས་ཆོར་བོད་ཀྱི་སློབ་རྒྱུ་རིག་གཞུང་གི་འབྲུང་ཁུངས་ཁག་ལ་ཁུངས་གཏུགས་ནས་སྟན་འགྲུལ་དང་། ཆོས་རིག་རོལ་དབྱངས། ཞབས་ཤོ། རི་མོ། ལག་ཤེས། རིག་གཞུང་གི་སྤྱི་ཅུལ་རིགས་དངོས་གཞན་གསར་གཏོང་ཁྱེད་རྒྱུར་སེམས་ལུགས་སྤར་བ་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་ཁྱེད་རྒྱ།
  - འཛམ་གླིང་གང་སར་ད་ལྟ་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ལ་དོ་སྣང་དང་། བོད་ཀྱི་སློབ་རྒྱུ་གྱི་སྤྱི་ཅུལ་དང་ཐབས་ལམ་ཁག་སྤར་སློབ་དང་གསར་གཏོང་གྱི་འབད་བཙོན་ལའང་རྒྱབ་སྐྱོར་ཡོད་པའི་ཤེས་ཡོན་དང་སྤྱི་ཅུལ། དེ་མིན་སློབ་གཉེར་སྡེ་གནས་ཁང་གཞན་ཁག་དང་མཉམ་འབྲེལ་གྱི་ཐོག་ནས་འབྲེལ་ལམ་དང་མཉམ་ལས་གསར་འཛུགས་ཁྱེད་རྒྱ་བཙུག་ཡིན།

བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་ཆ་ཤས་སུ་གཏོགས་པའི་ཁྱེད་སློབ་པའི་རང་བཞིན་སྤྱི་ཆོག་པ་པན་ཚུན་འབྲེལ་ནས་ཡོད་སྟབས། བོད་མིའི་སྤྱི་ག་འཛུགས་ཀྱི་དོན་ནས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་ཡོང་ཐབས་ཀྱི་འབད་བཙོན་དང་མཐུན་རྐྱེན་དེ་དག་གིས་ལུགས་རྒྱུར་རིང་ཐོར་པན་ཐོགས་ཤེས་ཅན་ཡོང་བར། དེ་དག་འཛིན་སྐྱོང་བཏོད་སྤྱི་ག་རི་ལྟར་ཁྱེད་དགོས་མིན་ཐོག་ལ་བསམ་གཞིགས་ནན་པོ་ཁྱེད་དགོས།

བརྗོད་གཉིས་པ། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གོང་སྤེལ་གཏོང་ཐབས།

བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གོང་སྤེལ་བརྒྱུད་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་ཁྱེད་ཐབས།

བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ནི་རྒྱ་མིའི་སྐད་ཡིག་དང་ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་ཡིག་གང་ལའང་འབྲེལ་བ་མེད་པའི་རང་བྱུང་གི་སྐད་ཡིག་དམིགས་བསམ་བ་ཞིག་

ཡིན། སྐད་རིགས་སྤྱི་བཙུགས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དེ་སྐད་ཡིག་གཞན་དུ་མའི་འབྲུང་ཁྲུང་ས་སུ་གྱུར་པའི་ཅ་བའི་སྐད་ཡིག་དུག་བརྒྱ་ཅམ་ཡོད་པའི་ནང་
ནས་གཅིག་ཡིན་པ་དེས་འཛིན་ཁྱེད་ཀྱི་ཡོད། མ་སྟངས་ཉུང་ཤས་ཤིག་མ་གཏོགས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་རྒྱ་མིའི་སྐད་ཡིག་གི་ཤུགས་རྒྱུན་མཐོང་རྒྱ་
མེད། དེ་ལྟར་ན་འདྲ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དེ་བོད་ནང་རང་དབང་གིས་བྱུང་ཡོད་མེད་ལ་མ་ཉམས་པར་རྒྱ་གར་ནས་གཏན་འཇགས་པའི་ལྟ་སྒྲུབ་དང་། གཏན་
ཆེགས་རིག་པ། ཚད་མ་རིག་པ། སེམས་ཁམས་རིག་པ། གསོ་བ་རིག་པ། སྐར་ཅིས། སྤྱི་ཅུ། སྟོན་དག་ལེགས་སྤྱར་གྱི་བདེ་སྤྱོད། ཅུ་རིག་ལ་
སོགས་པའི་རིག་གནས་འབྲེམ་མེན་གྱི་མ་སྟངས་བརྒྱུད་ལེགས་སྤྱར་སྐད་ཡིག་གི་ཤུགས་རྒྱུན་ཏུ་ཅང་ཤུགས་ཆེན་པོ་ཐེབས་ཡོད།

བོད་ཀྱི་ལོ་ཆེན་ནམས་ཀྱིས་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆོ་དང་ལྷན་དུ་ནང་པའི་བསྟན་བཅོས་ཁག་གི་ཡིག་སྐྱར་ཁྱེད་ཚུལ་གྱི་རིག་པའི་གཞུང་ལུགས་
གསར་བཙུགས་ཡོད་པ་དེའི་ནང་། བོད་ཆེག་གིས་ལེགས་སྤྱར་གྱི་མིང་གཞི་མ་ཟད་སྟོན་འདུག་དང་རྗེས་འདུག་ཡང་དེས་པར་དུ་མཆོན་དགོས་པ་
གཏན་འཁེབས་བྱས་ཡོད། འདི་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་བསྐྱར་ནང་ལེགས་སྤྱར་གྱི་མིང་ཆེག་གི་སྤྱི་བཙུགས་ཆ་ཆང་བ་རྒྱག་སྒྲུབ་གྱི་ཡོད་པ་དང་སྐད་ཡིག་
གཞན་གྱི་ནང་བསྐྱར་ན་དེ་ལྟར་ཡོད་སྒྲུབ་གྱི་མེད། དེར་བརྟེན་བོད་བསྐྱར་ནང་ཅ་བའི་ལེགས་སྤྱར་གྱི་གཞུང་དེ་དག་གི་ཆེག་དོན་དང་བརྗོད་ཁྱེད་དོན་
གཉིས་ཀ་འགྲེལ་བཤད་དེ་ཕྱིས་ཕྱིན་པ་ཁྱེད་སྒྲུབ་གྱི་ཡོད། དེས་ན། ལེགས་སྤྱར་གྱི་ལྟ་སྒྲུབ་དང་རིག་གནས་ཟབ་ཅིང་ལྷ་བ་རྣམས་གསལ་པོར་བརྗོད་
སྒྲུབ་མཁན་གྱི་སྐད་ཡིག་གཅིག་གྱུ་དེ་བོད་ཡིག་རེད་ཅེས་བརྗོད་ཆོག

བཅན་གྱི་ལ་ནང་བོད་མི་ཆོས་རང་གི་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་མ་བརྒྱལ་པར་ཉར་ཆགས་སྒྲུབ་ཡོད་ན་འདྲ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གི་ཆ་ལ་ཉམས་སྐྱོན་ཤུགས་
ཆེན་པོ་བཏང་ཡོད། བོད་པའི་སློབ་མ་རྣམས་དང་ལྷག་པར་དུ་བོད་པའི་གཞོན་སྤྱེས་ཆོས་བོད་ཡིག་ནང་ཡིག་འབྲེལ་དང་གཏམ་སྒྲེང་ལེགས་པོ་ཞིག་
ཀྱང་ཁྱེད་སྒྲུབ་གྱི་མེད། ད་དུང་བོད་ཡིག་དགེ་ཆེན་ཉུང་ཐགས་པ་དང་དགེ་ཆེན་ཆོར་དགེ་ཆེན་ལ་དགོས་དེས་ཅན་གྱི་སྤྱི་མཆོད་འདྲང་གི་མེད་པའི་
དཀའ་ངལ་འཕྲད་བཞིན་ཡོད། བོད་པའི་སློབ་ལྷན་རྒྱ་ཆོས་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་བསྐྱབ་གཞི་ཅ་འཛིན་དཀའ་ཆེགས་ཅན་དམ་པོ་ཞིག་གཏན་འཁེབས་བྱས་
ཡོད་པ་དེ་གཞིར་བཟུང་འགོ་དགོས་ཀྱི་ཡོད་སྟབས། བོད་ཡིག་སློབ་ཁྲིད་ཆེད་དུ་ཆོད་འདྲང་དེས་ཤིག་མེད་པ་རེད། གཞན་ཡང་བོད་པའི་སློབ་
ལྷན་ཆང་མའི་ནང་སློབ་ཆེན་གཅིག་གྱུར་མེད་པ་དང་། སློབ་དེབ་ཀྱི་གྲངས་འཕྲོད་དང་ཟུར་བཞུད་སློབ་དེབ། དེ་བཞིན་སློབ་ཁྲིད་དང་སློབ་སྦྱོང་གི་རྒྱ་
ཆ་དང་ཆ་རྒྱུན་གཏན་ཏུ་ཅང་ཉུང་ཡིན་པ་དང་། སློབ་སྒྲུག་ཆོ་གཞི་རིམ་སློབ་ལྷན་ཆོན་རྗེས་མཐོ་སློབ་ལ་ཞུགས་ནས་ལས་མིའི་ཁོངས་སུ་ཞུགས་
སྐབས་བོད་ཡིག་གི་བེད་སྤྱོད་དེ་ཅམ་མེད་སྟབས། སློབ་སྒྲུག་དང་མ་མཆོད་ཁྲིད་ལ་བོད་ཡིག་སྤྱད་ན་དངོས་སུ་ཐན་ཐོགས་མེད་པའི་བསམ་ཚུལ་
ཡང་ཡོད་པ་རེད།

དེར་བརྟེན་བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུང་དང་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་གཉིས་ནས་བོད་ཡིག་གི་ཁུས་ཤུགས་ཆེ་དུ་གཏོང་ཐབས་ལ་བསམ་གཞིགས་དང་།
བོད་ཡིག་དགེ་ཆེན་རྗེ་མང་གསོ་སྦྱོང་དང་བོད་ཡིག་དགེ་ཆེན་ལ་སྦྱོང་བརྟེན་དང་ཆེད་ལས་ལ་ཞུགས་དགོས་པའི་སེམས་ཤུགས་སྤར་དགོས། གཞི་
རིམ་གྱི་ཤེས་ཡོན་སྤྲིད་བྱས་ལག་ལེན་དང་རྒྱ་བརྒྱུད་ཤུགས་ཆེན་པོ་གཏོང་དགོས། དགེ་ཆེན་ཆོར་སྐད་ཡིག་ཟབ་སྦྱོང་དང་ཆེད་ལས་ལ་རྒྱས་
གཏོང་ཐབས་ཀྱི་ཁྱེད་སྤྱོད་གཞན་གང་མང་གོ་སྤྱི་གཞུང་དགོས། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུང་དང་སློབ་ལྷན་དགེ་ཆེན་དང་སློབ་སྒྲུག་ཆོར་ཤེས་ཡོན་གྱི་
རྒྱ་ཆ་དང་མཐུན་རྒྱུན་གང་མང་བསྐྱབ་དགོས། བོད་ཡིག་གི་མང་གཞི་བརྟེན་པོ་ཞིག་ཆུགས་སྒྲུབ་པའི་ཆེད་དུ་སྟོན་འགོ་དང་གཞི་རིམ་སློབ་ལྷན་ཆོད་
ནང་བོད་ཡིག་སློབ་ཁྲིད་ཁྱེད་ཐབས་སྐོར་ལ་འཆར་གཞི་ཆད་དང་ལྷན་ལ་ཆ་ཆང་བ་ཞིག་བཙོད་དགོས།

བརྗོད་གཞི་གསུམ་པ། བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་དང་དེའི་རིན་ཐང་ཁག

བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་དང་དེའི་རིན་ཐང་ཁག་དར་རྒྱས་གོང་སྤེལ་བརྒྱུད་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་ཐབས།

དེང་སྐབས་རྒྱ་ནག་གི་མི་འཛོར་ཕྱི་ཆེན་ཞིག་ཐེ་བའི་འཛམ་གླིང་ཁྲོན་ཡོངས་ལ་ནང་ཆོས་རྗེས་འཇུག་པ་ས་ཡ་ལ་ལྔ་བརྒྱ་ལྷག་ཡོད་པ་ཆོད་དཔག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་ཨེ་ཤི་ཡའི་ནང་གཙོ་བོ་བོད་དང་སོག་སོ། བལ་ཡུལ། འབྲུག་རྒྱ་གར་ནང་བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་གྱི་ནང་ས་ཡ་ཉི་ཤུ་ཙམ་ཡོད་པ་ཆོད་དཔག་དང་། ཨེ་ཤི་ཡའི་བྱེ་ལོགས་ལ་ནང་ཆོས་རྗེས་འཇུག་པ་ས་ཡ་བདུན་ཙམ་ཡོད་པ་ཆོད་དཔག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། དེར་བརྟེན་རྒྱ་བོ་གསུམ་དང་ཨེ་ཤི་ཡ་གཉིས་ཀའི་ནང་བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་གྱི་ནང་པའི་གངས་འཛོར་ཕྱི་ཆེན་ཐོ་ཞིག་ཡོད་པ་རེད། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ཀྱི་ཆོས་རིག་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་རྒྱ་གར་དང་། བལ་ཡུལ། འབྲུག་ནང་གི་དགོན་སྡེ་དང་བཙུན་དགོན་ཉིས་བརྒྱ་བཙུ་གཉིས་ཙམ་ལ་ལྷ་རྟོག་དང་སློབ་གཉེར་ཁང་འདི་དག་ནང་སྤྱོད་བཞིན་པའི་བྱ་བཙུན་ ༣༩༥༡༩ ཡས་མས་ཙམ་གྱི་བདེ་སྤྱག་ལ་ལྷ་སྤྱོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།

དེས་ན། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་འཕེལ་རྒྱས་དང་རྒྱས་ལྡན་ཡོང་རྒྱུར་བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་གྱིས་གསོན་ཤུགས་དང་མང་གཞི་བརྟན་པོ་ཞིག་མཁོ་སྤྱོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་ནམ་པ་པལ་ཆེ་བ་བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་ནས་བྱུང་ཡོད་པར་བརྟེན། བོད་ཀྱི་ནང་པའི་དགོན་སྡེ་དང་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་། དེ་བཞིན་ཆོས་ཆོགས་ཁག་དང་དེ་དག་གི་བྱེད་སྒོ་ཁག་གིས། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་ཁྱབ་ཚད་དང་ཤུགས་ཤུལ་རྒྱ་བསྐྱེད་དང་ཆབས་ཅིག་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་སྤྱད་སྤྱོད་གོ་སྐབས་བཟང་པོ་སྤྲོད་ཀྱི་ཡོད། དེ་བཟུང་བོད་ཀྱི་ནང་པའི་དགོན་སྡེའི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་ནམས་ནི་བོད་ཀྱི་སློབ་རྒྱུ་གྱི་ཆོས་ཀྱི་རི་མོ་དང་། ལྷ་སྤྱོད་ཐགས་ལས། འཆོམ་བྱེད་སྤྱོད་ལྷགས་བཟོ། ཤིང་བཟོ་ལ་སོགས་པའི་ལས་རིགས་དང་དེ་དག་གི་ཐོན་སྐྱེད་ཀྱི་སྤྱོད་བདག་དང་བེད་སྤྱོད་གཏོང་མཁན་གཙོ་བོར་ཆགས་ཡོད། གཞན་ཡང་བོད་ཀྱི་ཆོས་ཤུགས་ཀྱི་རོལ་དབྱངས་དང་གར་འཆམ་མང་ཆེ་བ་དགོན་སྡེ་དང་བཙུན་དགོན་ཁག་ཏུ་འཁྲབ་སྟོན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། བོད་ཀྱི་ཆོས་རིག་དང་སྟན་འགྲུལ་པལ་མོ་ཆེ་བོད་ཀྱི་ནང་ཆོས་ཀྱི་བརྗོད་བྱ་དང་རྒྱུ་ལྡན་ལ་གཞི་བཙུག་ཡོད་པ་རེད།

བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་གཞི་ཅིའི་རིན་ཐང་ལྷ་བའམ་བསམ་པའི་འབྲེལ་སོ་ནི་བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་ནས་བྱུང་ཡོད་པ་དང་། འདི་དག་ནི་བོད་ཀྱི་དགོན་སྡེའི་ཁོར་ལུག་ནང་ཆོད་མཐོའི་སློབ་ཁྲིད་དང་ཉམས་ལེན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། དགོན་སྡེ་འདི་དག་ནི་ཤེས་རབ་དང་། སྤྱོད་རྗེ། བྱམས་པ་དང་བཅེ་བ། བཟོད་སྒོམ་སོགས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ལ་མེད་དུ་མི་རུང་བར་གྱུར་པའི་བཟང་པོའི་རིན་ཐང་བརྗོད་བྱར་བྱས་པའི་ཆོས་མཐོའི་ཤེས་ཡོན་དང་ཆོས་ཤུགས་ཀྱི་བྱེད་སྒོར་དོན་གཉེར་བྱེད་ས་ཞིག་ཡིན། བཟང་པོའི་རིན་ཐང་འདི་དག་ནི་དེང་དུས་ཀྱི་འཛམ་གླིང་ནང་ཉ་ཅང་གི་དགོན་པ་དང་ཉ་ཅང་གི་དགོས་ཤེས་ཤིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད།

དེ་ལྟར་ནའང་བོད་ཀྱི་ནང་ཆོས་དང་བོད་ཀྱི་ནང་པའི་དགོན་སྡེ་དང་སློབ་གཉེར་ཁང་གཞན་ཁག་གིས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་སྤྱད་སྤྱོད་ཀྱི་གཙོ་སྤྱོད་པ་དང་རྒྱུ་སྤྱོད་པ་སྤྱོད་ནས་བྱེད་པ་ལ་རྩ་བའི་དགའ་ངལ་དུ་མ་འཕྲད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། གདོང་ལེན་བྱེད་དགོས་ཀྱི་དགའ་ངལ་འདི་དག་ནི།

- ཉི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཁུལ་དང་། སོག་སོ། ཨེ་ཤི་ཡའི་ས་ཁུལ་གཞན་ནས་ཡིན་པའི་བྱ་བཙུན་དང་སློབ་སྤྱག་གི་གངས་འཛོར་འཕར་བཞིན་པ་དང་།

- དགོན་སྡེ་དང་བཙུན་དགོན་ཁག་ནང་འཇུག་ཞུགས་བྱེད་མཁན་གྱི་བོད་མིའི་གངས་འབོར་ཁྱད་དུ་འགྲོ་བཞིན་ཡོད།
- བོད་མི་ཉམས་ཁ་འཛོར་དང་དེ་དག་ལ་རང་ཉིད་གྱི་མི་ཆེ་གསར་པའི་དགོས་མཁོ་དང་གཞོན་ལྷགས་ཡོད་སྟབས། བོད་མི་སྐབས་བཙུན་པ་མང་པོ་སྤྱི་རྒྱལ་ལ་འགྲོ་ཡོང་བྱེད་བཞིན་པ་དེས། གཙོ་བོ་བོད་པའི་མི་སྤྱིའི་སྤྱི་ཆོགས་འདི་དག་གིས་བོད་ཀྱི་ནང་ཆོས་ལ་ལྷ་མཚན་ནས་སྒོ་རྩེ་སེམས་གཅིག་གིས་འཇུག་པའི་ཁུས་པ་ལ་འགོག་རྒྱུ་བཙོ་བཙོ་བཞིན་ཡོད་པ་དང་།
  - དེང་དུས་ཀྱི་སྤྱི་ཆོགས་མང་ཆེ་བའི་ནང་དངོས་གཙོ་རིང་ལུགས། སྒྲིལ་གཙོ་རིང་ལུགས་ཀྱི་ཕྱོགས་ལ་དོ་སྣང་དང་གཅིག་གསུམ་ཆེར་འཛིན་གྱི་ཡོད། རིང་ལུགས་དེ་དག་ནི་བོད་ཀྱི་ནང་ཆོས་དང་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་གཞི་རྩའི་རིན་ཐང་དང་མི་མཐུན་པར་ཆགས་ཡོད་སྟབས། དེས་བོད་རིགས་མི་སྤྱི་དང་གཞོན་སྤྱིས་ཆོའི་ཁྲིད་ལ་བོད་ཀྱི་སྤྱོད་རྒྱུ་གྱི་བཟང་པོའི་རིན་ཐང་ཉམས་རྒྱུ་གཏོང་བཞིན་ཡོད་པ་དེ།

ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་བསམ་སྒྲོ་བཏང་ན། དཀའ་ངལ་འདི་དག་ནི་གོ་སྐབས་ཤིག་ཡིན། རྒྱལ་སྤྱིའི་ནང་བོད་ཀྱི་ནང་པའི་རིག་གཞུང་ལ་དོ་སྣང་རྒྱ་ཆེར་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པ་དང་འཛམ་གླིང་ས་ཕྱོགས་གང་སར་བཙུགས་པའི་བོད་ཀྱི་གཙུག་ལག་ཁང་དང་། དགོན་སྡེ། བཙུན་དགོན། ཆོས་ཆོགས་ཁག་སྟེ། བརྒྱུད་ལམ་གསར་པ་འདི་དག་གིས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་རྒྱ་བསྐྱེད་དང་གོང་སྤེལ་གཏོང་ཐབས་ཀྱི་ལམ་བུ་ཞིག་བསྐྱུར་གྱིན་ཡོད། ལྷག་པར་དུ་རྒྱལ་སྤྱིའི་ནང་སྒྲོམ་དང་། རྒྱ་པ་ཉེར་བཞག་སྒོ་སྤྱོད་སྤྱོད་ལ་དོ་སྣང་བྱེད་བཞིན་པ་འདིས། དེང་དུས་ཀྱི་མི་ཆེ་དང་སྤྱི་ཆོགས་ནང་ཅ་བ་བཟུན་པོ་ཚུགས་ཡོད་པའི་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་དཀའ་ངལ་དེ་དག་གསལ་པོ་སྟོན་གྱི་ཡོད་པ་དང་། དེའི་ནང་ནས་དཀའ་ངལ་མང་པོ་ཞིག་བོད་ཀྱི་ནང་ཆོས་ཀྱི་ཐབས་ལམ་དང་ཉམས་ལེན་ལ་བརྟེན་ནས་ལེགས་པར་སེལ་ཐུབ། དེ་བཞིན་དུ་བྱམས་སྟེང་རྩེ། བན་སེམས་དང་བཅོད་སྒྲོམ་གྱི་སྒོ་སྤྱོད་དང་འབྲེལ་བའི་བོད་ཀྱི་ནང་པའི་ཐབས་ལམ་ལ་རྒྱལ་སྤྱིའི་སྤྱི་ཆོགས་ནང་དོ་སྣང་རྒྱ་ཆེར་འགྲོ་བཞིན་པ་དང་། དེས་བོད་ཀྱི་ནང་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་ལ་མན་ཁུས་ལྡན་པའི་རྒྱལ་སྤྱོད་འཕར་མ་ཞིག་སྤྱོད་གྱི་ཡོད།

བརྗོད་གཞི་བཞི་པ། འགྲེམས་སྟོན་ཁང་དང་རིག་གཞུང་ལྟེ་གནས་ཁང་ཁག་བརྒྱུད་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་ཐབས།
འགྲེམས་སྟོན་ཁང་དང་། དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཡིག་མཛོད་ཁང་ཁག་བརྒྱུད་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་ཐབས།

འགྲེམས་སྟོན་ཁང་དང་། དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཡིག་མཛོད་ཁང་ཁག་ནི་མི་རིགས་དང་རིག་གཞུང་གི་བླ་པ་དང་འོ་བོའི་བང་མཛོད་ལྟ་བུ་ཡིན། དེ་དག་གིས་འདས་པའི་བྱུང་བ་དང་རིག་གཞུང་གི་གནས་ཚུལ་ཐོ་འགོད་དང་གསོག་འཛོག་བྱེད་གྱི་ཡོད། འོན་ཀྱང་དེ་དག་དུས་སྐབས་དང་འཆོམས་པར་གནས་པར་ངེས་པར་དུ་གནས་སྟངས་གསར་པ་དང་བསྐྱུར་ནས་གོང་སྤེལ་དང་། མ་འོངས་པའི་མི་རབས་ཆོའི་ཁེ་ཕན་ཆེད་དུ་དུ་ལྟོ་དུས་སྐབས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་རིག་གཞུང་གི་དངོས་རྒྱུ་ལྟ་བུ་མཐུན་ནས་བསྐྱུ་བྱེད་སྟེང་བྱེད་དགོས།

མི་རིགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་། ཆོས། སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་འབྱུང་ཁུངས་བོད་ནས་ཡིན་པའི་བཅན་ཤོལ་བོད་མི་ཆོར་མཆོན་ན་མི་རིགས་ཀྱི་འདས་དུ་ལྟ་མ་འོངས་གསུམ་གྱི་གནས་ཚུལ་བསྐྱུ་བྱེད་དང་ཐོ་འགོད་བྱེད་རྒྱ་དཀའ་ལས་ཁག་པོ་ཆགས་ཡོད། བཅན་ཤོལ་ཞེས་པ་ནི་བོད་མི་ཉམས་རང་གི་ལུང་པ་དང་། ལོ་རྒྱུས། རིག་གཞུང་། རང་གི་མི་རིགས་དང་ནང་མིའི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་མཛོད་ཀྱི་རྣམ་པ་གལ་ཆེ་ཤོས་དེ་དག་ལས་ཁ་བྱལ་དུ་སོང་བའི་དོན་ཡིན། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དང་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དངོས་རིགས་དང་གནའ་བོའི་དངོས་རྒྱུས་མང་པོ་ཞིག་གཏོར་བཤིག་བཏང་ཆར་ཡོད་པ་དང་།

ལྷག་མ་ནམས་ནི་བོད་མི་སྐྱབས་བཅོལ་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་དང་བོད་ནང་གི་བོད་མི་ཚོ་དང་རྒྱང་ཐག་རིང་བའི་ཡོ་རོབ་དང་། བྱང་ཨ་རི་དང་རྒྱ་ནག་གི་རིག་གཞུང་ལྟེ་གནས་ཁང་ཁག་ཏུ་འབྲེམས་སྟོན་བྱས་ནས་བཞག་ཡོད་པ་རེད། གཞན་ཡང་བཅོན་ཁྲོལ་དང་། དཀའ་སྤྱད་ལུས་བྱུང་། བོད་མི་རིགས་ཀྱི་དམིགས་བསལ་གཞོན་ལེན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་བསྐྱུ་རུབ་དང་ཐོ་འགོད་ཀྱི་ལག་ལེན་བཞག་སོ་ཞིག་མེད་པ་ཡིན་ན། བོད་མི་རིགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཆ་ཤས་གལ་ཆེན་འདི་དག་རིམ་བཞིན་དང་དང་བརྒྱུ་འགྲོ་བའི་ཉེན་ཁ་ཆེན་སོ་ཡོད།

འབྲེམས་སྟོན་ཁང་དང་། དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཡིག་མཛོད་ཁང་ཁག་ནི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་དང་མི་རིགས་ཤིག་གིས་རང་ཉིད་ཀྱིས་རང་ཉིད་རོ་ཤེས་པའི་གཞི་རྒྱ་རྒྱུ་ཡོད། ལྟེ་གནས་ཁང་འདི་དག་ནི་འཛམ་གླིང་གི་མི་རིགས་གཞན་དག་ལ་ས་ཁུལ་དེ་དང་དེའི་མི་རིགས་ཀྱི་སྐོར་ལ་བསམ་ཚུལ་དང་གོ་རྟོགས་སྐྱོད་པར་གནད་འགག་ཆེན་སོ་ཆགས་ཡོད། ལྟེ་གནས་ཁང་དེ་དག་གིས་རྒྱལ་ཁབ་དང་མི་རིགས་ཤིག་གི་ལོ་རྒྱུས་དང་། རིག་གཞུང་། རོ་སོ་བྲན་པ་བཅས་རང་ཉིད་ཀྱི་མཛོན་འདོད་ལྟར་སྤྲིག་གཤོས་བྱས་ཏེ། དེ་དག་ལ་རྒྱལ་ཁབ་དང་མི་རིགས་རང་ཉིད་ཀྱིས་བདག་བསྐྱུང་འགན་ལེན་ཡོད་པ་བཟོ་ཡི་ཡོད། རྒྱ་ནག་ལ་འབྲེམས་སྟོན་ཁང་དང་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཡིག་མཛོད་ཁང་གི་རྒྱས་ལུགས་སྐོར་གོ་རྟོགས་གཏིང་ཟབ་ཡོད་པ་རེད། དེར་བརྟེན་བོད་མི་བཅོན་ཁྲོལ་གྱི་དྲུས་སྐབས་འདིའི་རིང་བོད་མི་སྐྱབས་བཅོལ་གྱི་ཚོགས་དང་དེའི་འགོ་ཁྲིད་ཚོས། འཛམ་གླིང་ལ་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་རིག་གཞུང་སྐོར་བོད་མི་རང་གི་ལྟ་སྟགས་ནས་འབྲེལ་བཟོད་བྱེད་མཐའ་ཀྱི་ལྟེ་གནས་ཁང་ཁག་འཛུགས་བསྐྱོར་བྱེད་རྒྱུ་དོ་སྣང་དང་མཐུན་ཞུན་མི་ཉམས་ཉུང་བ་ཞིག་གཏོང་དགོས་རྒྱ་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེ། རྒྱ་ནག་གི་ད་ལྟའི་རིག་གཞུང་གོང་འཕེལ་གྱི་ལས་གཞི་ལ་རྒྱལ་སྤྱིའི་ནང་དོས་འཛིན་དང་མཛོང་ཆེན་སོ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། རྒྱ་ནག་གིས་བོད་ལ་བཅོན་འཛུལ་བྱས་པ་དེ་ཁྲིམས་མཐུན་ལུགས་མཐུན་ཡིན་པ་སྐྱབ་ཆེད་འབྲེམས་སྟོན་ཁང་གི་འགན་འཛིན་དང་མཁས་བ་ཆོས་ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་མཐུན་ཞུན་དང་འབྲེམས་སྟོན་ཁང་གསར་བ། རྒྱས་སྐྱོས་ཆེ་བའི་འབྲེམས་སྟོན་གྱི་ཐོག་ལ་ཨ་སྐོར་ས་ཡ་མང་པོས་འགོ་མོང་གཏོང་གི་ཡོད། ད་ལྟའི་ཁོང་ལུགས་གི་ཆ་ནས་བཤད་ན། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་། རིག་གཞུང་། རོ་སོ་ཐོག་འཛམ་གླིང་གི་བསམ་སྒོ་གཏོང་སྟུགས་དེར་རྒྱ་ནག་གིས་ཁོ་བསྐྱུར་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། འདིས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དར་སྤེལ་དང་མི་ཉམས་སྐྱོན་འཛིན་ཐད་བོད་མིའི་སྤྲིག་འཛུགས་ཀྱི་འབྲེམས་སྟོན་ཁང་དང་། དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཡིག་མཛོད་ཁང་དེ་བཞིན་སྤྲིག་འཛུགས་གཞན་ཁག་གི་འབྲུང་འབྱུང་གྱི་འགན་ལེན་ལ་ཇ་དྲག་གི་བྱི་བ་འགའ་ཤས་ཡོང་གི་ཡོད། དེར་བརྟེན་བོད་མིའི་སྤྲིག་འཛུགས་ཀྱི་བཅོན་ཁྲོལ་ནང་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་ཁྲིམས་མཐུན་གྱི་བདག་གཉེར་བ་ཡིན་པའི་དོས་ནས་ཀྱིས་རྒྱ་གར་དང་འཛམ་གླིང་ཡོངས་ལ་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དང་མི་རིགས་ཀྱི་རོ་སྤྱད་སྐྱོབ་ལ་དམིགས་པའི་འབྲེམས་སྟོན་ཁང་དང་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཡིག་མཛོད་ཁང་ཁག་འཕེལ་རྒྱས་གཏོང་སྐྱད་ལུགས་རྒྱང་རིང་བའི་ཐབས་བྱས་འཆར་གཞི་འཐུས་ཆང་ཞིག་སྐྱོན་ཐབས་བྱེད་དགོས།

བརྗོད་གཞི་ལྗང་། སྐྱུ་ཅལ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་སྐྱོན་འཛིན་བྱེད་ཐབས།

བོད་ཀྱི་སྐྱུ་ཅལ་པ་ཆོས་ལོ་སྤྱོད་ཐུག་ལྷག་གི་རིང་ལ་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་འཚོ་བ་དང་རིག་གཞུང་ལ་ཆ་ཤས་གལ་ཆེན་སོ་བྱུངས་ཡོད། སྤྱིར་བོད་ཀྱི་སྐྱུ་ཅལ་ནི་གཙོ་བོ་བོད་ཀྱི་ནང་ཆོས་ནས་བྱུང་བའི་རྒྱ་ཆ་རིགས་འབྲི་ཤོས་ཀྱི་སྐྱུ་ཅལ་ཅ་ཆེན་ཞིག་ཡིན། སྐྱུ་ཅལ་དེ་དག་གི་ཐབས་ལམ་དང་བརྗོད་བྱའི་སྤྱིར་བཏང་སྐྱུ་ཅལ་དེ་དག་གི་ཚོམ་གཞི་དང་བོད་ཀྱི་ནང་པའི་མཚོན་རྟགས་དང་མཚོན་དོན་རིགས་སྤྱད་ན་དོས་འཛིན་ཐུབ་པ་ཡིན། རི་མོ་དང་རྟེན་བཞེངས་མཚོད་ཇས་རིགས་ནི་བོད་ཀྱི་དགོན་སྡེ་དང་། གཙུག་ལག་ཁང་། ལྷ་ཁང་། དེ་བཞིན་སྐྱེར་དང་བྱིམ་ཆང་གིས་རྒྱུན་དུ་ཆོས་ཉམས་ལེན་དང་དང་པའི་ཡུལ་དུ་བེད་སྤྱོད་གཏོང་གི་ཡོད།

བཅོམ་མྱོལ་ནང་སྐྱུ་རྩལ་གྱི་བརྒྱན་ལམ་ནས་མོད་ཀྱི་རྟེན་གཞུང་མི་ཉམས་སྐྱུ་འཛིན་གྱིན་ཐབས་ལ་ལས་དོན་མང་པོ་བསྐྱབས་ཡོད་ནའང་། ད་ལྟའི་
ཆར་རྩིས་གཞི་གནད་དོན་མང་པོ་ཞིག་གི་དབང་གིས་འབད་བཅོམ་དེ་དག་གི་འཕྲུང་འཕྲུང་གྱི་སྒྲུབ་འབྲས་ལ་ཁ་གཏད་གྱིན་བཞིན་ཡོད། མོད་མི་
སྐྱབས་བཅོལ་བའི་སྐྱེ་ཁྲིམས་ནང་སྐྱུ་རྩལ་དང་འབྲེལ་བའི་སྡེ་གནས་ཁང་ཁྱུང་གས་ཅན་ལས་བཅུགས་མེད་བ་རེད། སྐབས་མ་ལེགས་པ་ཞིག་ལ་ཉེ་

10

ཞིག་དང་ཆང་མས་ལས་འགན་གཙོ་བོ་ཞིག་ཏུ་བསྐྱེད་པ་ཡིན་ན་ཕན་ཐོགས་ཆེ་བ་ཡོད་དམ།

༡། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུང་གིས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་སྤྱད་སྤྱོད་ལས་དོན་སྤྱད་བཞིན་པའི་དེ་ཡོད་ལྟེ་གནས་ཁང་ཁག་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་ལུས་པ་གོང་མཐོར་རིམ་ལྡོག་གཏོང་བྱ་བ། ལྟེ་གནས་ཁང་འདི་དག་གི་ཁོངས་སུ་ཆོས་རིག་ལས་ཁུངས་དང་། བོད་ཀྱི་སྒྲིག་ཁར་ཆོགས་པ། བོད་ཁང་། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཨ་ཏ་བོད་ཀྱི་ཆོས་མཐོང་གཞུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་། རྣམ་སྤྱོད་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གཙུག་ལྷན་ཁང་། བོད་ཀྱི་སྤྱན་རླུང་ཁང་། རྣམ་སྤྱོད་འཇམ་དབྱངས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གཙུག་ལྷན་ཁང་སོགས་ཡོད། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུང་གིས་ད་ལྟེ་ལྟེ་གནས་ཁང་ཁག་གི་ལས་དོན་ལ་བསྐྱེད་པ་བརྗོད་དང་ཁ་སྐོར་གི་ཆེད་དུ་ཆོགས་སྤྱད་དང་། བྱེད་སྤྱོད་དེ་བཞིན་ལས་འཆར་གསར་བ་ག་རེ་སྤྱོད་དགོས་སམ།

༢། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུང་གིས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དང་འབྲེལ་བའི་སྤྱི་ཅུལ་དང་། ལག་ཤེས་ཀྱི་སྤྱི་ཆོན་རེ་རེ་དགེ་གན་གསར་བ་དང་། ལྷག་བསམ་ཅན་གྱི་སྤྱོད་ལུག་དང་ཆེད་ལས་པ་ཆོའི་ཡར་རྒྱས་ལ་སེམས་ཤུགས་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་རིམ་ལྡོག་བྱེད་དགོས་སམ། མ་འོངས་པའི་མི་རབས་ཆོའི་ཆེད་དུ་སྤྱི་ཅུལ་གྱི་སྤྱི་ཆོན་འདི་དག་གི་སྤོལ་རྒྱུ་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དང་ཐབས་ལམ་ཁག་སྤྱད་སྤྱོད་དང་ཉར་ཆོགས་སྤྱད་ཐབས་ལ་ཐབས་ཤེས་ག་རེ་བྱེད་དགོས་སམ།

༣། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུང་གིས་དང་བཅས་ཤིང་བོད་མི་སྤྱི་ཆོགས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་རྣམ་འགྱུར་གསར་བའམ། དུས་སྐབས་དང་མཐུན་པའི་རྣམ་པ་ཅན་བཅོ་ཐབས་ལ་སེམས་ཤུགས་རིམ་ལྡོག་སྤྱད་སྤྱོད་ལུག་སྤྱད་སྤྱོད་ཀྱི་སྤྱི་ཆོགས་བརྒྱུད་ལམ་ཁག་ཤེད་སྤྱོད་རིམ་ལྡོག་བྱེད་སྤྱོད་ལ། བོད་སྤྱོད་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གཙུག་ལྷན་ཁང་གི་སྤྱི་ཆོགས་ལྟེ་གནས་ཁང་དེ་དག་གིས་ཆ་ཤས་གང་དང་གང་ལེན་བྱ་བ་བས།

༤། ལུགས་རྒྱང་རིང་ཐོར་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་སྤྱད་སྤྱོད་ཆེད་དུ་རྒྱ་གར་དང་། ལུ་ཤོགས་ཨེ་ཤེ་ཡའི་ནང་གི་གཞུག་ལག་སློབ་གྲྭ་དང་། དེ་མིན་གྱི་ལྟེ་གནས་ཁང་གཞན་དང་ལྷན་དུ་མཉམ་ལས་དང་འབྲེལ་ལམ་གང་དང་གང་འཇུགས་དགོས་སམ། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུང་གིས་ལྟེ་གནས་ཁང་གང་དང་གང་ལ་འབྲེལ་གཞུགས་དང་ལྟེ་གནས་ཁང་དེ་དག་རེ་རེ་དང་མཉམ་དུ་ཉམས་ཞིབ་བྱེད་རྒྱུའི་གནད་དོན་ཁག་གང་ཡིན་དགོས་སམ།

བརྗོད་གཞི་གཉིས་པའི་འོ་ཁག་བོད་ཀྱི་སྤྱད་ཡིག་གོང་སྤྱོད་ཐབས།
བོད་ཀྱི་སྤྱད་ཡིག་གོང་སྤྱོད་བརྒྱུད་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་ཐབས།

༡། སྤྱབས་བཅོལ་སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་སྤྱོད་ལུག་ལྟེ་གནས་ལ་ཐུན་མོང་པའི་བོད་ཀྱི་སྤྱད་ཡིག་གི་སྤྱོད་གཞི་ཅ་འཛིན་ཞིག་དགོས་སམ། གལ་ཏེ་དགོས་ཀྱི་ཡོད་ན། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུང་གི་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་བོད་པའི་སྤྱོད་ལུག་ལྟེ་གནས་ཁང་ཁག་དང་། བོད་ཀྱི་སྤྱད་ཡིག་མཁས་པ་སོགས་མཉམ་བསྐྱེད་ཀྱིས་དེ་ལྟེ་སྤྱོད་གཞི་ཅ་འཛིན་ཞིག་རིམ་ལྡོག་བྱེད་སྤྱོད་ལ།

༢། བོད་ཡིག་གི་སྤྱོད་ཁྱིལ་དང་སྤྱོད་སྤྱོད་བཞེད་སྤྱོད་བཞེད་པ་དང་ཐོབ་སྤྱོད་པའི་ལྟེ་གནས་ཁང་གི་ཕན་ཐོགས་ག་རེ་བྱེད་སྤྱོད་ལ།

༣། བཅོམ་བྱུང་ནས་འདས་པའི་ལོ་བཅུ་ཟླ་ལ་གསུམ་པུ་འབད་བཅོམ་དང་མཐུན་རྒྱུ་མི་ཉམས་པ་ཞིག་ལ་བརྟེན་ནས་ནང་དོན་རིག་པའི་དེབ་མང་པོ་ཞིག་བོད་ཡིག་ནས་ཨིན་ཅི་ཐེ་བའི་སྐད་ཡིག་གཞན་ཐོག་སྦྱར་ཡོད། འོན་ཀྱང་དེའི་ཐོག་སྦྱོར་སུ་འཛིན་སྒྲིབ་གི་ཚུམ་རིག་དང་དེང་དུས་སྒོམ་ཆོན་རིགས་ཀྱི་ཐ་སྙད་བོད་ཡིག་ནང་སྦྱར་ཐབས་ལ་འབད་བཅོམ་ཏུ་ཅང་ཉུང་མ་གཏོགས་བྱས་མེད། བོད་མིའི་སློབ་འཇུགས་ཀྱིས་གནད་དོན་འདི་ཅི་ཉམས་མེལ་དགོས་སམ། གང་ཞིག་བོད་ཡིག་ནང་བསྦྱར་དགོས་སམ། བོད་ཡིག་ནང་དེབ་དང་རྒྱ་ཆའི་རིགས་གང་དང་གང་དགོས་སམ། བོད་མིའི་སློབ་འཇུགས་ཀྱིས་དེ་ཉམས་བྱེད་ཀྱི་ཆེ་བའི་ཡིག་རྒྱུར་ཀྱི་ལས་གཞི་དང་། དེ་དང་འབྲེལ་བའི་བོད་ཡིག་ཐ་སྙད་འཕེལ་རྒྱས་དང་། དེང་དུས་ཀྱི་རིག་གནས་སྡེ་ཆོན་གཞན་ནས་དགོས་མཁོ་ཡོད་པའི་ལེགས་བཤམས་བོད་ཡིག་ནང་བསྦྱར་རྒྱའི་འབད་བཅོམ་གྱི་འགོ་ཅི་ཉམས་བཅུགས་ན་ལེགས་སམ།

༤། བོད་པའི་ན་གཞོན་མང་པོ་ཞིག་རྒྱུ་དུ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་རིག་གཞུང་དང་འབྲེལ་འདྲིས་མེད་པར་འཆར་ཡོངས་འབྲུང་བཞིན་ཡོད་པ་མེད། བོད་མིའི་སློབ་འཇུགས་ཀྱིས་གཞོན་སྡེས་དེ་དག་ལ་འབྲེལ་བ་དང་དེ་དག་རང་གི་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དང་སྐད་ཡིག་ལ་དོ་དམིངས་དང་སྦྱར་བཅོམ་ཡོང་ཐབས་ཅི་ཉམས་བྱེད་ཐུབ།

༥། རྒྱ་བྲིས་སུ་ཡོད་པའི་བོད་མིའི་སློབ་འཇུགས་ནང་འཕེལ་བཞིན་པའི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་གི་གནའ་མཐུག་སྒོམ་བྲལ་ཁག་གིས། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དང་སྐད་ཡིག་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་གྱི་དམིགས་ཡུལ་ལ་ཞབས་འདེགས་ཅི་ཉམས་ཞུ་ཐུབ། བོད་མིའི་སློབ་འཇུགས་ཀྱིས་སྒོམ་བྲལ་འདི་དག་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་ཅི་ཉམས་བྱེད་ཐུབ་བམ།

༦། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གི་མེད་སྤོང་རྒྱ་བསྐྱེད་དང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གི་གལ་གནད་ངོས་འཛིན་ཐུབ་པར་བོད་མིའི་སློབ་འཇུགས་དང་། སྒོམ་བྲལ་ཁག་གི་དབུ་འཛིན། སློབ་འཇུགས། རྒྱ་བྱའི་པ་མ་སོགས་བོད་མིའི་སློབ་འཇུགས་ཐུན་མོང་གི་ཐོག་ནས་མཉམ་ལས་ཅི་ཉམས་བྱེད་ཐུབ།

བརྗོད་གཞི་གསུམ་པུ་འབད་བཅོམ་བརྒྱུད་དང་དེའི་རིན་ཐང་ཁག་
བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྦྱར་དང་དེའི་རིན་ཐང་ཁག་དར་རྒྱས་གོང་སྤེལ་བརྒྱུད་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་ཐབས།

༡། རྒྱ་བལ་འབྲུག་གསུམ་དང་ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྲུ་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་ཀྱི་དགོན་སྡེ་དང་ཉེ་གནས་ཁང་གཞན་ཁག་གིས་སོ་སོའི་བྱེད་སྒོ་དང་ལས་འཆར་བརྒྱུད་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་སྦྱར་སྒྲིབ་ལ་ཕན་ཐོགས་དང་། ཤེས་ཡོན་དང་ལེགས་བཤམས་ཀྱི་ཉམས་ལུགས་ཁང་ཁག་ལ་ཕན་ཐོགས་ལེགས་འདེགས་གང་ལེགས་སྦྱབ་ཆེད། བོད་མིའི་སློབ་འཇུགས་ཀྱིས་དེ་དག་ལ་སེམས་ཤུགས་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་འཕར་མ་ཅི་ཉམས་སྤོང་ཐུབ། བོད་པའི་གཞོན་སྡེས་གང་མང་ཞིག་དགོན་སྡེ་དང་རིག་གཞུང་གི་ཉམས་ལུགས་ཁང་གཞན་ཁག་ལ་དོ་དམིངས་སྤེལ་བ་ཅི་ཉམས་བཅོམ་ཐུབ་བམ།

༢། བོད་མིའི་སློབ་འཇུགས་དང་དགོན་སྡེ་སོགས་ཉམས་ལུགས་ཁང་གཞན་ཁག་གིས་རྒྱ་བྲིས་དང་། ཨེ་ཤ་ཡ། དེ་བཞིན་འཛམ་སྐོང་གི་ས་བྲིས་གཞན་ཁག་ཏུ་བོད་ཀྱི་ནང་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་གི་འགྲེལ་སྤྱོད་ལ་ཤུགས་སྤོང་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་ཅི་ཉམས་བྱེད་ཐུབ། འགྲེལ་སྤྱོད་འདི་ལ་རྒྱ་བྲིས་དང་།

ཨེ་ཤ་ཡེ་སོགས་འཛམ་གླིང་གི་ཡུལ་གྲུ་གཞན་ནང་དུ་ཡོད་པའི་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་དང་དགོན་སྡེའི་ཉེ་གནས་ཁང་ཁག་གིས་ཆ་ཤས་ཅི་ཞིག་ལེན་
ཐུབ་བཅ།

༣། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་དང་དགོན་སྡེ་སོགས་ཉེ་གནས་ཁང་གཞན་ཁག་གིས་ཤེས་རབ་དང་། སྤྱིང་རྩེ། བྱམས་པ། གཞན་པ། འཆེ་བ་མེད་པ་
ལ་སོགས་པའི་ནང་པའི་རིན་ཐང་གཞན་ནམས་དང་སྤེལ་དང་གོང་འཕེལ་ལ་རྒྱ་བསྐྱོར་རིམ་ལྡན་བྱེད་ཐུབ། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་སྤངས་སྐྱོབ་ལ་པན་སོགས་
པའི་ཆེད་དུ་རིན་ཐང་འདི་དག་བོད་ཀྱི་ནང་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་ལ་འབྲེལ་བ་རིམ་ལྡན་བཅོ་དགོས་སམ། དེ་བཞིན་དུ་རྒྱལ་སྤྱིའི་ནང་སྒྲོམ་དང་སྒྲོ་སྤྱོད་
དེ་བཞིན་ཉོན་མོངས་སྤངས་འཛིན་ལ་དོ་སྣང་རིམ་ལྡན་བཞིན་པ་དེ་དོ་སྤྱོད་དང་ཉམས་ལེན་གྱིས། ཡུལ་དུས་དང་འཆམས་པའི་གནས་སྐབས་སུ་
དེ་དག་བོད་ཀྱི་ནང་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་ལ་འབྲེལ་བ་རིམ་ལྡན་མཐུན་དགོས་སམ། དེ་ལྟ་བུའི་འབད་བཅོམ་ཁག་ཡགོང་ས་མཆོག་གི་བཀའ་ཆོས་དང་
ཆོས་ལུགས་ལ་མ་བརྟེན་པའི་བཟང་སྤྱོད་ལ་དམིགས་པའི་ལས་འཆར་ཁག་དང་འབྲེལ་བ་རིམ་ལྡན་མཐུན་དགོས་སམ།

༤། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་དང་། ཉི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཁུལ། སོག་པོ། དེ་མིན་ཨེ་ཤ་ཡའི་ས་ཁུལ་གཞན་ནས་ཡོང་པའི་བྲ་བཅུན་དང་སློབ་མ་མང་
པོ་ཡོད་པའི་དགོན་སྡེ་དང་ཉེ་གནས་ཁང་གཞན་ཁག་གིས། སློབ་མ་འདི་དག་ནམ་ཞིག་རང་རང་སོ་སོའི་སྤྱི་ཚོགས་ལ་བྱིར་ལོག་དུས་བོད་ཀྱི་རིག་
གཞུང་དར་སྤེལ་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་ཆེད། སློབ་མ་འདི་དག་དང་འདི་དག་ལ་མཐུན་འགྱུར་བྱེད་མཁན་གྱི་ཚོགས་སྡེ་ཁག་དང་མཉམ་ལས་དང་རྒྱ་བསྐྱོར་
རིམ་ལྡན་དགོས་སམ།

༥། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་དང་དགོན་སྡེ་སོགས་ཉེ་གནས་ཁང་གཞན་ཁག་གིས་བོད་ཀྱི་ནང་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་གི་རིན་ཐང་དང་། བསམ་སྒྲུའི་
འཁྱེར་སོ་སོགས་བོད་པའི་ན་གཞོན་དང་མི་སྤྱིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཁོད་དར་སྤེལ་རྒྱུ་སྤྱོད་རིམ་ལྡན་བྱེད་ཐུབ། རྒྱ་བསམ་འབྲུག་གསུམ་ནང་ལ་གང་བྱེད་དགོས་
སམ། བྱི་སྤྱོད་བོད་པའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་དུ་གང་བྱེད་དགོས་སམ།

བརྗོད་གཞི་བཞི་པའི་དྲི་བ་ཁག་ འབྲེམས་སྟོན་ཁང་དང་རིག་གཞུང་ཉེ་གནས་ཁང་ཁག་བརྒྱུད་བོད་ཀྱི་
རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་ཐབས།

འབྲེམས་སྟོན་ཁང་དང་། དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཡིག་མཛོད་ཁང་ཁག་བརྒྱུད་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་བྱེད་ཐབས།

༡། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ལ་དོ་སྣང་དང་སྤངས་སྐྱོབ་སྤྱོད་འབྲེམས་སྟོན་ཁང་དང་། དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཡིག་མཛོད་ཁང་འཕར་
མ་གསར་འཛུགས་བྱེད་དགོས་སམ། གལ་སྲིད་དགོས་ན། ཉེ་གནས་ཁང་གསར་པ་འདི་དག་གི་བསྐྱུབ་བྱ་དང་འགན་ལེན་ཅི་ཞིག་ཡིན་དགོས་སམ།

༢། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ཀྱིས་རང་ཉིད་ཀྱི་བྱུང་ཁོངས་སུ་ཡོད་པའི་འབྲེམས་སྟོན་ཁང་དང་། དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཡིག་མཛོད་ཁང་ཁག་རྒྱལ་སྤྱིའི་
ཆོད་གཞི་དང་སྤྱི་ཚོགས་ཆོད་དང་ལྷན་པར་ཡར་རྒྱས་རིམ་ལྡན་གཏོང་བུ་བཅ། ལས་དོན་འདིའི་ཆེད་དུ་མཉམ་ལས་དང་འབྲེལ་ལམ་ག་རེ་འཛུགས་དགོས་སམ།

༣། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ཀྱིས་གཞི་རྒྱ་ཆེ་བའི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ལྷན་མོ་བ་ཚོར་གདེང་ཚིག་དང་རང་ཉིད་ཀྱི་བྱ་བ་ཁོངས་འབྲེལ་སྟོན་ཁང་དང་། དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཡིག་མཛོད་ཁང་ཁག་ལ་རྒྱལ་སྤྱིར་དེ་ལྟར་བྱེད་ཐུབ། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ཀྱིས་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་དུ་ཉེ་གནས་ཁང་འདི་དག་དགོས་སྤྱད་ཡོང་བ་དང་དོ་སྣང་ལུགས་ཆེ་བའི་ལྷན་གཏོང་དགོས་སམ།

༤། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ཀྱིས་རང་གི་བྱ་བ་ཁོངས་འབྲེལ་སྟོན་ཁང་དང་། དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཡིག་མཛོད་ཁང་ཁག་གི་སྤྱི་ཚོགས་ཚད་དང་། དཔལ་འབྱོར་གྱི་རྒྱས་པ་སྒྲ་བརྟན་བཅས་ཡོང་བ་ལ་ལུགས་རྒྱུ་རིང་ཞིང་གཞི་རྒྱ་ཆེ་བའི་ཐབས་བྱས་དང་འཆར་གཞི་དེ་ལྟར་བཟོ་བྱུང་བམ།

༥། བོད་ཀྱི་འབྲེལ་སྟོན་ཁང་དང་དཔེ་མཛོད་ཁང་། དེ་བཞིན་ཡིག་མཛོད་ཁང་ཁག་གིས་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་རིག་གཞུང་གི་དཔེ་གསལ་རྣམ་པ་གང་ཞིག་བཤམ་སྟོན་བྱེད་དགོས་སམ། ཉེ་བའི་བཅན་ཤུལ་བོད་མིའི་ལོ་རྒྱུས་དང་བོད་ནང་གི་ད་ལྟའི་གནས་སྟངས་ལ་ལྟོས་པའི་ནན་བརྗོད་གང་བྱེད་དགོས་སམ། བཅན་ཤུལ་ནང་གི་བོད་ཀྱི་འབྲེལ་སྟོན་ཁང་དང་དཔེ་མཛོད་ཁང་། དེ་བཞིན་ཡིག་མཛོད་ཁང་ཁག་རྒྱ་ནག་ནང་གི་འབྲེལ་སྟོན་ཁང་སོགས་ལ་ཁ་གཏད་ཚད་ཐུབ་ཞིག་དེ་ལྟར་ཆགས་བྱུང་བམ།

བརྗོད་གཞི་ལྟ་བུའི་བཤམ་སྟོན་སྒྲ་ཆལ་ལ་བརྟན་ནས་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་མི་ཉམས་རྒྱུ་འདོན་བྱེད་ཐབས།

༡། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ཀྱིས་བོད་པའི་ན་གཞོན་ཚོར་བོད་ཀྱི་སྐོལ་རྒྱུ་སྒྲ་ཆལ་སློབ་ཁྲིད་དང་སྤྱིར་བཏན་སློབ་མཁན་གྱི་ད་ལྟ་ཡོད་བཞིན་པའི་ཉེ་གནས་ཁང་དང་ཚོགས་སྡེ་དེ་དག་ལ་རྒྱལ་སྤྱིར་དང་སེམས་ལུགས་སྒྲར་ལས་སྒྲག་པ་དེ་ལྟར་བསྐྱུན་བྱུང་བམ། དེ་བཞིན་དུ་སྐོལ་རྒྱུ་གྱི་རིམ་དང་། ཤིང་རྒྱུ་ལག་ཤེས། འབྲུར་རྒྱུ་ཉན་བཞེངས། ལུགས་བཟོ། བཟོ་བཞོད། ཤིང་བཟོ། འཁེལ་འཐག འཆོམ་བྱུང་ལ་སོགས་པའི་སྐོལ་རྒྱུ་དང་ལག་ཤེས་སྤྱིར་བཏན་གྱི་ཐབས་སྤྱིར་དང་ལས་འཆར་ཁག་ལ་མཐུན་འགྱུར་དེ་ལྟར་བྱེད་ཐུབ། གཞན་ཡང་རོལ་དབྱངས་དང་། གཏམ་བརྗོད། རྒྱུ་གར་སློབ་ཁྲིད་ཀྱི་ལས་འཆར་ཁག་ལ་མཐུན་འགྱུར་སྒྲར་ལས་སྒྲག་པ་དེ་ལྟར་བྱེད་ཐུབ།

༢། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ཀྱིས་བོད་པའི་གཞོན་སྤྱོད་རྣམས་ལ་བོད་ཀྱི་སྐོལ་རྒྱུ་དང་སྐོལ་ཆེད་ལས་པ་བྱེད་རྒྱུའི་དོན་དབྱིངས་ཆེ་བ་ཡོང་ཆེད་སེམས་ལུགས་སྒྲར་བ་དང་རྒྱལ་སྤྱིར་དེ་ལྟར་བྱུང་བམ། དེ་བཞིན་བོད་པའི་ན་གཞོན་སྐོལ་རྒྱུ་དང་རྣམས་སྐོལ་རྒྱུ་སྤྱིར་བཏན་དང་སྐོལ་དམར་ཁྲིད་སྤྱིར་བཏན་ལ་འཛུལ་ཞུགས་ཡོང་ཐབས་ལ་ལས་འཆར་དང་ལེགས་སྤྱོད་ག་རེ་བསྐྱུན་དགོས་སམ།

༣། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་སྐོལ་རྒྱུ་སྐོལ་རྒྱུ་སྤྱིར་བཏན་དང་དམར་ཁྲིད་སྤྱིར་བཏན་ལས་རིམ་ལ་ཞུགས་མཁན་གྱི་བོད་པའི་ན་གཞོན་རྣམས་ཀྱིས། སོ་སོའི་སྤྱིར་བཏན་ཐོན་རིམ་རང་དང་རང་གི་ནང་མིའི་ཆེད་ཡོང་འབབ་འདད་རེས་ཤིག་བསྐྱུན་བྱུང་པ་དེ་ལྟར་བཟོ་དགོས་སམ། བོད་ཀྱི་སྐོལ་རྒྱུ་བཟོ་མཁན་གྱི་དམངས་ཁྲིད་སྐོལ་རྒྱུ་དང་ལག་ཤེས་པ་ལས་སྤྱོད་ཅན་གསོ་སྤྱོད་བྱེད་པར་རོགས་སྤྱོད་ཀྱི་ཐབས་ལས་དང་ཆོང་ལས་ཡར་རྒྱས་སོགས་དེ་མིན་གྱི་ཞབས་ཞུ་ཅི་ཞིག་སྐྱུང་དགོས་སམ།

༤། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུང་འཛུགས་དང་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚུལ་གྱི་ནམས་པ་གསར་པའི་ཐོན་སྐྱེད་ལ་སྤྱིར་བཏང་ནས་རྒྱུ་སྐྱོར་
རི་ལྟར་བྱེད་ཐབས་བཟ། སྤྱི་ཚུལ་འདིའི་ཁོངས་སུ་གོང་དུ་སྐོང་སྟོང་བྱས་པའི་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚུལ་རིགས་ཡོངས་རྫོགས་ཚུད་ཡོད། དམིགས་ལུགས་འདིའི་
ཆེད་དུ་གཞོན་སྤྱེས་དང་སྤྱི་ཚོགས་འཛུགས་ལས་ལཱ་བཅད་སྤྱོད་རི་ལྟར་གཏོང་ཐབས་བཟ།

༥། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུང་འཛུགས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚུལ་ལ་རྒྱུ་སྐྱོར་དང་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚུལ་མི་ཉམས་རྒྱུན་འཛིན་ཆེད་ཉེ་གནས་ཁང་གཞན་གསར་འཛུགས་
བྱེད་དགོས་སམ། གལ་ཏེ་དགོས་ན། ཉེ་གནས་ཁང་འདི་དག་གང་ཞིག་ཡིན་དགོས་པ་དང་དེ་དག་སྤྱི་གསར་འཛུགས་བྱེད་དགོས་སམ།

ཁྲངས་གཏུགས་ཡིག་ཆ་ཁག་ནི། བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚུལ་སྐོར་གྱི་ཨེ་ཁེ་རིག་མཛོད་དང་། ཨ་རིའི་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་སྤྱི་ཚུལ་འབྲེམས་སྟོན་ཁང་གི་བོད་ཀྱི་ནང་
པའི་སྤྱི་ཚུལ། བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚུལ་སྐོར་གྱི་འཛམ་གླིང་གསར་པའི་རིག་མཛོད་བཅས་ཡིན།

རྒྱུ་ལྡན་སྒོར།

རྒྱ་གཞུང་གིས་བོད་བཅན་བརྒྱུད་བྱས་མེས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོར་ཡུ་གོང་ས་ཡ་སྐབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་དང་ལྷན་བོད་མི་སྣོད་ཕྱག་བརྒྱུད་ཅུ་ཙམ་རྒྱ་གར་ལ་བཅན་བྱོལ་དུ་འབྱོར། བོད་ཀྱི་ཅ་དོན་སྤྱི་དང་བཅན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཕྱགས་རྒྱུད་རིང་པོའི་མདུན་ལམ་ཆེད། ཡུ་གོང་ས་མཆོག་གིས་ཤེས་ཡོན་གལ་ཆེ་ཤོས་ཡིན་པའི་དགོངས་པ་བཞེས་གནང་ཡོད། སྤྱི་ཚང་ལྷན་པའི་དེང་རབས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་མཁོ་སྤྱོད་དང་བོད་ཀྱི་སྐད་དང་རིག་གཞུང་སྤྱོད་ཆེད། ཕྱི་ལོ་ཆེག་སྟོང་དགུ་བརྒྱུད་ཅུ་རེ་གངས་ནང་བོད་མིའི་སློབ་གྲྭ་དང་པོ་མ་སྤྱི་རིམ་གནས་སུ་བཅུགས། སྐབས་དེར་སློབ་མ་ ༥༠ ཙམ་དང་དགེ་ཆུན་ཅུང་ཤས་ལས་མེད།

འདས་པའི་ལོ་རྒྱུ་ ༥༩ རིང་བཅན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་སྤྱོད་བྱོལ་ལ་འགྱུར་ལྷོག་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད། སློབ་གྲྭའི་གངས་འབོར་མང་དུ་བྱིན་པ་ཙམ་མིན་པར། སློབ་གྲྭ་ཁག་གི་འཛུགས་སྐྱོན་གྱི་མཐུན་ཆེན་དང་བསྐྱབ་གཞི་ཅ་འཛིན་སོགས་ཀྱང་ཡར་རྒྱས་ཆེན་པོ་བྱིན་ཡོད། དེར་སྐབས་བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཁོངས་གཏོགས་སློབ་གྲྭའི་སྤྱེ་ཁག་ཆེན་པོ་ལྡན་ཡོད། དེ་དག་ནི་མཁ་སྟོན་བོད་སློབ་ཚོགས་པ་དང་། བོད་ཕྱག་ཁྲིམ་སྤྱེ། མ་སྤྱི་བོད་ཁྲིམ། དབུས་བོད་སློབ་འཛིན་ཚོགས། བལ་ཡུལ་ནང་ཡོད་པའི་གངས་ཅན་བདེ་ཅ་བཅས་ཡིན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༧ ལོ་ ༣ ཚེས་ ༣༡ ཉིན་ཞིབ་འཛུགས་བྱས་པ་ལྟར་ན། རྒྱ་གར་དང་བལ་ཡུལ་ནང་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ཁོངས་གཏོགས་བོད་མིའི་སློབ་གྲྭ་ཁག་ ༤༧ ཡོད་པ་དང་། སློབ་གྲྭ་དེ་དག་ནང་སློབ་ཕྱག་གངས་ ༡༩༠༡༡ ཡོད་པ་དང་། དགེ་ཆུན་གངས་ ༡༩༤༧ དང་ལས་བྱེད་གངས་ ༥༣༥ ཡོད་འདུག

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༠ ལོར་བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ངོས་ནས་བཏོན་པའི་མི་འབོར་ཞིབ་བཤེར་གྱི་སྒྲན་ཐོ་ལྟར་ན། བཅན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ཡིག་སྒྲིངས་སེལ་བའི་བརྒྱ་ཆའི་ཐོན་ཆད་ ༡༩་ལ ཡིན། (གནས་ཡུལ་རྒྱ་གར་གྱི་ཡིག་སྒྲིངས་སེལ་བའི་བརྒྱ་ཆའི་ཐོན་ཆད་ ༧་ལ ཡིན།) དཀའ་ངལ་ཏ་ཅང་ཆེ་བའི་གནས་སྐབས་འོག་བཅན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཁོང་ཤེས་ཡོན་སྤྱོད་འགོ་བཙམས་ཤིང་རྒྱུན་བསྐྱངས་ནས་མི་ལོ་ཕྱིལ་པོ་ ༤༠ ལྷག་འདས། འདི་ཡིས་བཅན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱིས་དཀའ་ལས་བརྒྱུ་བ་དང་གྲུབ་འབྲས་རྒྱངས་ཡོད་པ་གསལ་བོར་སྟོན་གྱི་ཡོད། ལོ་ལྷར་བོད་མིའི་སློབ་གྲྭ་ཁག་ནས་སློབ་ཕྱག་གངས་ ༡༩༠༠ ཙམ་སློབ་མཐར་ཡོང་གི་ཡོད། འདས་པའི་ལོ་བཅུ་ལྔ་རིང་འཛིན་རིམ་བཅུ་གཉིས་ཡིག་རྒྱགས་འཕྲོད་དེ་སློབ་མཐར་བྱིན་པའི་བརྒྱ་ཆའི་ཐོན་ཆད་བརྒྱ་ཆ་ ༤༠ ཡིན་པ་དང་། དེ་ནི་གནས་ཡུལ་རྒྱ་གར་རྒྱལ་ཡོངས་ནས་ཡིག་རྒྱགས་འཕྲོད་ཆད་ཀྱི་བརྒྱ་ཆ་ལས་གངས་ ༡༠ མཐོ་བ་ཡོད།

གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་ཙམ་མིན་པར་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་བོད་མིའི་སློབ་ཕྱག་ཆོར་མཐོ་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྤྱོད་པར་ཡང་འགྲུགས་སྟོན་བརྒྱུ་ཡོད། ལོ་ལྷར་གཞི་རིམ་དང་མཐོ་རིམ་སློབ་ཐོན་སློབ་མ་གངས་ ༥༠༠ བརྒལ་བར་སློབ་ཐོན་བརྒྱ་ཆ་དང་དགོས་མཁོ་གཉིས་ཀ་གཞིར་བཞག་ཐོག་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ཀྱི་སློབ་ཡོན་མཐུན་ཆེན་འོག་ནས་མཐོ་སློབ་འབྲས་མིན་ནང་རང་གི་ཆེད་ལས་སོགས་སློབ་སྤྱོད་གི་རྒྱུ་སྤྱོད་ཐུབ་པ་ཡོང་གི་ཡོད། ལོ་རེ་བཞིན་ཤེས་རིག་སློབ་ཡོན་ལས་འཆར་ཆན་པ་དང་། བོད་ཕྱག་ཁྲིམ་སྤྱེ། མ་སྤྱི་བོད་ཁྲིམ་གསུམ་གྱིས་མཉམ་དུ་འཛིན་རིམ་བཅུ་གཉིས་སློབ་མཐར་བྱིན་མཁན་སློབ་མ་བརྒྱ་ཆ་ ༥༥ ལ་མཐོ་སློབ་འབྲས་ཐུབ་པའི་སློབ་ཡོན་གནང་གི་ཡོད། བརྒྱ་ཆ་ ༡༩ ཀྱིས་སོ་སོའི་ངོས་ནས་སྤྱི་མཐུན་སློབ་གཉེན་བྱེད་པའི་དབལ་འབྱོར་ཐབས་འཛུལ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།

བཅོན་བྱེད་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ལ་འབྲུད་པའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་དཀའ་ངལ་དང་གོ་སྐབས།

༡) སྤྲུལ་ཆོད་ལྟན་པའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་གནད་དོན།

གནས་སྐྱེད་པའི་འདྲ་ཆགས་པའི་རྒྱ་མཚན་གཙོ་བོ་གཅིག་ནི། ཤེས་ཡོན་ལམ་ལུགས་སྤྱི་ཡོངས་ལ་འཕུས་ཤོར་བྱིན་པའི་ཉིང་ལེན་ལ་བརྟེན་ནས་
དགེ་ཆེན་རྣམས་ཀྱིས་འཛིན་ཁང་ནང་སློབ་འཁྱིད་བྱེད་སྐྱོད་ས་ལ་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་ཤེས་ཡོན་དམིགས་ཚད་གཞིར་བཟུང་དགོས་ཤིང་སྤྱད་པ་གཏོང་
མ་ཐུབ་པའི་དབང་གིས་ཡིན། སློབ་ཁྱིད་ནི་སློབ་གྲུའི་ནང་གལ་ཆེ་གོས་ཀྱི་ལས་གཞི་ཡིན་ལ་སློབ་སྤྲུལ་གི་སློབ་སློང་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བྱེད་གཙོ་བོ་
དེའང་ཡིན། སློན་ཆད་དགེ་ཆེན་ཡག་སྤེལ་དུས་ཁོང་གི་སྤྲུལ་རྒྱུད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་རྣམས་སློབ་མ་རྣམས་ལ་འཕྲོ་རྒྱ་ཡོད་པ་ཞིག་ལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་
ཀྱི་ཡོད། འོན་ཀྱང་བྱི་ལོ་ཆེན་སྡོང་དགུ་དགུ་བཅུ་གོ་གྲངས་ནང་དང་ཉིས་སྡོང་ལོ་ལས་མས་སུ་ཤོད་མའི་སློབ་གྲྭ་ཁག་ནང་ཁྱིད་ཐབས་བཟུང་སྟེ་
རྒྱལ་པའི་གོ་རྟོགས་ཀྱི་རྒྱལ་པ་རྒྱུན་ཞིག་རིམ་བཞིན་ཁྱབ་པར་གྱུར། དགེ་ཆེན་ཀྱི་རྒྱུད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་རྣམས་གཞན་ལ་འཕྲོ་རྒྱ་ཡོད་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་

ཤིས་ཡོན་གྱི་སྐྱུ་ས་ཚད་དང་འབྲེལ་བའི་གནད་དོན་ལེགས་པའི་སྐོར་ཡོང་བར། གཞི་རིམ་དང་སྡོན་འཁྲུའི་གནས་སྐབས་སུ་འཛིན་གྱི་ནང་སློབ་ཁྲིད་
གྱི་སྐྱུ་ས་ཚད་ཡག་པོ་ཡོང་ཐབས་གཙོ་བོར་འཛིན་རྒྱ་དེ་ཡང་ཉ་ཅང་གསལ་ཆེན་པོ་རེད། བོད་མིའི་སློབ་གྲྭ་ཁག་ནང་ཉག་པར་སྡོན་འཁྲུ་དང་གཞི་རིམ་
སློབ་གྲྭའི་གནས་སྐབས་དེ་ཅས་གསལ་ཆེན་པོར་རིམ་འཛིན་གྱི་ཉིང་། དེ་ནི་ཆོན་རིག་གི་སློབ་ཀྱིས་ཉམས་ཞིབ་བྱས་པའི་ལྷན་དོན་དང་བླད་དེ་སློབ་

སྤྱི་ཤེས་ཡིན། ཤེས་ཡོན་སྐོར་གྱི་ཉམས་ཞིབ་ཁག་ནང་སྤྱོད་འགྲོ་དང་གཞི་རིམ་འོག་མའི་གནས་སྐབས་སུ་སྤྱོད་སྤྱོད་སྤྱོད་པ་དེས་མི་ཆོའི་ནང་བག་
ཆགས་དང་ཤུགས་རྒྱུ་བཞག་པ་དེ་གཞི་རིམ་གོང་མ་དང་མཐོ་སྤྱོད་ཏུ་ཤེས་ཡོན་གྱི་བག་ཆགས་བཞག་པ་ལས་ཀྱང་ཤུགས་ཆེ་བ་ཡོད་སྐོར་ནན་
པོ་བྱས་ནས་བསྟན་ཡོད། དེར་བརྟེན་གཞི་རིམ་འོག་མའི་གནས་སྐབས་སུ་ཤེས་ཡོན་གང་ལེགས་སྤྱོད་ཐབས་ལ་འབད་བརྩོན་བྱ་རྒྱུ་ནི་ཤེས་ཡོན་གྱི་
སྤྱི་ཚད་ཁྲིམ་ཡོངས་ནས་ཡར་ལྗས་འགྲོ་ཐབས་ལ་ཏ་ཅང་གལ་ཆེན་པོ་ཆགས་ཡོད།

༡) སྤྱོད་གྲུའི་སྤྱེ་ཁིད་ཀྱི་རྒྱས་པ་གོང་འཕེལ་གཏོང་བ།

ད་བར་ཤེས་ཡོན་ལས་ལུགས་ལེགས་བཅས་ཐད་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པའི་ཁྲིམ་ཡོད། འཛིན་གྲུའི་ནང་སྤྱོད་ཁིད་བྱེད་པ་ནི་བྱིས་པ་ཆོར་སྤྱོད་སྤྱོད་པར་
ཤུགས་རྒྱུ་ཆེ་ཤོས་ཨང་དང་པོ་ཡིན་པ་དང་སྤྱོད་གྲུའི་སྤྱེ་ཁིད་ཤུགས་རྒྱུ་ཆེ་ཤོས་ཨང་གཉིས་པ་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱས་ཡོད། ཁོ་རོན་ཁོ་
གཙུག་ལག་སྤྱོད་གྲུ་ཆེན་མོའི་ཤེས་ཡོན་རིག་པ་མཁས་ཅན་གཉིས་ཀྱི་ཐ་མེ་ཐ་ལུ་ཏུ་ Kenneth Leithwood མཆོག་གིས་ཤེས་ཡོན་གྱི་སྤྱེ་ཁིད་སྐོར་
ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པའི་ནང་ "ཕུལ་དུ་བྱུང་བའི་སྤྱེ་ཁིད་ལ་མ་བརྟེན་པར་བྱིས་པ་ཆོར་བྱུང་འབྲས་གཞུང་དུ་ཐ་བ་སྤྱིན་པའི་སྤྱོད་གྲུ་ཞིག་ད་བར་བྱུང་
བའི་གནས་ཚུལ་མེད།" སྐོར་གསུངས་ཡོད།

དེང་སང་བོད་མིའི་སྤྱོད་གྲུ་ཁག་ནང་དཀའ་ངལ་ཆེ་ཤོས་གཅིག་ནི་སྤྱོད་གྲུ་ཁག་ལ་སྤྱེ་ཁིད་ཀྱི་རྒྱས་པ་ཞན་པོ་ཡོད་པ་དེ་ཡིན། ཤེས་ཡོན་གྱི་སྤྱེ་ཁིད་ནི་
སྤྱོད་གྲུའི་ལས་ལུགས་ལག་པོ་བཟོ་བར་གལ་ཆེན་ཡིན། འོན་ཀྱང་བོད་སྤྱོད་ཁག་གི་ནང་སྤྱོད་སྤྱི་དང་དགེ་ཆེ་མང་ཆེ་བས་འཛིན་སྤྱོད་གི་སྤྱེ་ཁིད་ཁོ་
ན་མ་གཏོགས་ཤེས་ཡོན་ནས་སྤྱོད་ཁིད་ཀྱི་སྤྱེ་ཁིད་ཀྱི་ཐུགས་འགན་བཞེས་ཀྱི་མེད། ཁོ་ཆོ་མང་པོ་ཞིག་ལ་སྤྱོད་ཁིད་དང་། སྤྱོད་སྤྱོད་ཀྱི་བརྒྱུད་རིམ།
ཤེས་ཡོན་ཡར་ལྗས་ཡོང་བར་དགེ་ཆེན་ཆོར་ལས་སྤྱོད་དང་སྤྱོད་འདེད་གཏོང་བའི་གོ་རྟོགས་བཅས་ཞན་པོ་ཡོད། དེར་བརྟེན་ཁོ་ཆོས་ལས་རིགས་
ཀྱི་ཆ་ནས་དགེ་ཆེན་ཆོར་འདོད་པ་ཁེངས་པ་དང་། གདེང་སྤྱོད་ཡོད་པ། བྱིས་པ་ཆོར་སྤྱོད་སྤྱོད་དང་། བྱུང་འབྲས། བདེ་ཐང་བཅས་འཛོམས་པའི་
ཁོར་ལུག་ཅིག་བསྐྱེད་བྱུང་ཀྱི་མེད།

ད་ཡོད་སྤྱོད་གྲུ་ཁག་གི་སྤྱེ་ཁིད་མཁན་སྤྱོད་སྤྱི་དང་དགེ་ཆེ་ནས་པར་སོ་སོའི་ཆེད་ལས་ལ་གཞིགས་ཏེ་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་སྤྱོད་བཟང་ལེགས་པོ་སྤྱད་པ་
ཡིན་ན། ཁོ་ཆོའི་ལས་རིགས་ཐད་ཡར་ལྗས་ཀྱི་རྒྱས་པ་ཐོན་སྲིད་ནའང་། དཀའ་ངལ་གྱི་གནད་དོན་འདི་ཅ་བ་ནས་མེལ་དགོས་ཆེ། སྤྱོད་གྲུའི་སྤྱེ་ཁིད་
མཁན་བྱུང་འབྲས་བྱེད་སྤྱོད་ཀྱི་ལས་ལུགས་ལ་འགྱུར་བ་གཏོང་དགོས་ཀྱི་ཡོད། ད་ལྟའི་ཆར་འཛིན་སྤྱོད་ཆེན་པོ་ཁག་གི་ནང་སྤྱོད་གྲུའི་འགོ་ཁྲིད་
བསྐྱོར་བཞག་བྱེད་སྤྱོད་ཀྱི་སྤྱི་དབུས་ཁ་གསལ་གཏོང་གསལ་མེད་པ་ལྟ་བུ་ཆགས་ཡོད། སྤྱོད་སྤྱི་བསྐྱོར་བཞག་བྱེད་སྤྱོད་ཀྱི་ལས་སྤྱོད་ཀྱི་ལས་སྤྱོད་
ཆེན་པོ་ཆོས་དགེ་ཆེན་ཆོའི་ནང་ནས་ནང་འདེམས་བསྐྱོར་བཞག་བྱེད་པ་ལས་སྤྱོད་སྤྱི་ལ་དགོས་དེས་ཆ་རྒྱུན་གསལ་འདོན་བྱས་མེད། བསྐྱོར་བཞག་
བྱེད་སྤྱོད་ཀྱི་ལས་ལུགས་འདི་ཡིས་སྤྱེ་ཁིད་ཀྱི་ཆ་རྒྱུན་འཛོམས་པའི་འཛིན་ཐང་ཅན་གྱི་དགེ་ཆེན་སྤྱོད་སྤྱི་དང་དགེ་ཆེད་མ་མེག་ལ་འཆང་སྟན་
འབྲལ་བའི་གོ་སྐབས་མེད་པར་བྱུང་ཡོད། དེར་བརྟེན་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་ལྷན་ཆོགས་ལ་ས་མེག་དེར་སྟན་ཏུ་འབྲལ་སྤྱོད་ཐད་
ལས་སྤྱོད་བྱེད་པའི་གོ་སྐབས་ཡོད་པ་དང་། དེ་ལྟར་ལས་སྤྱོད་གནད་ཅེས་ཤེས་ཡོན་ཆེན་པོ་བརྒྱུད་ཀྱི་གསལ་ནང་གསལ་དང་བོད་མིའི་སྤྱོད་གྲུ་ཁག་
གི་འཛིན་སྤྱོད་ཐད་སྤྱེ་ཁིད་ཀྱི་འཛིན་ཐང་ལྷན་པའི་སྤྱོད་སྤྱི་དང་དགེ་ཆེ་འདེམས་སྤྱོད་གི་ཡིག་རྒྱགས་གཏོང་ལས་བཟོ་ཆག

༣) སྤྱི་ཚོགས་དང་མི་འབོར་ལ་འབྲུང་བའི་དཀའ་ངལ་གྱིས་ཤེས་ཡོན་ལ་ཐེབས་པའི་ཤུགས་རྒྱུ།

བྱིས་པ་སྤྱི་ཚད་ཅུང་དུ་བྱིན་པ་དང་། བཅན་ཁྱོད་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ལས་བྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྱི་ཁག་ལ་གནས་སྤོང་མཁན་མང་དུ་བྱིན་པ། བ་མ་ཚོས་རང་གི་བྱ་སྤྲུག་སྒྲེར་གཉེར་སློབ་བྱ་ཁག་ལ་གཏོང་འདོད་ཡོད་པ་བཅས་ལ་བརྟེན་ནས། རྒྱ་གར་དང་བལ་ཡུལ་ནང་ཡོད་པའི་བོད་མིའི་སློབ་བྱ་ཁག་ ༤༦ ལ་སློབ་ཞུགས་བྱེད་མཁན་སློབ་བྱ་གི་གྲངས་འབོར་ཅུང་དུ་འབྱོ་ཡོད། བྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོར་རྒྱ་གར་དང་བལ་ཡུལ་དུ་ཡོད་པའི་བོད་མིའི་སློབ་བྱ་ཁག་ནང་སློབ་བྱ་གི་གྲངས་ ༡༩༩༩ སློབ་ཞུགས་བྱས་ཡོད། འོན་ཀྱང་བྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོར་སློབ་བྱ་གི་གྲངས་ ༡༩༩༩ ལ་ཅུང་དུ་བྱིན་ཡོད། བོད་གི་གནད་དོན་དེ་དག་ལེགས་ཐབས་མ་བྱུང་ཆེ་བོད་མིའི་སློབ་བྱ་ཁག་གི་སློབ་བྱ་གི་གྲངས་འབོར་ཉ་ཅང་ཅུང་དུ་འབྱུང་ངེས།

གཞན་ཡང་བོད་མིའི་སློབ་བྱ་ཁག་ནང་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་བྱ་ཁག་དང་བསྐར་ན་དགེ་ཆུན་གྱི་སྐོར་གས་དང་མཐུན་ཆེན་ཞན་པ་ཡོད་པས། སློབ་བྱ་ལས་བྱིར་ཐོན་པའི་དགེ་ཆུན་གྱི་གྲངས་ཆད་མཐོ་བོ་ཡོད། དེ་བཞིན་སྐོར་གས་དུལ་གྱི་མཐུན་ཆེན་སྤྱིར་བཏོན་བྱིན་བདག་གྲུང་ཅུང་དུ་འབྱོ་ཡོད་པས། ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ནས་སྤེལ་བའི་ལས་འཆར་དང་སློབ་ཡོན་གྱི་མཐུན་ཆེན་སྐོར་གས་ཡུན་གནས་ཡོང་བར་ཤུགས་རྒྱུ་ཐེབས་ཀྱི་ཡོད། དཀའ་ངལ་འདི་དག་ཆང་མ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་མིའི་སློབ་བྱ་ཁག་གི་འཛིན་སྲོང་ཡུན་གནས་ཡོང་བ་དང་ཤེས་ཡོན་སྤྱིར་བཏོན་པ་ཞིག་ཡོང་བ་སྐོར་གྱི་ཐད་ཤུགས་རྒྱུ་ཆེན་པོ་ཐེབས་ཀྱི་ཡོད།

གནས་སྐབས་འདི་དག་གི་རྒྱུ་གྱིས་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་དང་བོད་མིའི་སློབ་བྱ་ཁག་ཁག་གི་ངོས་ནས་སློབ་བྱ་ཁག་ཆུ་སྤེལ་བྱེད་པའི་འཆར་གཞི་འཐེན་དགོས་སྤྲོད། དེ་འབྲུག་ཆེ་སློབ་བྱ་ཅུང་དུ་ཞིག་ཏུ་མི་དང་དངོས་པའི་མཐུན་ཆེན་གང་ལེགས་སྤྱིར་བཏོན་པ་ཡོང་ངེས། ད་ལྟའི་ཆར་བོད་མིའི་སློབ་བྱ་ཁག་ ༡༤ ལ་(མང་ཆེ་བ་གཞི་རིམ་འོག་མའི་སློབ་བྱ་ཡིན།)སློབ་བྱ་རེར་སློབ་བྱ་གི་གྲངས་ ༡༠༠ ལས་ཅུང་བ་ཡོད། བཞུགས་སྐར་ན་མའི་ས་གནས་ལ་མཆོན་ན། བོད་མིའི་སློབ་བྱ་ཁག་ ༡༡ ལ་སློབ་བྱ་གི་གྲངས་ ༥༠༠ ཡོད། སློབ་བྱ་གི་གྲངས་འདི་ས་གནས་དེ་ག་རང་ལ་མཐུན་ཆེན་འཛིན་སྲོང་བའི་སློབ་བྱ་ཆེན་པོ་ལཱ་ཆ་བཞོས་བྱེད་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད། ད་དུང་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཁག་གི་ནང་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་དང་སྤྱི་ཚོགས་བོད་ཁྱིམ་གཉིས་ཀྱི་འཛིན་སྲོང་འོག་ཡོད་པའི་སློབ་བྱ་ཁ་ཤས་ཡོད་པ་དེ་འབྲུག་ཡོད།

སློབ་བྱ་མཁུ་བསྐྱུ་བྱས་ཆེ་སློབ་བྱ་ཅུང་ཤས་ཤིག་ལ་འཆམ་པའི་བྱིས་པ་ཚོར་ཤེས་ཡོན་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་ཆད་དང་མཐུན་ཆེན་སྤྱིར་བཏོན་པ་ལེགས་པ་སྤྱིར་བཏོན་པ། འཛིན་སྲོང་ངོས་ནས་དགེ་ཆུན་ཆོའི་སྤྱི་ཚོགས་འཕར་བ་དང་། བྱིའི་མཐུན་ཆེན་ཡར་ལྗས་གཏོང་བ། སློབ་ཁྱིམ་གྱི་རྒྱ་ཆ་ཡག་ཏུ་གཏོང་བ། ཆེད་ལས་ཡར་ལྗས་ཆད་ཐུན་གཏོང་བའི་གོ་སྐབས་བསྐྱར་བྱུང་བ་བཅས་ཀྱི་ཐད་ཤུགས་ལས་གནད་སྤྱིར་བཏོན་པ་ཡོང་ངེས། གཞན་ཡང་འཛིན་སྲོང་ངོས་ནས་ཡར་ལྗས་ཡང་དུ་སློབ་བྱའི་གནས་སྐབས་ལ་ཞིབ་འཇུག་གནད་ཐུབ་པ་དང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་སློབ་བྱ་ཁག་ལ་དགོས་མཁོ་ག་རེ་ཡོད་སྤྱི་ཚོགས་འཛིན་དང་དེ་དག་ལ་མཐུན་སྤྱིར་བཏོན་པ་ཡོད།

སློབ་བྱའི་གྲངས་ཀ་ཅུང་ལ་སྤྱི་ཚོགས་ཆད་ཐུན་པ་ཡོད་ཆེ། ད་ལྟའི་ཆར་བྱིས་པ་སྤྱིར་བཏོན་སློབ་བྱ་ཁག་ལ་མངགས་བཞིན་པའི་བ་མ་དང་བྱི་རྒྱལ་དུ་ཡོད་པའི་བོད་མིའི་བ་མ་ཚོས་ཀྱང་རང་གི་བྱིས་པ་རྒྱ་གར་ནང་ཡོད་པའི་བོད་མིའི་སློབ་བྱ་ཁག་ནང་མངགས་འདོད་སྤྱིར་བཏོན་པ་ཡོང་ངེས་རེད།

21

མུ་ཆེ་ས་ནས་བརྟུས་ན། བྱ་བ་མེད་གས་སུ་སློ་བ་ཡུང་བུང་པའི་བོད་མིའི་གངས་འབོར་མང་དུ་འགྲོ་ཡི་ཡོད་པ་འདིས། མ་ཐོངས་པར་(ཤེས་ཡོན་སྲིད་

དཀའ་ངལ་དེ་རིགས་སེལ་ཐབས་ལ་རྒྱས་པ་ཆེན་པོ་འདོན་ཐུབ། གཞི་རིམ་གོང་མའི་རིམ་པར་སློབ་སྐབས་སློབ་ཆན་འདེམས་ཀྱི་མང་པོ་དགོས་པ་དང་། ཁྱད་པར་དུ་ལག་ཤེས་སློབ་སྦྱང་སྐོར་དོ་སློབ་བྱེད་དགོས། ལྷག་པར་དུ་ CBSE རིམ་ནས་ཀྱང་ལག་ཤེས་སློབ་སྦྱང་ནི་འཛིན་རིམ་བཅུ་པ་དང་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ཡིག་རྒྱགས་ཀྱི་ཆ་ཤས་སུ་རིམ་འཛིན་བྱས་ཡོད་པས་དཀའ་ངལ་ཁག་པོ་དེ་ཙམ་མེད། བོད་མིའི་སློབ་གྲྭ་ཁག་ནང་གཞི་རིམ་གོང་མའི་གནས་སྐབས་སུ་སློབ་ཐུག་ཆོས་རིམ་པར་དུ་སློབ་ཆན་ལྡེ་ལེན་དགོས་པ་ལས་འདེམས་ཀྱི་གང་ཡང་མེད། འོན་ཀྱང་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་གྲྭ་མང་པོའི་ནང་སློབ་ཆན་གྱི་འདེམས་ཀྱི་མང་པོ་ཡོད།

སློབ་ཆན་འདེམས་ཀྱི་མང་པོ་ཡོད་པ་བཟོ་བ་དང་མཉམ་དུ་ལག་ཤེས་སློབ་སྦྱང་ནི་སློབ་སྦྱང་ཞན་པའི་སློབ་ཐུག་དང་སློབ་གྲྭ་འགྲོ་མཆམས་བཞག་པའི་སློབ་ཐུག་ཆོས་སྦྱང་དགོས་པ་ཞིག་ཡིན་པའི་རིམ་འཛིན་ངན་པ་དེ་ལའང་གཏོང་ལེན་བྱེད་དགོས། དུས་རྒྱུན་བོད་མི་གཞོན་སྡེས་དང་པ་མ་ཆོས་ལག་ཤེས་སྦྱང་བཟང་དང་ཤེས་ཆད་ལག་འཁྱར་གྱི་སློབ་ཆན་ནི་མཐོ་སློབ་ལག་འཁྱར་གྱི་སློབ་ཆན་ལས་ཆད་གཞི་དམའ་བ་འདུག་པས་མ་ནས་རིན་ཐང་དེ་ཙམ་འཛོག་གི་མེད། དེར་བརྟེན་ལག་ཤེས་སློབ་སྦྱང་ནི་རྒྱུན་གཏན་གྱི་མཐོ་སློབ་ལག་འཁྱར་ལས་རིགས་གཉིས་བར་པན་རྒྱས་ཆེ་བ་ཡོད་ནའང་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱིས་རིམ་ལེན་ཆུང་བ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། ད་ཡོད་ལག་ཤེས་སློབ་སྦྱང་སྐོར་ཐབས་ཕྱོགས་ཡོངས་ནས་ཡར་རྒྱས་བཏང་ན། བོད་མིའི་སློབ་ཐུག་ནམས་ལ་ལས་ཞུགས་བྱེད་པའི་རྒྱས་པ་ཆེ་བ་དང་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་ཡོང་བར་རྒྱས་པ་འདོན་ཐུབ།

མཐོ་སློབ་མཐར་ཕྱིན་རྗེས་སློབ་ཐུག་ནམས་ཀྱི་མ་འོངས་པའི་མདུན་ལམ་ཡག་པོ་ཡོང་ཆེད་སློབ་གྲྭའི་མདུན་ལམ་དགེ་ཆན་གྱི་ལས་འགན་ཉ་ཅང་གཤམ་ཆེན་པོ་ཡིན། དེར་བརྟེན་སློབ་གྲྭ་ཁག་ནང་མདུན་ལམ་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་ཡར་རྒྱས་གཏོང་དགོས། འདིའི་སློབ་ཤེས་རིག་ལས་ཁྲུངས་རིམ་ནས་མདུན་ལམ་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་གཏན་འབེབས་དང་མདུན་ལམ་བྱེད་སྤངས་ཀྱི་ནམ་པ་བསྐྱར་བཅོས་གནང་རྒྱུ་དགོངས་པ་བཞེས་དགོས། གཞན་ཡང་སློབ་ཐུག་ཆོར་ལས་རིགས་ཀྱི་གོ་སྐབས་རྒྱ་མཚད་དང་། མདུན་ལམ་ཡར་རྒྱས། མདུན་ལམ་འདེམས་ཀྱི་བྱེད་སྤངས་ཀྱི་ཆ་རྒྱུན་བཅས་ཀྱི་སྐོར་ལ་ལམ་སྟོན་བྱེད་དགོས།

དམིགས་ཡུལ་དང་དཀའ་ངལ་ཕྱོགས་ལ་གསལ་ཁ་མེད་པར་སློབ་ཐུག་མང་པོས་སྤྱིར་བཏང་གི་ལག་འཁྱར་ཙམ་གྱི་ཆེད་མཐོ་སློབ་འགྲིམ་པ་མི་ཡོང་ཆེད་དེ་ཡོད་སློབ་ཡོན་ལས་ལུགས་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་བྱེད་དགོས། བར་ཁུལ་མི་ཆའི་དགོས་མཁོ་དང་། མཐོ་སློབ་ཡག་པོ་དག་དང་མཉམ་འབྲེལ། མཐོ་སློབ་འདེམས་པར་དོ་ནན་བྱེད་པ་བཅས་གཞི་རིམ་བསྐྱར་སྤེ་སློབ་ཆན་འདེམས་སྤངས་སྐོར་སློབ་ཡོན་སྦྱོང་སྒོལ་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་བྱ་ཆོག་གཟེངས་སུ་ཐོན་པ་དང་དགོས་མཁོ་ལ་གཞིགས་ཏེ་སློབ་ཡོན་གནང་རྒྱ་ཡང་ཆེད་ལས་སློབ་སྦྱང་གི་མཐོ་སློབ་ཡག་པོ་དག་གི་ནང་ཞུགས་པར་འཆང་རྒྱགས་སྦྱོང་པའི་སློབ་ཐུག་ཆོར་པན་ཐོགས་ཆེན་པོ་ཡོད། ད་ལྟའི་ཆར་བོད་པའི་སློབ་ཐུག་ནམས་སློབ་ཞུགས་ཀྱི་འཆང་རྒྱགས་ནང་མཉམ་ཞུགས་བྱེད་ཆད་དམའ་པོ་ཡིན་པའི་རྒྱ་རྒྱུན་གཏོང་བའི་ཡིག་རྒྱགས་སྐོར་ལ་གོ་རྟོགས་མེད་པ་དང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་རིགས་སྐོར་མེད་པས་ཡིན།

སྤྱིར་བཏག་གི་དམིགས་སྐོར་ལ་འགྱུར་བ་འགྲོ་བ་དང་། རིགས་དཔལ་གནང་མཁན་ཉུང་དུ་འགྲོ་བ། རྒྱ་གར་དང་ཕྱི་རྒྱལ་ཁག་ཏུ་རིགས་གཅིག་ཀྱང་འཛིན་གྱི་སློབ་ཡོན་ཆེ་བ་འགྲོ་བ་བཅས་ཀྱི་གནད་དོན་ལ་གཞིགས་ཏེ། སློབ་ཡོན་ཆན་པའི་རིམ་ནས་སློབ་ཡོན་ལས་གཞི་རྒྱུན་གནས་ཡོང་ཐབས་སུ་སྤྱི་དཀར་གཏོག་ཙམ་ཡོད་མེད་གང་རུང་གི་སྐོར་སློབ་ཡོན་གནང་བ་དེ་ཕྱིས་སུ་ཕྱིར་སློབ་བྱ་རྒྱ་ཡོད་པ་ཞིག་ཡོང་ཆེད་ད་ལྟའི་སློབ་ཡོན་གནང་སྒོལ་ལ་

བསྐྱར་ཞིབ་གནང་དགོས། འདི་ཡིས་དདུལ་ཕྱིར་གཏོང་འགྲོ་སོང་ལ་སྦྲངས་འཛིན་བྱེད་ཐུབ་པ་ཙམ་མིན་པར། སློབ་ཡོན་ལས་གཞི་རང་རྒྱ་འཕེར་བ་
ཡོང་རྒྱར་ཡང་ཕན་ཐོགས་འབྱུང་ངེས།

བོད་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་ཀྱི་བརྗོད་གཞི་དང་འབྲེལ་བའི་དྲི་བ་དང་གནད་དོན་ཁག

༡) སློབ་ཆད་ལྷན་པའི་ཤེས་ཡོན་གནད་དོན་སེལ་ཐབས།

- ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་དང་བོད་མིའི་སློབ་བྱ་གཞན་ཁག་ནས་སློབ་བྱའི་སྡེ་ཁོངས་ཀྱི་ཁུས་པ། དེ་བཞིན་སློབ་བརྗོད་དང་མཉམ་དུ་རང་དབང་གི་
གནས་ཆད་ཆེ་ཙམ་དང་། ཤེས་ཡོན་སློབ་འབྲས་ཡག་པོ་ཡོང་བར་འབྲེལ་ཡོད་བྱེད་སློབ་ཤིང་ལས་འགན་ཁ་གསལ་ཡོང་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་
དགོས་སམ།
- ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་དང་སློབ་བྱའི་འཛིན་སློབ་འཛིན་ཁང་ནང་དགེ་ཆན་གྱི་སློབ་ཁྲིད་བྱེད་ཐབས་བསྐྱར་བཅོས་སྤྱད་ག་རེ་གནང་
དགོས་སམ།
- ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་འོས་ཞུས་དགེ་ཆན་ནམས་སློབ་བྱ་ནས་ཕྱིར་ཐོན་པའི་གངས་ཆད་མཐོ་པོ་ཡིན་པའི་གནད་དོན་སེལ་ཐབས་གང་འདྲ་
གནང་དགོས་སམ། ཤེས་ཡོན་སློབ་སྦྱང་ཡག་པོ་ཡོད་པའི་མི་ནམས་དགེ་ཆན་གྱི་ཆེད་ལས་ལ་དགའ་པོ་ཡོད་པ་བཟོ་རྒྱུ་བྱེད་ཐབས་
ག་རེ་སྤྱད་དགོས་སམ།
- ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་འོས་ཞུས་སྡེ་ཁོངས་དང་གཞི་རིམ་འོག་མའི་ཤེས་ཡོན་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་ཐུབ་བམ།
- སློབ་བྱ་ཁག་ནང་དུ་དུས་རབས་ཉེར་གཅིག་པའི་ནང་བྱིས་པ་ཆོའི་རྒྱུད་ལ་དགོས་ཤེས་ཀྱི་ཁུས་པ་དང་། དོགས་སློབ་གི་བསམ་སྒོ། འཆར་
སྤྱད་། འབྲེལ་ལམ་སོགས་བསྐྱར་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ།

༢) སློབ་བྱའི་སྡེ་ཁོངས་ཀྱི་ཁུས་པ་ཡར་རྒྱས་གཏོང་དགོས་པ།

- ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་དང་འཛིན་སློབ་ཆན་པ་ཁག་གིས་ད་ཡོད་སློབ་བྱ་ཁག་གི་འགོ་ཁྲིད་ཆོར་སྤྱོད་ཆད་ལྷན་པའི་ཤེས་ཡོན་ཐད་སྡེ་ཁོངས་ཀྱི་
ཁུས་པ་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་སྤྱ་རྒྱུ་ག་རེ་གནང་ཐབས་ཡོད་དམ།
- སློབ་བྱ་ཁག་གི་འགོ་ཁྲིད་བསྐྱོད་གཞག་བྱེད་ཐབས་ཡར་རྒྱས་གང་འདྲ་གཏོང་དགོས་སམ། སློབ་བྱའི་འགོ་ཁྲིད་ཀྱི་རོ་ཐོ་བསྐྱར་བཅོས་གང་འདྲ་
གནང་དགོས་སམ།
- སློབ་བྱའི་འགོ་ཁྲིད་འདེམས་བསྐྱོད་བྱེད་པར་དགོས་ཤེས་ཆ་ཕྱིན་ག་རེ་འདོན་དགོས་སམ།
- ལས་ཐོག་སློབ་བརྗོད་།
ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་འོས་ཞུས་སློབ་བྱའི་སྤྱི་དང་སློབ་བྱའི་སྡེ་ཁོངས་པ་ནམས་ལ་དུས་ནས་དུས་སྤྱ་ལས་ཐོག་སློབ་བརྗོད་སྤྱད་པའི་སློབ་ཞུ་
འགྲོ་གསར་པ་ཁག་དང་བསྐྱར་ཞིབ་ཁོང་ཆོའི་འཛིན་ཐང་ལའང་དུས་དང་བསྐྱར་ཞིབ་ཤིང་ལས་ཐོག་སློབ་བྱའི་ཐབས་གང་འདྲ་བྱས་ནས་གནང་དགོས་སམ།

༣) སྤྱི་ཚོགས་དང་མི་འབོར་ལ་འཕུད་པའི་དཀའ་ངལ་གྱིས་ཤེས་ཡོན་ལ་ཐེབས་པའི་ཤུགས་རྒྱུ།

- འཛིན་སྐྱོང་ཆགས་ཚུད་དང་སྐབས་བདེ་ཡོང་བར་སློབ་གྲྭ་མ་ཁུ་བསྟུ་བྱེད་པའི་འཆར་གཞི་གང་འདྲ་ཞིག་དགོས་སམ།
- རོགས་དངུལ་གྱི་རྒྱ་སྐྱོར་ཉུང་དུ་འགོ་བ་ལ་གཞིགས་ཏེ་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་དང་འཛིན་སྐྱོང་ཆེན་པ་ཁག་གི་ངོས་ནས་ཤུགས་རྒྱུ་རིང་པོར་རྒྱུ་གནས་ཡོང་ཐབས་སུ་བྱེད་ཐབས་ག་རེ་འདོན་དགོས་སམ།
- བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ངོས་ནས་དམིགས་བསལ་སློབ་གྲྭ་བཙུགས་ནས་དེ་སྔ་བོད་མིའི་སློབ་གྲྭ་ཁག་ནང་སློབ་ཤུགས་མེད་པའི་སློབ་མ་དང་བྱི་རྒྱལ་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་མིའི་སློབ་མ་རྣམས་དེར་ཤུགས་ཐབས་ཡོང་བའི་དགོངས་བཞེས་གནང་དགོས་སམ།
- ལུ་བ་ཤུགས་སུ་བོད་མིའི་སློབ་གྲྭ་འཛུགས་ཐབས་བཤམ།

༤) གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྤྲིད་བྱས་ལག་བསྟར་གནང་སྤྱོད་དང་འབྲེལ་བའི་དཀའ་ངལ།

- སློབ་གྲྭ་ཁག་ནང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་དང་འབྲེལ་བའི་ཤེས་ཡོན་ཡར་ལྗས་གང་འདྲ་བྱས་ཏེ་གཏོང་དགོས་སམ།
- ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་སློབ་གྲྭ་ཁག་ནང་ཆོས་ཤུགས་དང་མ་འབྲེལ་བའི་བཟང་སྤྱོད་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་གང་འདྲ་སྤྱོད་ཐབས་བཤམ།
- ལུ་བ་ཤུགས་སུ་ཡོད་པའི་བོད་པའི་གཞོན་སྤྱེས་ཆོའི་རྒྱུད་ལ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་གི་སློབ་གསོ་སྤེལ་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ།
- གང་འདྲ་བྱས་ཏེ་བོད་ཡིག་ཐོག་སློབ་ཁྲིད་དང་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་པའི་མཐུན་རྐྱེན་ལེགས་བཅོས་གནང་དགོས་སམ།

༥) བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ཆེད་ལས་གསོ་སྦྱོང་བྱེད་ཐབས།

- ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་སློབ་གྲྭ་ཁག་ལ་མདུན་ལམ་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་རྒྱའི་ལས་འཆར་ཡར་ལྗས་གང་འདྲ་གཏོང་དགོས་སམ།
- བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་ཆེད་ལས་བ་ཉུང་ཉུང་ཡིན་པའི་གནད་དོན་སེལ་ཐབས་སུ་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་སློབ་ཡོན་གནང་རྒྱའི་ལས་གཞིར་བསྐྱར་ཞིབ་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ།
- ལག་ཤེས་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་པར་ངོས་འཛིན་ཡག་པོ་མེད་པའི་བསམ་སྒྲུབ་དེ་བསྐྱར་ཐབས་སུ་ག་རེ་གནང་དགོས་སམ། སློབ་སྤྱུག་ཆོར་ལས་ཀ་ཐོབ་ཐབས་དང་འབྲེལ་བའི་ལག་ཤེས་སློབ་གཉེར་བྱེད་པར་སྤུལ་སྦྱོང་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ།
- འབྱོར་འཁོས་ཞན་པའི་སློབ་སྤྱུག་དང་། རྒྱ་བར་དུ་དཔལ་འབྱོར་དཀའ་ངལ་ཡོད་པའི་སློབ་སྤྱུག་དེ་བཞིན་ན་གཞོན་ཆོར་འཕུད་བཞིན་པའི་དཀའ་ངལ་སེལ་ཐབས་སུ་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་དང་བོད་ཁྱིམ། མ་སུ་རི་བོད་ཁྱིམ་བཅས་ཀྱི་སློབ་ཡོན་ལས་འཆར་ལ་བསྐྱར་བཅོས་གནང་ཐབས་ག་རེ་ཡོད་དམ།

རྒྱུ་ལྡན་སྤྱོད་པ།

འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ནི་བོད་མིའི་སྤྱི་གཞི་འཛུགས་ནང་སྒྲོན་ཆེན་ལས་ཁུངས་བདུན་ཡོད་པའི་ནང་གི་གཅིག་ཡིན། འདི་ནི་བོད་མིའི་དྲངས་སྐྱོང་འཕྲོད་བསྟེན་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་མིང་ཐོག་དེ་བ་སྤྱི་ལ་བྱས་ཡོད། འཕྲོད་བསྟེན་བཀའ་སྒྲོན་དང་དེའི་འཛིན་སྐྱོང་གིས་བོད་མིའི་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཐད་ལས་སྒྲོན་དང་དབྱེ་ཁྲིད་གནང་གི་ཡོད། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་དོན་ཅུག་ཐད་ཀྱི་བལ་འབྲུག་གསུམ་དུ་གནས་སྡོད་བྱེད་པའི་བོད་མི་གྲངས་ ༡༡༠༠༠༠ ཙམ་གྱི་འཕྲོད་བསྟེན་དང་བདེ་སྤྱི་གཞི་གཅིག་སྐྱོང་གནང་གི་ཡོད་ལ། སྤྱོད་ཁང་ཆེ་བ་ ༡ དང་། འཕྲིང་བ་ ༥། རྒྱུང་བ་ ༣༤ བཅས་ཁྱོད་བསྐྱོང་སྤྱོད་ཁང་ཆེ་རྒྱུང་གྲངས་ ༥༠ ཙམ་ལ་འཛིན་སྐྱོང་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། འཕྲོད་བསྟེན་མཐུན་ཆེན་གྱི་ཆ་ནས་སྤྱོད་བསྟེན་ནང་པར་ལས་སྒྲོན་བྱེད་པ་དང་། བྱིས་པ་སྤྱི་སྤྱོད་དང་བྱིས་པའི་བདེ་ཐང་ཞབས་ཞུ། ག་གཞི་བཅས་རྒྱུང་ཅག་ནང་གཞི་བཟླ་དབྱེད། སྤྱོད་ཁང་ཁང་། མིའི་སྤྱོད་ཁང་། བྱི་བཅོས་གསོ་ཐབས། སྤྱོད་བཅོས་ལས་སྤྱོད་སྤྱོད་གཞི་ཅའི་འཕྲོད་བསྟེན་ལྷན་སྐྱོང་ཐད་མཐུན་འགྱུར་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། བོད་མིའི་གཞིས་སྤྱོད་ཁང་གི་ནང་སྤྱོད་བཅོས་ལྷན་སྐྱོང་དགོས་པའི་ཀྱི་བོད་མི་ཆོའི་ཆེད་མཐུན་ཆེན་གང་ལེགས་སྤྱོད་ཀྱི་ཡོད། སྤྱོད་དང་ཞབས་ཞུ་ཆེད་མའི་ཐད་རོགས་རམ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། བཞུགས་སྤྱོད་སྤྱོད་ཐད་ལེགས་སྤྱོད་ཁང་དང་། སྤྱི་ལ་ཀོ་བ་ཏུ་འཛོལ་ཁང་ཁང་སྤྱོད་ཁང་སྤྱོད་ཁང་། མོན་སྤྱོད་ཀྱི་སྤྱོད་བོད་མིའི་གཞིས་ཆགས་སྤྱོད་ཁང་བཅས་ཀྱི་དོན་ཅུག་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་སྤྱོད་བཅོས་ལག་ཅུ་དང་མཐུན་ཆེན་སྤྱོད་ནས་ནང་པར་ལྷན་སྐྱོང་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། ད་ལྟོ་ཆར་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཀྱི་སྤྱོད་བཅོས་མཐུན་འགྱུར་ལོག་ནང་གཞི་ཆབས་ཆེན་རིམ་བུ་གསུམ་པར་སྤྱོད་པའི་རིགས་ལ་སྤྱོད་བཅོས་མཐུན་འགྱུར་སྤྱོད་ཀྱི་མེད།

ད་ལྟོ་ཆར་བོད་མིའི་སྤྱི་གཞི་འཛུགས་ཀྱི་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ལས་གཞི་གཙོ་བོ་ནི་ཁོ་ཁོ་བོ་ནང་པ་སྤྱོད་པ་འཛིན་དང་། བྱིས་པ་སྤྱི་སྤྱོད་དང་བྱིས་པའི་འཕྲོད་བསྟེན། དར་མའི་འཕྲོད་བསྟེན། སེམས་ཁམས་ཀྱི་འཕྲོད་བསྟེན། སྤྱི་ཚོགས་ཁྱོད་ཡོངས་ལ་སྤྱོད་བཅོས་མཐུན་འགྱུར་གྱི་ལས་གཞིས་ཁྱབ་སྤྱོད་བྱེད་ཀྱི་བཅས་ཡིན། བྱི་ལོ་ ༢༠༡༢ ལོ་ནས་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་རྒྱ་གར་ནང་གི་བོད་མི་ཆོར་སྤྱོད་བཅོས་ལྷན་སྐྱོང་གི་ལས་གཞི་སྤྱོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། བྱི་ལོ་ ༢༠༡༤ ལོ་ནས་ཆད་མཐོ་པོའི་སྤྱོད་བཅོས་མཐུན་འགྱུར་གྱི་ལས་གཞི་འགོ་འཛུགས་ཞུས་ཡོད།

བོད་མི་ཆོའི་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་གནས་སྤྱོད་པ།

བོད་མི་ཆོའི་འཕྲོད་བསྟེན་གནས་སྤྱོད་པ་ནི་ཐོག་མར་བོད་མི་རྣམས་བཅོན་ཤོ་དུ་འབྱོར་པའི་སྤྱོད་བཅོས་དང་བསྐྱར་ན་ཡར་རྒྱས་བྱེད་ཡོད། འགོ་ནང་གི་ཆེན་པས་འཆི་བ་དང་ནད་གཞི་ཆབས་ཆེ་དུ་གྱུར་པའི་གྲངས་ཆད་ཅ་ཅེས་ཅུ་དུ་བྱེད་ཡོད། ཁོ་ཁོ་བོ་ནང་། མཆིན་པའི་གཉན་ཆད། གཉན་ནད་རེག་དུག་བཅས་ནི་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་ཡོད་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་དཀའ་ངལ་ཆེ་ཁག་རིགས་ཡིན། བཅོན་ཤོ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་ལོ་རེ་ཁོ་ཁོ་བོ་ནང་པ་གསར་པ་བྱུང་པའི་ཆད་གཞི་ནི། བྱི་ལོ་ ༢༠༡༤ ལོའི་བསྐྱར་ཆད་ལྟར་ན་ ༤༠༠/༡༠༠༠༠ ཡིན། གནས་ལུག་རྒྱ་གར་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ ༢༡༡/༡༠༠༠༠ ཡིན་པས། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་དང་བསྐྱར་ན་ལྡན་གསུམ་ཡིན། ཉེ་ཆར་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པའི་སྤྱོད་ཐོ་ལྟར་ན་བོད་མི་ཆོའི་ནད་མཆིན་པའི་གཉན་ཆད་ནད་པའི་གནས་སྤྱོད་པ་ནི་བརྒྱ་ཆ་ ༡ ནས་ ༤ ཟེན་གྱི་ཡོད་པ་དང་། བོད་ནད་སྤྱོད་པའི་བོད་མི་ཆོ་ལ་བརྒྱ་ཆ་ ༡༣ ཟེན་གྱི་ཡོད་པས་མང་བ་ཡོད་པ་བསྐྱར་ཡོད། རྒྱལ་སྤྱིའི་འཕྲོད་བསྟེན་ལྷན་ཁང་དོན་ཅུག་ཆད་གཞི་བརྒྱ་ཆ་ ༤ ཡིན་ན་མཐོ་པོ་ཡིན་པར་དོན་འཛིན་བྱས་

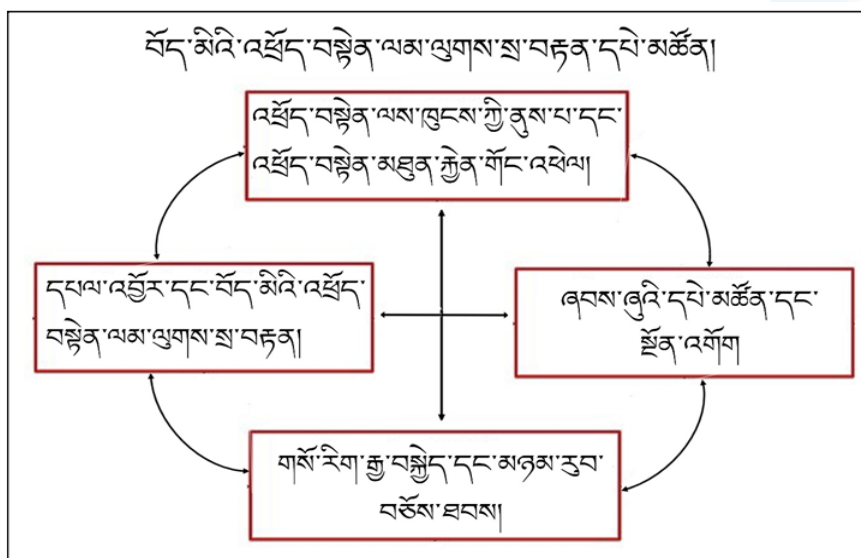

ཡོད། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་བཞེས་པའི་སྤྱི་ཚོགས་སྤྱད་པའི་ཉེར་ལེན་གྱིས་ཁོ་མོ་བོད་ཀྱི་མཆོག་པའི་གཞན་ཆད། གཞན་ནང་རེག་དུག་བཅས་ཁྱབ་པའི་དཀའ་ངལ་ཡང་ཡོད་ཀྱི་ཡོད། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གཞན་ནང་རེག་དུག་བྱུང་བའི་མི་འབོར་གཙོ་བོ་ཡོད་མེད་གསལ་ཁ་མེད། རྒྱུ་ནང་དང་། གཅིན་སྤྱི། སྤྱི་ནང་ལྷ་བུ་འགོས་ནང་མིན་པའི་ནད་རིགས་དང་། སེམས་ཁམས་ལ་གཞོན་ཤུགས་སྤེལ་བའི་སེམས་ནད། བཅན་སྤྱོད་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སྤྱད་དང་ཆང་རག་སྤྱོད་ཐལ་ཆེ་བས་འཆི་སྤྱད་དང་ནད་གཞི་སྤྱི་ཚོགས་བྱུང་བའི་ཆད་གཞི་མཐོ་པོ་ཡིན། བྱི་ལོ་ ༡༠༡༥ ལོའི་བདེ་ལེགས་སྤྱད་ཁང་གི་སྤྱད་ཆོ་ལྷ་རྒྱ། འཕོ་བ་སྤྱད་ཆགས་ནས་གོང་ས་ཆད་ནི་བརྒྱ་ཆ་ ༡༡ དང་མཆོག་པ་སྤྱད་ཆགས་ནས་གོང་ས་ཆད་ནི་བརྒྱ་ཆ་ ༡༠ ཡིན་པས། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ནད་རིགས་དེ་གཉིས་དར་ཁྱབ་ཏུ་ཅད་ཆེན་པོ་ཡིན། ཉེ་ཆར་རྒྱུད་སྤྱད་གྲུ་ཆད་དུ་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པ་ལྷན་ན་ཆ་རམས་ལའང་ཡོད་པའི་བོད་མི་བརྒྱ་ཆ་ ༥༡ ལ་ཉེ་ལེ་གོ་བེག་ཁེར་བེ་ལོ་རི་ Helicobacter pylori ཡོད་འདུག གཞན་ཡང་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁྱབ་དང་བོད་ཀྱི་སྤྱད་པ་ཆོས་བོད་མི་ཆོའི་ནད་སེམས་ནད་རིགས་འབྱུང་བའི་ཆད་གཞི་མཐོ་པོ་ཡིན་པ་བསྟན་ཡོད། སེམས་ནད་ཀྱིས་མི་སྤྱི་ཀྱི་རྒྱས་པ་ལ་སྤྱོད་ཆེན་པོ་རྒྱག་གི་ཡོད། འོན་ཀྱང་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ངོས་ནས་དེ་རིགས་ལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྤྱད་པ་ཡག་པོ་ཡོད་ཆེ་དེ་རིགས་བཅོས་ཐབས་ཡོད་གི་ཡོད།

ལྷ་དང་ལྷ་བཅུའི་ཚོགས་འདུའི་སྤྱད་ཐོས་བསྟར་བྱེད་དགོས་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་གནད་དོན་གཙོ་བོ་ཁག

བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སྤྱད་ཐོས་བསྟར་དང་འཕྲོད་བསྟེན་ཆ་ནས་ཡར་རྒྱས་འགོ་བར་གོ་སྐབས་དང་དཀའ་ངལ་གཉིས་ཀྱི་ཡོད། ང་ཚོས་ལྷ་དང་ལྷ་བཅུའི་ཚོགས་འདུའི་སྐབས་གོ་བསྟར་བྱེད་དགོས་པའི་གནད་དོན་གཙོ་བོ་ལྷ་ངོས་འཛིན་བྱས་ཡོད། ༡) བོད་མི་ཚོས་གདོང་ལེན་བྱེད་དགོས་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་དཀའ་ངལ། ༢) བོད་མིའི་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་གཞིར་མཁོ་བའི་དཔལ་འབྱོར་གྱི་མཐུན་ཆེན། ༣) འཛིན་སྤྱོད་གི་རྒྱས་པ་གོང་སྤེལ་དང་འཕྲོད་བསྟེན་ཞབས་ཁུ་ཡར་རྒྱས། ༤) གསོ་རིག་སྤྱད་བཅོས་གོང་སྤེལ་གྱི་གཅིག་གྱུར་དང་རྒྱ་བསྐྱེད་ཡོང་ཐབས། ༥) འདེམས་ཀྱི་ཡོད་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་ཞབས་ཁུ་གནད་ཕྱགས་དང་ནད་རིགས་སྤྱོད་འགོག་བཅས་ཀྱི་བརྗོད་གཞིའི་འོག་ཆོན་པ་རྣམས་མན་ཚུན་གཅིག་གི་གཅིག་ལ་འབྲེལ་བ་དམ་ཐབས་ཡོད་པ་དེ་

འབྲེལ་མིན་སྤྱད་ལ། གཤམ་དུ་བརྗོད་གཞི་དང་འབྲེལ་བའི་ཐོག་ནས་བོད་མི་ཆོའི་འཕྲོད་བསྟེན་གནས་སྤངས་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་གཙོ་བོ་འདོན་བྱས་ཡོད།

༡) བོད་མི་ཚོས་གཏོང་ལེན་བྱེད་དགོས་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་དཀའ་ངལ།

འགོས་ནད་ནི་བེ་དང་། མཆིན་པའི་གཉན་ཚད། འགོས་ནད་མིན་རིགས་རྒྱུ་ནད་དང་། གཅིན་སྟེ། འཕོ་སྒྲུབ། དུག་ཆང་དང་སྟེ་རྩེ་རིགས་སྟོང་ཐལ་ཆེ་བ་ལས་བྱུང་བའི་སེམས་ནད་རིགས་བཅས་ནི་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་འཕྲོད་བསྟེན་གནས་སྤངས་ཐད་དཀའ་ངལ་ཆེ་གོས་ཆགས་ཡོད། འི་བེ་ནད་གཞི་དང་། མཆིན་པ་གཉན་ཚད་ཀྱི་སྒྲུབ། རྒྱུ་ནད་དང་གཅིན་སྟེ། སེམས་ནད་བཅས་སྟོན་འགོག་བྱེད་པའི་ལས་གཞི་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བྱ་ནི་ཁ་ཆ་དགོས་གཏུགས་ཀྱི་གནད་དོན་ཞིག་ཡིན། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་ནི་བེ་ལ་སྤངས་འཛིན་ཡོང་ཐབས་ཀྱི་འཆར་གཞི་འདིར་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་གནས་སྤངས་གཞན་དག་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་སུ་འདེམ་གསལ་ཡུལ་འཛིན་བ་དང་། ཡར་རྒྱས་གཏོང་བ། ལག་བསྟར་བྱེད་པ་བཅས་ཀྱི་འཆར་གཞི་འདིར་བཞིན་ཡོད།

འཛམ་གླིང་འཕྲོད་བསྟེན་ལྷན་ཚོགས་ངོས་ནས་བྱི་ལོ་ ༢༠༣༥ ལོར་ནི་བེ་ནད་མེད་པ་བཟོ་བྱའི་དམིགས་ཚད་བཟུང་གི་ཡོད། རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་འཆར་གཞིའི་ནང་བྱི་ལོ་ ༢༠༢༥ ལོར་ནི་བེ་བྱུང་ཚད་ ༩༩/༡༠༠༠༠༠ ཆགས་ཐབས་ཀྱི་དམིགས་ཡུལ་འཛིན་གྱི་ཡོད། འདི་ལྟར་འཛམ་གླིང་དང་རྒྱ་གར་གྱི་ངོས་ནས་དམིགས་ཚད་འཛིན་བ་བཞིན། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་འདི་བེ་ནད་ཁྲབ་ཚད་ཅུང་དུ་གཏོང་བར་འབད་བཅོན་བྱེད་དགོས། བདེ་ལེགས་སྒྲུབ་ཁང་ངོས་ནས་ཚོན་ཏྲ་ཀེ་མེ་གཙུག་ལག་སྟོན་ཁང་དང་མཉམ་འབྲེལ་གྱིས་ནི་བེ་ནད་གཞི་ཅ་མེད་བཟོ་བའི་ལས་གཞི་འགོ་འཁུགས་གནང་ཡོད།

བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་སེམས་ལ་དཀའ་ངལ་ཡོད་པའམ་སེམས་ནད་ཡོད་པའི་རིགས་སྒྲུབ་ཁང་དུ་འགྲོ་མཁན་ཏེ་ཅང་དགོན་པོ་ཡིན། སེམས་ནད་ཡོད་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྤངས་ཡག་པོ་མེད་པར་བརྟེན། དེའི་ནད་རྟགས་མཛོན་གསལ་མེད་པ་དང་གོ་རྟོགས་ཡག་པོ་མེད་ཀྱིས་སེམས་ནད་ཡོད་པའི་རིགས་སྒྲུབ་བཅས་བྱེད་པར་ཡོང་གི་མེད། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་སེམས་ཀྱི་འཕྲོད་བསྟེན་དང་དར་མའི་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་གཞི་ཡར་རྒྱས་དང་རྒྱ་སྐྱེད་གཏོང་བའི་ལས་འགུལ་སྟེལ་གྱི་ཡོད། སྤྱི་ཚོགས་ཁྲོད་ནད་རིགས་ལ་སྤངས་འཛིན་ཡོང་བའི་ལས་གཞི་སྟེལ་གྱི་ཡོད་པ་དེས་མང་ཆགས་ནང་འཕྲོད་བསྟེན་སྒྲོར་ལ་དོ་སྣང་དང་། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་འཕྲོད་བསྟེན་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་སུ་མཐུན་ཀྱིན་ག་རེ་ཡོད་མེད་ཤེས་རྟོགས་ཡོང་བར་ཕན་ལུས་ཆེན་པོ་ཐོན་གྱི་ཡོད།

ལྷག་པར་དུ་བུ་བྲུག་གི་རྒྱལ་ཁབ་ལ་བྱིན་པའི་བོད་མི་ཁྲན་པ་མང་པོ་ཞིག་གཞིས་ཆགས་ཁག་ནང་གནས་སྡོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། ཉེ་བའི་ཆར་ཁྲན་གསོ་ཁང་མ་ཡིན་པ་གཞིས་ཁུངས་སུ་གནས་སྡོད་བྱེད་པའི་བོད་མི་ཁྲན་པ་མང་པོ་ཞིག་རིགས་སྒྲོར་མེད་པའམ་ཡང་ན་རིགས་སྒྲོར་ཏེ་ཅང་ཞན་པའི་གནས་སྤངས་འོག་ཕྱུས་ཡོད། གཞིས་ཆགས་ཁག་དུ་གནས་སྡོད་བྱེད་པའི་བོད་མི་ཁྲན་པ་བས་ཆོའི་འཕྲོད་བསྟེན་ཐད་མཐུན་ཀྱིན་སྒྲོར་བྱ་ནི་དགོས་པའི་ཤིག་ཆགས་ཡོད།

ད་ལྟའི་ཆར་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ལས་འཆར་གཙོ་བོ་ཁག་དཔེར་ན་ནི་བེ་ལྷ་བུ་ལ་ USAID དང་ PRM དང་ The Global Fund སོགས་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཐོག་ནས་རོགས་རམ་ཐོབ་ཀྱི་ཡོད། ལས་འཆར་ཁག་ལུན་གནས་ཡོང་ཐབས་དང་རོགས་སྒྲོར་གཞན་འཆོལ་ཐབས་སོགས་ཕྱགས་རྒྱུ་

༡) བོད་མིའི་འགྲོད་བསྐྱེད་ལས་གཞིར་མཁོ་བའི་དཔལ་འབྱོར་གྱི་མཐུན་སྒྲིལ།

གོང་དུ་རྒྱལ་ཕྱོངས་ནང་གསལ་འདོན་བྱས་པ་བཞིན། ད་ལྟའི་ཆར་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་གཞི་ཁ་གསུམ་གྱི་གསལ་ག་
བསྐྱར་བྱེད་གྱི་ཡོད། ལས་གཞི་དེ་དག་མང་ཆེ་བ་རོགས་ཆོག་ས་ལ་བསྟེན་གྱི་ཡོད། སྤྱིར་བཏང་ཡོང་འབབ་དམའ་ལོ་ཡིན་པའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་གི་

ནང་འཕྲོད་བསྟེན་དང་འབྲེལ་བའི་ལས་གཞི་དང་ལས་འཆར་མང་པོ་ཞིག་རྟོགས་སྒྲིར་ལ་བསྟེན་ཡོད་པ་དངོས་ཡོད་ཡིན་ཡང་། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་བརྒྱ་ཆ་བརྒྱ་ཐམས་པ་སྤྱིན་བདག་ལ་བསྟེན་པའི་དོ་བོར་འགྱུར་བ་གཏོང་ཐབས་སུ་ཐབས་ལམ་འཆོལ་རྒྱ་ནི་གལ་ཆེན་པོ་ཡིན། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ལ་མཆོན་ན་ས་གནས་དང་། རྒྱལ་ཡོངས། རྒྱལ་སྤྱི་བཙས་ཀྱི་རིམ་བར་མཉམ་འབྲེལ་གྱིས་ལས་གཞི་སྤེལ་བའི་སྤྲོད་ཆ་དང་གོ་སྐབས་ཆ་ཆད་ལྡན་ཡོད། མཉམ་འབྲེལ་གྱི་ལས་གཞི་དེ་ནི་སྤྱི་གཞུང་ངམ་ཡང་ན་དགེ་ཆ་ཚོགས་པ་དང་གཙུག་ལག་མཐོ་སློབ་ཁང་ལྟ་བུའི་གཞུང་འབྲེལ་མ་ཡིན་པའི་ཚོགས་པ་ཁག་དབར་གནད་ཆོག འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ནང་ཁྲུ་བ་མཉམ་འབྲེལ་གྱི་ལས་གཞི་འདིའི་རིགས་ངོས་འཛིན་དང་། ལག་བསྟར། རྒྱལ་འབྲེངས་བཙས་ཡོང་བའི་བྱས་པ་གོང་སྤེལ་བྱ་རྒྱ་གལ་ཆེན་པོ་ཡིན།

འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་དང་བོད་མིའི་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་གཞིའི་དཔལ་འབྱོར་སྤྱི་བརྟན་ཡོང་ཐབས་དང་། བཀའ་ལག་གི་འཛིན་སྐྱོང་ལོག་བོད་མིའི་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་གཞི་ཡུན་གནས་དང་སྤྱི་བརྟན་ཡོང་བ་བཟོ་རྒྱ་གལ་ཆེན་པོ་ཡིན། བོད་མི་ཆང་མར་གཅིག་གྱུར་གྱིས་སྤྲོད་བཙས་ལྟ་སྒྲིང་ཡོང་ཐབས་བྱ་རྒྱ་ནི་བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སྤྱི་བརྟན་གནས་ཐབས་ལ་གལ་ཆེན་པོ་ཡིན།

༣) འཛིན་སྐྱོང་གི་བྱས་པ་གོང་སྤེལ་དང་འཕྲོད་བསྟེན་ཞབས་ཁུ་ཡར་རྒྱས།

འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་བརྟགས་པའི་སྤྲོད་ཁང་ཁག་ནི་སྤྱི་ཆད་གཞིས་ཆགས་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་སྤྲོད་བཙས་ཁང་གཅིག་བྱེད་ལུང་ལས་ཤིག་ཡོད་པའི་ནང་ནས་གཅིག་ཆགས་ཀྱི་ཡོད། དེར་སྐབས་གཞུང་གི་སྤྲོད་ཁང་གཞན་དག་དང་སྤྱི་བརྟན་ཁང་ནམས་རིམ་བཞིན་དར་ཁྲུབ་བྱུང་ཡོད་ལ། མང་ཆེ་བས་སྤྲོད་བཙས་མཐུན་འགྱུར་ཆད་ལྡན་གནད་ལྟ་བུ་ཀྱི་ཡོད། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཁྲུབ་ཁོངས་སྤྲོད་ཁང་གིས་སྤྲོད་བཙས་མཐུན་འགྱུར་གྱི་བྱས་པ་ཡོངས་སུ་འདོན་སྤྱོད་ཀྱི་མེད་པས་དེ་ཙམ་ཆད་ལྡན་ཡོང་གི་མེད། གཞིས་ཆགས་ཁག་ནང་སྤྲོད་བཙས་གནད་མཁན་ངོས་ནས་ནད་པར་སྤྲོད་བཙས་ལྟ་སྒྲིང་ཆད་ལྡན་གནད་ལྟ་བུ་རྒྱ་ནི་མང་ཆོགས་ནམས་སྤྲོད་ཁང་དུ་ཡོང་བར་གདེངས་ཆོད་སྤེལ་བ་དང་འདོད་པ་ཁོངས་པ་ཡོང་བའི་ཆ་རྒྱུ་གལ་ཆེ་ཞིག་ཡིན། ད་ལྟའི་ཕྱི་ནང་གི་མཐུན་རྒྱུ་ལ་གཞིགས་ན་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཁྲུབ་ཁོངས་སྤྲོད་ཁང་ཆང་མཁམ་མང་ཆེ་བའི་ནང་ཆད་ལས་སྤྲོད་བཙས་རེས་མོས་གནད་གལ་མེད་པར་གྱུར་ཡོད། དེ་ལྟར་ནད་པར་བྱས་སྤྱོད་གནད་དགོས་རེས་དང་གནད་ལྟ་བུ་བའི་གནས་སྤངས་ཆགས་ཡོད། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་ཞབས་ཁུ་གནད་བཞིན་པའི་སྤྲོད་བཙས་རྒྱ་སྐྱོར་གནད་ཐབས་བཙལ་ནས། ཁོ་ཆོའི་སྤྲོད་བཙས་དང་འབྲེལ་ལམ་གནད་སྤངས་བཙས་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཆེད་སློབ་མཐར་ཕྱིན་མཆམས་ཆེད་ལས་དང་འབྲེལ་བའི་སྤྱོད་བརྟན་གྱི་གོ་སྐབས་དང་མཐུན་རྒྱུ་བསྟན་ཏེ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་ཞབས་ཁུ་སྤྱོད་ཡོད་མཁན་བཟོ་དགོས། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཀྱི་འཛིན་སྐྱོང་ནང་བྱས་པ་གོང་སྤེལ་གཏོང་རྒྱ་ནི་ཉ་ཅང་གལ་ཆེན་པོ་ཡིན། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ནང་སྤྱི་བྱས་བཟོ་བ་དང་། འཆར་གཞི་འདིར་བ། མཐུན་རྒྱུ་དོ་དམ། ལས་འཆར་ལག་བསྟར་སོགས་ལས་རིགས་སྤྱི་ཚོགས་སྤྱོད་ལྟ་བུ་པར་ཆེད་ལས་པའི་དགོས་མཁོ་ཉ་ཅང་ཆེན་པོ་ཆོགས་ཡོད།

འཕྲོད་བསྟེན་ཞབས་ཁུ་ཡར་རྒྱས་གཏོང་སྤྱོད་ཐབས་ཐད་ནད་རིགས་སྤྱི་བཟོ་འགོག་དང་། བརྟན་ཐབས། བཙས་ཐབས། མཐུག་སྤྱོད་བཙས་གཙོ་བོར་འཛིན་དགོས། སྤྲོད་ཁང་སོ་སོའི་ཆོན་པ་པན་ཚུན་མཉམ་ལས་གནད་ཐབས་བརྒྱུད་ཡར་རྒྱས་གཏོང་དགོས། སྤྲོད་ཁང་གི་ཆོན་པ་སྤྱི་ཚོགས་ལ་འཛིན་སྐྱོང་གནད་སྤྱོད་ཆད་ལྡན་བྱུང་ན་སྤྱོད་ཁང་ཡོངས་ཀྱི་བྱས་པ་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བྱ། གཞན་ཡང་སྤྲོད་བཙས་ལྟ་སྒྲིང་གནད་དགོས་པའི་རིགས་ལ་ཞིབ་

འཇུག་གནང་བར་གཞིགས་ཏེ་ནད་རིགས་འདྲ་མིན་བཅོས་ཐབས་ཀྱི་ཞབས་ཞུའི་མཐུན་འགྱུར་གནང་གལ་ཆེ།

༥) གསོ་རིག་སློན་བཅོས་གོང་བུ་གཅིག་གྱུར་དང་རྒྱ་བསྐྱེད་ཡོང་ཐབས།

སློན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བོད་ཀྱི་གསོ་རིག་འདི་ནི་གནའ་བོའི་བོན་གྱི་རིག་གཞུང་གཞི་རྩར་བཞག་ཐོག་རྒྱ་གར་དང་། བར་ཤི་ཡ་དང་། རྒྱ་ནག་བཅས་ཀྱི་ལེགས་ཆ་སྤྲུག་བསྐྱེད་ཀྱིས་ཡར་རྒྱས་བྱེད་བཞིག་ཡིན། བོད་དུ་བྱེད་པའི་དུས་རབས་བརྒྱད་པའི་ནང་གསོ་རིག་ཚོགས་ཆེན་བསྐྱེད་པ་དེ་ཡིས། བོད་ནི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཐོག་ཆོན་དང་མཐུན་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་ཚོགས་འདུ་ཐོག་མ་འཚོགས་ཡུལ་ཆགས་ཡོད། བོད་ཀྱི་སློན་བཅོས་ལག་ལེན་ནི་ཉ་ཅང་ཆད་མཐོ་མོ་ཡོད། དཔེར་ན། དུས་རབས་བརྒྱད་པའི་ནང་བྱུང་བའི་སློན་གཞུང་ཞིག་གི་ནང་མིའི་གྲངས་པ་དང་ཁག་གི་སྤྱབས་ཐོན་སྒོར་གསལ་ཡོད་པ་མ་ཟད། ནད་རིགས་སློན་འགོག་གི་སློན་བཅོས་བྱེད་ཐབས་སྒོར་ཡང་གསལ་ཡོད། སློན་བཅོས་ལག་ལེན་དང་མཐུན་པའི་གསོ་རིག་གཞུང་ལུགས་ཆད་ལྡན་མང་པོ་ཡོད་པ་དེར་འགྲོ་བ་མིའི་རིགས་སྤྱིར་ཞབས་ཞུ་རྒྱ་རྒྱས་ཆེན་བསྐྱབ་པའི་རུས་པ་ལྡན་ཡོད།

གསོ་བ་རིག་པའི་ནང་བོད་བྱེད་ཀུན་གཉིས་ཀྱི་བོད་མི་ཚོར་འཕྲོད་བསྟེན་ལྟ་སྒྲིང་གནང་ཐབས་ཀྱི་ཆ་རྒྱུན་ལྡན་ཡོད། བཞུགས་སྐར་རྩ་སར་རྟེན་གཞི་བྱས་པའི་བོད་ཀྱི་སློན་ཅིས་ཁང་ནི་གསོ་རིག་ལག་ལེན་གོང་སྤེལ་གནང་མཁན་དེ་ཡིན། བོད་ཀྱི་སློན་ཅིས་ཁང་ལ་བོད་མིའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་དང་རྒྱ་གར་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་ཁག་ནང་ཡན་ལག་སློན་ཁང་ ༥༩ ཡོད། ཡན་ལག་སློན་ཁང་དེ་དག་ནང་གནད་ལ་སློན་པའི་སློན་བཅོས་ལམ་སྟོན་དང་ཞབས་ཞུ་སྒྲ་ཚོགས་གནང་གི་ཡོད་ལ། རྒྱ་གར་དང་བཟའ་ཡུལ་ནང་གནས་སྡོད་བོད་མི་ཚོས་བོད་ཀྱི་སློན་ཅིས་ཁང་ལ་བསྟེན་གཏུགས་གནང་གི་ཡོད།

གསོ་བ་རིག་པ་ནི་རྒྱ་གར་གཞུང་ངོས་ནས་ངོས་འཛིན་བྱས་པ་མ་ཟད། རྒྱ་གར་ནང་བསྟེན་མཁན་ཉ་ཅང་མང་པོ་ཡོད་པ་ཡོད་ནའང་། སློན་བཅོས་ལག་ལེན་གནང་མཁན་དང་སློན་གྱི་མཐུན་རྐྱེན་གྱིས་མི་འདད་པའི་དཀའ་ངལ་འཕྲད་ཀྱི་ཡོད། དེ་བཞིན་ནད་དང་། བཅོས་ཐབས། སློན་གྱི་རྒྱ་ཆ་བཅས་ལ་ཞིབ་འཇུག་འདད་ངེས་ཡོད་ཀྱི་མེད། ཆེད་ལས་མཁས་པ་དང་། ཆ་རྒྱུན་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་ཐབས་སོགས་ཀྱི་ཆ་ནས་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཆད་གཞི་དང་མཉམ་པ་ཡོང་བ་གནང་དགོས། གསོ་བ་རིག་པར་གཞུང་ལུགས་ཐབས་མོ་ཡོད་པ་རེད། འོན་ཀྱང་དེ་དག་ཆོན་རིག་དང་མཐུན་པའི་སློན་ནས་འབྲེལ་བ་འདད་གང་ལེགས་གནང་དགོས། ད་ལྟའི་ཆར་ད་དུང་ནད་པ་ཚོར་ནད་གཞི་དྲག་སྤྱིད་མ་བྱེད་བར་སློན་བཅོས་མཐེལ་བྱེད་པ་གནང་པའི་བོད་སློན་ཁང་མེད།

ད་ཆ་གསོ་བ་རིག་པ་ནི་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཁྲིམས་ཐོག་ནས་ངོས་ལེན་ཡོད་པ་དང་བསྟེན་མཁན་ཉ་ཅང་མང་པོ་ཡོད་པ་ཞིག་ཆགས་ཡོད་པས། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུགས་ངོས་ནས་སློན་ཁང་མང་པོ་རྒྱག་པ་དང་བོད་སློན་མང་པོ་བཟོ་བའི་ལས་འགན་འཁུར་དགོས་པ་དང་གོ་སྐབས་དམ་འཛིན་གནང་དགོས། རང་དབང་ལྡན་པའི་སློན་ཚོང་ཁང་འཇུགས་གནང་དགོས། དེ་ནི་ལས་ཞུགས་དང་ཡོང་འབབ་ཀྱི་འབྲུང་ཁུངས་གལ་ཆེ་ཞིག་ཡིན། འདི་ལྟ་བུའི་ཁེ་ལས་གཉེར་བར་བོད་ཀྱི་སློན་རྒྱུན་བཟང་པོ་མི་ཉམས་པར་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཆད་དང་ལྡན་པ་ཞིག་ཡོང་བུ་བྱ་དགོས།

བོད་སློན་གྱི་བྱེད་རུས་གོ་རྟོགས་ཆེ་བུ་བྱེད་ན་རུས་པ་ལྡན་པའི་མཉམ་འབྲེལ་དང་གཅིག་སྦྱད་ཀྱི་ཐབས་ལམ་བསྐྱར་བུ། བོད་ལུགས་སློན་བཅོས་

ཁྲིད་སྤྱོད་ཁང་ནང་བོད་སྤྱོད་ལག་ལེན་བྱེད་ཐབས་དང་། ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་ཁུས་ལ། སྤྱོད་བཅོས་ཐོ་འགོད་བྱེད་སྤངས། བོད་གཞི་བརྟག་ཐབས་བཅས་ཀྱི་
ཆ་ལྡན་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ས་ཡོད། བོད་མི་མང་པོ་ཞིག་གིས་གཉེན་ཐབས་གསོ་རིག་དང་བོད་ཀྱི་གསོ་རིག་གཉིས་ཀྱི་ལམ་ནས་ནད་བཅོས་ཐབས་
ཡོང་རེ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པས། དེ་གཉིས་དབར་མཉམ་ལས་ཀྱི་ཁུས་ལ་འདོན་ཐབས་གང་ལེགས་བསྐྱུན་རྒྱུ་དགོངས་པ་བཞེས་དགོས། འཕྲོད་བསྟེན་
ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་དེ་གཉིས་མཉམ་འབྲེལ་གྱིས་སྤྱོད་བཅོས་གནང་སའི་སྤྱོད་ཁང་ཞིག་བཟོ་ཐབས་དང་སྤྱོད་འགོའི་ལས་འཆར་ཞིག་བཟོ་དགོས་ངེས་སུ་མཛོང་།

༡) འདམས་ཀྱི་ཡོད་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་ཞབས་ཀྱི་གནང་ཕྱགས་དང་ནད་རིགས་སྤྱོད་འགོག

ད་ལྟའི་ཆར་སྤྱོད་བཅོས་མཐུན་འགྱུར་བྱེད་ཐབས་མང་ཆེ་བ་ནི་མཐུན་རྒྱུན་ལ་གཞིགས་ཏེ་གནང་གི་ཡོད། ས་གནས་ལ་གཞིགས་ཏེ་སྤྱོད་བཅོས་
ཞབས་ཀྱི་གནང་ཐབས་ནི་དགེ་མཚན་ཆེ་བ་དང་སྤྱབས་བདེ་བ་ཡོད། ཉེ་ཆར་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་ས་གནས་སོ་སོར་སྐྱོད་འཕྲོད་
བསྟེན་ལས་འཆར་ཞིག་བཅུམས་ཡོད་པ་དང་། དེའི་ཉམས་སྤྱོད་ལས་ས་གནས་ལ་བསྐྱོད་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་འཆར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་དང་
ས་གནས་ལ་གཞིགས་ཏེ་སྤྱོད་བཅོས་སྤྱོད་གནང་ཐབས་མང་པོ་ཞིག་མཐུན་རྒྱུ་ཡོད།

འགོས་ནད་རིགས་ཁྲབ་བརྒྱུ་མི་ཡོང་ཆེད་ནད་རིགས་སྤྱོད་འགོག་གནང་ཐབས་ནི་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཁྲོད་གལ་ཆེན་པོ་ཆགས་ཡོད། ཕྱི་ལོ་
༡༩༩༩ ལོའི་བོད་མིའི་མི་འབོར་གནས་སྤངས་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པའི་སྒྲུན་ཐོ་དང་། ཉེ་ཆར་བོད་མིའི་འཕྲོད་བསྟེན་གནང་ཕྱགས་ལ་ཞིབ་འཇུག་
བྱས་པའི་བྱུང་དོན་ནང་། བོད་མི་ཚོར་ཡོད་པའི་ན་ཆ་བརྒྱ་ཆ་ ༥༠ ཙམ་ཟས་སྤྱོད་བསྟེན་སྤངས་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་ཐོན་ཡོད། སྤྱོད་འགོག་གནང་
ཐབས་གཅིག་ནི། ནད་རིགས་མི་འགོ་བ་བཟོ་བ། འཕྲོད་བསྟེན་སྐྱོར་ལ་ཤེས་ཡོན་སྤྱོད་པ། ཟས་སྤྱོད་བསྟེན་སྤངས་ལེགས་བཅོས་བྱེད་པ་བཅས་ཡིན།
དཔེར་ན། ཐ་མག་གཅོད་པ་དང་། རྒྱ་དུ་ལུས་རྩལ་ཅེ་བ་སོགས་ལ་གོམས་འདིས་ཡོང་བ་བྱེད་པ་ལྟ་བུ། སྤྱོད་འགོག་བྱེད་ཐབས་གཞན་ཞིག་ནི།
མཐིང་རྩས་སྤྱོད་ནད་དང་། ལུ་མ་སྤྱོད་ནད། གཅིན་སྤྱི། ལྷག་ཤེད་སོགས་ལ་བརྟག་དབྱེད་བྱེད་པར་གོམས་འདིས་ཡོང་བ་བྱེད་རྒྱ་དེ་ཡིན། འདི་ལྟར་
བྱུང་ན་བོད་མི་ཚོའི་འཕྲོད་བསྟེན་སྤྱིའི་གནས་སྤངས་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བྱུང་ངེས་ལ་འཆི་བ་དང་དབང་པོ་སྤྱོད་ཅན་དུ་འགྲོ་བའི་གངས་ཀྱི་འཕུང་དུ་
གཏོང་བྱུང།

བོད་མི་མང་ཆེ་བར་ནད་ཅིག་གི་ནད་རྟགས་ཐོན་པའམ་ཡང་ན་ནད་རྟགས་ཆབས་ཆེན་པོ་མ་ཆགས་པར་སྤྱོད་བཅོས་བྱེད་པའི་གོམས་གཤིས་མེད།
བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་སྤར་སྒོལ་དང་དེང་རབས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་བྱེད་ཐབས་གསར་པ་སྤྱི་ཚོགས་ཁྲོད་ལམ་ཁག་བརྒྱུད་དུས་རྒྱུན་འཕྲོད་བསྟེན་གནང་
དགོས་པ་གལ་ཆེན་པོ་ཡིན་ཚུལ་སྐྱོར་ལ་གོ་རྟགས་སྤེལ་དགོས།

ས་གནས་ལ་གཞིགས་པའི་ནད་རིགས་སྤྱོད་འགོག་གི་སྤྱོད་བཅོས་གནང་ཐབས་ལ་བརྟེན་ནས། ནད་རིགས་ཉུང་དུ་འགྲོ་བ་དང་བོད་མི་སྤྱིའི་འཕྲོད་
བསྟེན་གནས་སྤངས་ཡར་རྒྱས་བྱེན་ན། ནད་པ་ཚོའི་འགྲོ་སོང་དང་། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་ཀྱང་སྤྱོད་བཅོས་ཀྱི་རིགས་དདུལ་འགྲོ་སོང་
བསྐྱེད་ཆགས་བྱུང་གི་ཡོད།

བཅན་བྱུང་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་འཕྲོད་བསྟེན་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བྱེད་སྒོར་གསལ་བའི་གནད་དོན་དང་དེ་ལ་ཁག་

ཟི་བ་དང་པོ། བོད་མི་ཚོར་འབྲུག་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་དཀའ་ངལ་གཙོ་བོ་ཁག་སེལ་ཐབས་གང་འདྲ་གནད་དགོས་སམ།

༡ བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཁོང་གི་ཚན་སོ་སོར་འབྲུག་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་དཀའ་ངལ་གཙོ་བོ་ཁག་ག་རེ་ཡིན་ནམ། མང་ཚོགས་ལ་འབྲུག་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་དཀའ་ངལ་འདི་དག་གང་འདྲ་སེལ་དགོས་སམ། མཐུན་ཤིང་ག་རེ་འཛུལ་པ་དང་ཚོགས་པ་ག་རེའི་རྒྱབ་སྐྱོར་ལ་བསྟེན་དགོས་སམ།

༢ རྟེན་འཁུག་པའི་གནད་ཚད། མོ་བ་དང་སྐྱོན་ནད་གཞན། སེམས་ནད། དེ་བཞིན་ཐ་མག་དང་། ཨ་རག་བཟི་སྐྱོན་སོགས་སྤོང་བ། རྒྱུན་དང་གཅིན་སྤྱི་སོགས་ནད་རིགས་བྱེ་བྲག་པ་སོ་སོ་བཅོས་ཐབས་ཡར་རྒྱས་གང་འདྲ་གཏོང་དགོས་སམ། ད་ཡོད་རྟེན་འཁུག་གི་ལས་འཆར་ལེགས་འབྲུག་འབྱུང་བ་ལས་ང་ཚོར་ག་རེ་ར་འཕྲོད་ཐུབ་བམ།

༣ སྤྱི་ཚོགས་ནད་གི་སྤྱི་ཚོགས་ཁོང་གི་ཚན་སོ་སོར་འབྲུག་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་དཀའ་ངལ་ཆེ་ཤོས་ཆགས་ཡོད་པ་དང་། གཞིས་ཆགས་ཁག་ནད་གི་གནད་ཐབས་ཚོར་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་མཐུན་ཤིང་ག་རེ་ཡོད་པ་དང་། དེ་ཡར་རྒྱས་གང་འདྲ་གཏོང་དགོས་སམ།

༤ འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་ལས་འཆར་སྤྱི་ཚོགས་གང་འདྲ་བྱས་ན་ཡུན་གནས་ཡོང་ཐུབ་བམ། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་འཕྲོད་བསྟེན་དང་འབྲེལ་བའི་ལས་འཆར་སྤྱི་ཚོགས་ཆེད་བྱེ་བྲག་གི་རོགས་དཔུལ་མཁོ་སྤྱོད་གནད་ཐུབ་བམ། དེ་ལྟ་བུའི་རོགས་དཔུལ་ཡོང་བར་ང་ཚོའི་ངོས་ནས་རྒྱབ་སྐྱོར་གང་འདྲ་བྱེད་དགོས་སམ། ད་ཡོད་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་འཆར་གྱི་རྒྱབ་སྐྱོར་རྒྱུ་འབྱུངས་ཡོང་བར་ག་རེ་གནད་དགོས་སམ།

ཟི་བ་གཉིས་པ། དཔལ་འབྱོར་གྱི་ཆ་ནས་བོད་མིའི་འཕྲོད་བསྟེན་མཐུན་ཤིང་སྤྱོད་པའི་ཡུན་གནས་ཡོང་ཐབས་སུ་ག་རེ་གནད་དགོས་སམ།

༡ རྒྱགས་ལ་བོད་མིའི་འཕྲོད་བསྟེན་ཆེད་ལས་པ་ཚོའི་སྤྱོད་པའི་ཡོང་ཐབས་གང་འདྲ་བྱེད་དགོས་སམ། བོད་མིར་སྤྱོད་བཅོས་གནད་ཐབས་ལས་ཡོང་འབབ་བཟོ་ཐུབ་བམ། གལ་ཏེ་ཐུབ་ན་དེ་ལ་དཔལ་འབྱོར་གྱི་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་ག་རེ་བྱེད་དགོས་སམ། ལས་དོན་འདི་གྲུབ་འབྲས་ལྡན་པ་ཞིག་ཡོང་བར་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་ཐོག་མར་ག་རེ་གནད་དགོས་སམ། ཡུན་རིང་སོར་འཕྲོད་ལས་པ་ཚོར་རོགས་དཔུལ་གྱི་རྒྱབ་སྐྱོར་ཐོབ་ཐབས་གཞན་ག་རེ་ཡོད་དམ།

༢ ཨ་རི་དང་། ཁེ་ན་ཏུ། ཡུ་རོབ་སོགས་ཀྱི་རྒྱལ་ཡུལ་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་སྤྱོད་པའི་ཡོང་ཐབས་དང་སྤྱོད་པ་ནམས་ལ་འབྲེལ་ལམ་ཡག་པོ་བརྒྱུད་སྟེ་བོད་མིའི་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་གཞི་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བྱེད་སྒོར་ཐབས་ལམ་འཛོལ་ཐུབ་བམ། རྒྱལ་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་དང་འབྲེལ་ཡོད་ལས་ཁུངས་དང་ཚོགས་པ་ཁག་བརྒྱུད་འདི་ལྟ་བུའི་རྒྱབ་སྐྱོར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་བསྐྱོད་ཐུབ་བམ།

༣ འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཁོངས་གཏོགས་འཕྲོད་བསྟེན་དང་འབྲེལ་བའི་ལས་གཞི་ཁག་ལ་དབུལ་འབྱོར་གྱི་ཆ་ནས་དཀའ་ངལ་མེད་པར་ཡུན་གནས་ཡོང་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ། མ་འོངས་པར་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་ལས་འཆར་ཁག་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་དུ་རོགས་དཔུལ་འཆོལ་ཐབས་གྱི་ལས་གཞི་ཞིག་ཚུལ་ཐུབ་བམ། གལ་ཏེ་ཐུབ་ན་ལས་གཞི་དེ་གང་འདྲ་ཚུལ་དགོས་པ་དང་རིམ་བཞིན་གང་འདྲ་བྱས་ནས་ཡར་རྒྱས་གཏོང་དགོས་སམ།

༤ སྤུང་བཅོས་ལྟ་སྤྱོད་ཁང་སོ་སོའི་ངོས་ནས་ཞབས་ཞུའི་མཐུན་འགྱུར་གནང་བ་ལས་ཡོང་འབབ་བསགས་ཏེ་སོ་སོའི་ལས་གཞི་འབྲེལ་ཐབས་གནང་རྒྱ་གཤམ་ཆེན་པོ་རེད། རང་རྒྱ་འཕེར་བའི་ཆད་གཞི་གང་འདྲ་ཞིག་ལ་རེ་ལྟོས་བྱ་ཆོག་གམ། འདི་ལྟོས་རང་རྒྱ་འཕེར་བ་ཞིག་ཡོང་བར་ག་རེ་གནང་ཐུབ་བམ། འདིའི་ཐད་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ངོས་ནས་ག་རེ་གནང་དགོས་སམ། ཐོག་མའི་འཆར་གཞི་འཐེན་པར་འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་སྤྱི་ཆེད་ལས་ཀྱི་ཆད་གཞི་ག་རེ་དགོས་སམ།

༥ བ་གསུམ་པ། བོད་མིའི་འཕྲོད་བསྟེན་ལྟ་སྤྱོད་ལས་གཞིའི་འོག་ལས་མི་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་ག་རེ་ཡོད་དམ། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཁྲབ་ཁོངས་སྤྱན་ཁང་ཁག་ནང་འཕྲོད་བསྟེན་ལྟ་སྤྱོད་དང་ཞབས་ཞུའི་སྤྱི་ཆད་ཡར་རྒྱས་རི་ལྟར་གཏོང་ཐུབ་བམ།

༦ བོད་མིའི་ན་གཞོན་སྤྱན་པ་རྣམས་བོད་མིའི་སྤྱན་བཅོས་ལྟ་སྤྱོད་གི་ལས་གཞིའི་ནང་ཞུགས་ཐབས་དང་། ད་ཡོད་སྤྱན་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཐུ་མཐུད་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ཞབས་ཞུ་གནང་བར་མཐུན་འགྱུར་ག་རེ་སྤྱོད་དགོས་སམ།

༧ བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དགོས་མཁོར་གཞིགས་ཏེ། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཁྲབ་ཁོངས་སྤྱན་ཁང་ཁག་ཏུ་གཅིག་གྱུར་གྱིས་ལག་ལེན་གནང་དགོས་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་ཞབས་ཞུའི་རིགས་དམིགས་བསལ་བ་དེ་འདྲ་ཡོད་དམ།

༨ འཕྲོད་བསྟེན་ཁྲབ་ཁོངས་སྤྱན་ཁང་ཁག་གི་སྤྱན་པ་དང་སྤྱན་ཞབས་རྣམས་པའི་འཕྲོད་བསྟེན་ལྟ་སྤྱོད་གི་སྤྱི་ཆད་ཡག་པོ་ཡོང་བར་ག་རེ་གནང་དགོས་སམ། འདི་ལ་འབྲེལ་ཡོད་ཆེད་ལས་པས་ཞིབ་འཇུག་གནང་ཐུབ་བམ། ཡར་རྒྱས་ཡོང་ཐབས་དང་མང་ཆོགས་ངོས་ནས་སྤྱན་བཅོས་ལྟ་སྤྱོད་གནང་མཁན་སྤེར་ལ་ཐད་ཀར་སྤྱོད་བཛོད་མི་ཡོང་ཆེད། གཞིས་ཆགས་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་སྤྱན་ཁང་གི་ཞབས་ཞུའི་མཐུན་འགྱུར་སྒོར་ལ་མང་ཆོགས་རྣམས་བསམ་འཆར་འབྲུལ་སྤངས་དང་འབྲུལ་ལམ་ཡོད་པ་བཟོ་ཐུབ་བམ།

༩ འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཀྱི་འཛིན་སྐྱོང་དང་། མི་ཆ། ལས་འཆར་དོ་དམ། འཆར་གཞི། ཐོན་ཁུངས་བཞོ་འབྲེམས་བྱེད་སྤངས། མང་ཆོགས་དང་འབྲེལ་ལམ། རྒྱལ་ཡོངས་དང་རྒྱལ་སྤྱི་རིམ་པར་མཉམ་འབྲེལ་བྱེད་པ་སོགས་ཕྱག་ལས་གནང་སྤྱོད་སྤྱི་ཡོངས་ཀྱི་རྣམ་པ་ཡར་རྒྱས་གང་འདྲ་གཏོང་དགོས་སམ།

རྩི་བ་བཞི་པ། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་འཕེལ་རྒྱས་ཀྱི་ཆུ་སྤྱོད་བཅས་ཡོང་ཐབས་ག་རེ་གནང་དགོས་སམ།

༡ བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚུལ་ཁང་གིས་བོད་སྤྱི་ཚུལ་ལྟར་གནང་ཕྱོགས་རི་ལྟར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་དགོས་སམ། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་སུ་སྤྱི་ཚུལ་ཁང་
དང་འབྲེལ་བའི་ཚན་པ་ཞིག་འཛུགས་དགོས་སམ། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་སྤྱི་ཚུལ་ཁང་གི་ཁྲབ་ཁོངས་གང་ཞིག་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་
ཡོང་ངམ། སྤྱི་ཚུལ་ཁང་གི་སྤྱི་ཚུལ་བཅས་ཐོ་འགོད་བྱེད་སྒྲུབ་དེར་རབས་དང་མཐུན་པ་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་ཡོད་མེད་དང་དགེ་མཚན་ཡོད་པ་
ཞིག་ཡིན་ནམ།

༢ རྒྱལ་སྤྱིའི་ལམ་སྟོན་དང་བསྟུན་འབྲེལ་ཡོད་ཆེད་ལས་པ་ཚད་ལྡན་ནམས་ཀྱིས་ན་ཆ་དང་། བཅོས་ཐབས། སྤྱོད་སྤྱོད་ཀྱི་རྒྱ་ཆ་བཅས་ཀྱི་སྒྲོར་
ལ་ཞིབ་འཛུགས་གང་འདྲ་གནང་བྱུང་བམ།

༣ རྒྱལ་སྤྱིའི་རིམ་བཞི་ཆད་གཞི་དང་བསྟུན་ནད་པ་ཚོར་སྤྱི་ཚུལ་ལྟ་སྦྲོར་མཐེལ་བྱིན་པ་ཡོང་བར་སྤྱི་ཚུལ་ཁང་ཆད་ལྡན་ཞིག་འཛུགས་རྒྱ་གཞི་ཆེན་
ཡིན་ནམ།

༤ གཉེན་ཐབས་གསོ་རིག་དང་བོད་སྤྱི་ཚུལ་གཉིས་མཉམ་འབྲེལ་ཡོང་ཐབས་ཡོད་དམ། གཞུང་ཉེ་ཡོད་ན་དེ་ལྟ་བུའི་མཉམ་འབྲེལ་དེ་གང་འདྲ་ཞིག་ཡིན་
ནམ། དེ་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་ག་རེ་ཡོད་དམ། སྤྱི་ཚུལ་ཁང་དང་གཉེན་ཐབས་གསོ་རིག་ཞབས་ཁུ་གཉིས་འཕྲོད་བསྟེན་
ལས་ཁུངས་ཁྲབ་ཁོངས་སྤྱི་ཚུལ་ཁང་གཅིག་ཏུ་མཉམ་ལས་ཡོང་བར་དགོངས་པ་བཞེས་ཐབས་ཡོད་དམ། སྤྱི་ཚུལ་ཁང་གཅིག་ནས་སྤྱི་ཚུལ་བཅས་བྱེད་ཐབས་
མི་འདྲ་བ་གཉིས་ཡོང་བར་དགེ་སྟོན་ག་རེ་ཡོད་དམ། སྤྱི་ཚུལ་ཁང་འཆར་ཞིག་གི་ནང་གཉེན་ཐབས་གསོ་རིག་དང་བོད་ཀྱི་གསོ་རིག་གཉིས་སྤྱི་
ཁང་གཅིག་གི་ནང་སོ་སོར་ལག་བསྟར་གནང་ཕྱོགས་ཡོང་བ་བཟོ་བྱུང་བམ། འདི་ལྟར་བྱ་བར་ཐོག་མར་ག་རེ་གནང་དགོས་སམ།

རྩི་བ་ལྔ་པ། འཕྲོད་བསྟེན་ལས་ཁུངས་ཁྲབ་ཁོངས་སྤྱི་ཚུལ་ཁང་ཁག་གི་ཞབས་ཁུའི་གནང་སྒྲུབ་གང་འདྲ་ཞིག་དགོས་སམ། བོད་མི་རང་
ངོས་ནས་ནད་རིགས་སྤྱི་ཚུལ་འགོག་ཡོང་ཐབས་སོགས་ཀྱི་ཐད་གནང་ཐབས་ག་རེ་ཡོད་དམ།

༡ བོད་མིའི་མི་འཕོར་ལ་སྟོན་པའི་སྤྱི་ཚུལ་བཅས་ཞབས་ཁུ་གནང་ཕྱོགས་རན་པོ་ག་རེ་ཡོད་དམ། ད་ཡོད་སྤྱི་ཚུལ་ཁང་ཁག་ཏུ་ཞབས་ཁུ་གནང་ཕྱོགས་དང་
ཡུན་རིང་བོར་ནད་རིགས་སྤྱི་ཚུལ་འགོག་ཡོང་ཐབས་གཞིར་བཞག་གིས་ས་གནས་སོ་སོར་འཕྲོད་བསྟེན་ཞབས་ཁུ་གནང་ཐབས་ཡོང་སྤྱོད་དམ།

༢ སྤྱི་ཚོགས་ནད་ནད་རིགས་སྤྱི་ཚུལ་འགོག་སྤྱོད་གོ་རྟོགས་སྤེལ་ཐབས་སུ་ག་རེ་གནང་དགོས་སམ། ནད་རིགས་སྤྱི་ཚུལ་འགོག་གི་ལས་གཞིར་སྤྱི་ཚོགས་
ཀྱི་ངོས་ནས་མཉམ་ཞུགས་ཡོང་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ། ལས་རིགས་ཁག་ལ་མཉམ་ཞུགས་ཡོང་བར་མང་ཚོགས་ལ་ཁེ་སན་ཡོད་པའི་
ཐབས་ག་རེ་འདོན་དགོས་སམ། ཉེན་རེ་བཞིན་སྤྱི་ཚོགས་ནད་གོ་རྟོགས་སྤེལ་བའི་ཐབས་ལམ་གསར་པ་ག་རེ་ཡོད་དམ།

༥ ཞབས་ཞུ་སྒྲུབ་ཐབས་འདི་ལྟ་བུ་བྱས་སྤེལ་ཡོང་བའི་ལས་གཞིར་རྒྱབ་སྐྱོར་སོར་གནས་ཡོང་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ། ས་གནས་མང་
ཆོག་ས་ནམས་ལས་གཞིའི་ནང་ཞུགས་ཐབས་སམ་ཡང་ན་ནང་རིགས་སྡོན་འགོག་གི་ལས་གཞི་འདི་བོད་སྤྱོན་ལས་གཞི་དང་འབྲེལ་ཐབས་ཡོང་གི་
ཡོད་དམ།

ཁྱེད་ལྟུང་།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོར་ཡགོང་ས་ཡུལ་ས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་གྱུ་གར་ལ་བཅན་ཤོལ་དུ་ཕེབས་སྐབས། གྱུ་གར་གཞུང་ངོས་ནས་ཕེབས་བསྐྱེད་མེ་ལེན་ལེགས་པར་ཞུས་པ་དང་། སྐབས་དེར་པོད་མི་བཅན་ཤོལ་བ་ ༡༠༠༠༠ ལྷག་སྐབས་བཅོལ་དུ་སླེབས་པ་ལ་འང་མངའ་སྡེ་མངའ་པོའི་ཁོངས་ནས་ས་ཆ་གནང་སྟེ་གཞིས་ཆགས་ཁག་འཇུགས་སྐབ་པ་བྱུང་། དེ་བཞིན་བལ་ཡུལ་དང་འབྲུག་ཡུལ་དུ་འདྲ་སྐབས་དེར་སྐབས་བཅོལ་ལ་སླེབས་པའི་པོད་མི་ཚོའི་ཆེད་གཞིས་ཆགས་ཁག་བཅུགས་ཡོད།

དེར་སྐབས་རྒྱ་གར་དུ་བོད་མི་སྐྱབས་བཅོལ་བ་ཟངས་ ༡༡༠༠༠༠ ལྷག་ཡོད་པ་ལས། མང་ཆེ་བ་གཞིས་ཆགས་ཁག་ ༣༩ བར་གནས་སྡོད་ཤེད་ཀྱི་
ཡོད། དེ་ནི་ཕྱི་སྡོད་བོད་མི་འདུས་སྡོད་ཆེ་ཤོས་དེ་ཆགས་ཡོད། གཞིས་ཆགས་ཁག་གི་ནང་བོད་མི་ཆེར་སྡོད་གནས་དང་འཆོ་ཐབས་ཀྱི་མཐུན་ཆེན་
སྡོད་ཀྱི་ཡོད་ལ། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དང་འོ་ཤོ་མི་ཉམས་རྒྱུ་འཛིན་ཡོང་ཐབས་ཀྱང་ཤེད་ཀྱི་ཡོད། དེར་སང་གཞིས་ཆགས་ཁག་གི་ཁོངས་ནས་རྒྱ་
གར་དང་བཟ་ཡུལ་ཀྱི་གྲོང་ཁྱེར་ཁག་ནང་གནས་སྡོད་པའི་བོད་མི་སྐྱབས་བཅོལ་པའི་ཟངས་འབོར་མང་དུ་འཕྱོ་བཞིན་ཡོད་ལ། ལྷག་པར་དུ་བོད་
མི་གཞིན་སྐྱེས་ཤེས་ཡོན་ཅན་ཆེན་པོར་གྲོང་ཁྱེར་དུ་གནས་སྡོད་ཤེད་མཁན་མང་དུ་འཕྱོ་བཞིན་ཡོད། དེར་བརྟེན་གྱིས་གཞི་སྡོད་མཁན་དང་ལས་
ཁུགས་ཤེད་ཁྲོད་ལ་སྤེལ་བས་པའི་ན་གཞིན་ཀྱི་ཟངས་འབོར་ཉུང་དུ་འཕྱོ་བ་དང་བསྐྱབ། གཞི་ཆགས་ཁག་གི་མི་འབོར་ཡང་ཉུང་དུ་འཕྱོ་བཞིན་ཡོད།

ལྷག་པར་དུ་དུས་རབས་ཉི་ཤུའི་ལོ་རབས་དགུ་བརྒྱུ་པའི་མཆུག་ཅན་ནས་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་དུ་གནས་སྡོད་མཁན་འོད་མི་མང་དུ་བྱིན་པས། ད་ལྟའི་
ཆར་བྱང་ཨ་རི་དང་། ལུ་ཡུ་ལོ་ལ། ཨོ་སི་ཏྲོ་ཡི་ཡ་བཅས་སུ་འོད་མི་འདུས་སྡོད་བྱེད་པ་གཙོས། རྒྱལ་ཁབ་ ༣༠ ལྷག་གི་ནང་ཁ་འཛོར་ནས་འོད་མི་
ནམས་གནས་སྡོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། འོད་མིའི་སྤྲི་ག་འཇུགས་ངོས་ནས་རིམ་བཞིན་འདམ་སྒྲིང་ཡུལ་གྱ་གང་མར་གནས་སྡོད་བྱེད་པའི་འོད་མིའི་གངས་
འབོར་མང་དུ་འགོ་རྒྱུ་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་དུ་གནས་སྡོད་བྱེད་པའི་འོད་མི་ཚོར་ཤེས་ཡོན་དང་དཔལ་འབྱོར་
སོགས་གང་ཅད་ནས་རྒྱ་གར་དང་། བལ་ཡུལ། འབྲུག་ཡུལ་བཅས་སུ་ཡོད་པའི་འོད་མི་ཚོ་ལས་མཐུན་རྒྱུན་ལེགས་པ་ཡོད།

གཞིས་ཆགས་ཁོངས་སུ་བཅོ་ལམས་དང་ཞིང་ལས་ཀྱི་འཚོ་ཐབས་གཉིད་བཞིན་པའི་ཐོད་མི་རྣམས་སྐྱ་ལར་དང་པམ་ལུལ་གྱི་སྤར་ཁྱེད་ཁག་དང་། གྱི་
སྐལ་ལུལ་གྱ་ཁག་ལ་གནས་སྡོད་བཞིན་པ་ནི། བཅན་ཁྱོལ་ཐོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་དཔམ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་གཞི་རྩ་གཙོ་པོ་ཞིག་ཡིན་ནའང་།
སྤྱི་ཚོགས་ནང་གཏོར་ལེན་གྱི་དགོས་པའི་དཀའ་ངལ་ཞིག་ཏུ་འང་སྒྲུབ་ཡོད། ཐོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་རྒྱུན་འདོན་དང་དོ་ཕོ་མོར་གནས་ཡོང་ཐབས་ཐོད་
མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་རྣམས་པ་ཉམས་སྐྱད་ཏུ་འགྲོ་བ་དང་སྒྲུགས། གནས་སྡོད་པ་ལ་བརྟེན་ནས་བཅན་ཁྱོལ་ནང་ཐོད་མི་འདུས་སྡོད་ཀྱི་མི་འཕོར་ཅུང་ཏུ་
འགྲོ་བ་དང་བཅན་ཁྱོལ་ཐོད་མིའི་གཞི་རྩའི་བྱམ་ཆ་ཉམས་བཞིན་པའི་སྐྱ་རྒྱུན་དེ་ཆགས་ཡོད།

བཅན་གྱིས་བོད་མིའི་དཔལ་འབྱོར་གྱི་སྤྱི་ཡོངས་གནས་བབ་བཤད་པ།
བོད་མིའི་གཞིས་ཆགས་ཁག

དཔལ་འབྱོར་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་ནས་བཤད་ན། བཅན་གྱིས་བོད་མིའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་མང་ཆེ་བའི་འཚོ་ཐབས་ཞིང་ལས་ཡིན་ལ། རྒྱ་གར་ནང་ཞིང་ལས་འཚོ་ཐབས་གཉེར་བའི་གཞིས་ཆགས་ཆེ་བ་ ༡༣ ལ་རོབ་ཅིས་བྱས་ན་སྔོན་ཨེ་ཀར་ ༡༩༥༥ ཡོད། གཞིས་ཆགས་འདི་དག་ནི་རྒྱ་བལ་འབྲུག་གསུམ་ཁོངས་ཀྱི་གཞིས་ཆགས་གཞན་དང་བསྟུན་ན། མི་འབོར་མང་ཤོས་དང་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བར་ཆ་རྒྱུ་འདྲིམས་ཤོས་ཡིན་པས། རྒྱ་གར་ནང་གི་གཞིས་ཆགས་ཁག་འདི་དག་བརྗོད་བྱ་གཙོ་བོར་བཟུང་ཡོད།

རྒྱ་གར་ནང་གི་གཞིས་ཆགས་ཁག་ལ་མཚོན་ན། ཞིང་ལས་དང་བལ་གོས་ཚོང་ལས་གཉིས་ནི་འཚོ་ཐབས་གཙོ་བོ་ཡིན། རོབ་ཅིས་བྱས་ན་བོད་མི་བརྒྱ་ཆ་ ༩༩ གིས་ཞིང་ལས་ཐོན་སྐྱེད་གཉེར་གྱི་ཡོད་པ་དང་། བརྒྱ་ཆ་ ༩༩ ཡིས་ནས་དུས་དང་བསྟུན་པའི་བལ་གོས་ཚོང་ལས་གཉེར་གྱི་ཡོད། འཚོ་ཐབས་ཞིང་ལས་ལ་བརྟེན་པའི་གཞིས་ཆགས་མང་ཆེ་བའི་དཔལ་འབྱོར་གྱི་འབྲུང་ཁུངས་ནི་དབྱར་ཁ་དང་ཆར་དུས་ལ་ཞིང་ལས་གཉེར་བ་དང་། དགུན་དུས་སུ་སྤྱི་ཚོགས་མཐའ་ཁག་ལ་འབྲུལ་བཞུད་བྱས་ཏེ་རྒྱ་གར་ཡུལ་མི་ཚོར་བལ་གོས་ཚོང་ལས་ལ་གཉེར་བཞིན་པ་བཅས་ཡིན།

གཞིས་ཆགས་ཁག་གི་འཚོ་ཉེན་གཙོ་བོ་ཞིང་ལས་ཡིན་ནའང་། དེ་ལས་གཞིས་ཆགས་ཁག་གི་མི་འབོར་སྤྱིའི་ཡོངས་འབབ་བརྒྱ་ཆ་ ༩ ལས་ཡོང་བྱུང་གི་མེད། འོན་ཀྱང་བལ་གོས་ཚོང་ལས་དང་ཚོང་ལས་ཅག་ཅིག་གཞན་དག་ལས་ཡོང་འབབ་ཀྱི་བརྒྱ་ཆ་ ༩༡ ཡོང་བྱུང་གི་ཡོད།

བཅན་གྱིས་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གི་ལས་ཞུགས་དང་ཡོང་འབབ་སྒྲིག་

སྤྱིར་བཏང་བཤད་ན། བཅན་གྱིས་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ལས་ཞུགས་བྱུང་མཁན་པོ་ཡིས་བརྒྱ་ཆ་ ༩༩ ཟེན་ཡོད་པ་དང་། མི་ཡིས་བརྒྱ་ཆ་ ༩༩ ཟེན་གྱི་ཡོད། འོན་ཀྱང་འོ་ན་ ༡༥ ནས་ ༩༩ བར་དངོས་སུ་ལས་ཞུགས་ཁོངས་རྒྱུད་མཁན་བརྒྱ་ཆ་ ༣༩ ཅམ་མ་གཏོགས་མེད་ལ། གཞོན་སྡེས་ལས་མེད་ཀྱི་གྲངས་ཆ་དང་ཉ་ཅང་མཐོ་པོ་ཡོད། (ཞིབ་འཇུག་གི་གྲངས་ཐོ་ཁ་ལས་ནང་གཞོན་སྡེས་བརྒྱ་ཆ་ ༩༠ ཡས་མས་ལས་མེད་ཡིན་ཚུལ་གསལ་ཡོད།)

ཞིང་ལས་རྒྱུད་ཅིག་གཉེར་མཁན་གྱིས་བརྒྱ་ཆ་ ༩ ཟེན་པ་དང་། བལ་གོས་འཚོང་མཁན་གྱིས་བརྒྱ་ཆ་ ༡༩ ཟེན་གྱི་ཡོད། སྤྱིའི་ཆ་ནས་བཤད་ན། ཞིང་ལས་དང་བལ་གོས་འཚོང་མཁན་རྒྱུད་པའི་ནས་དུས་དང་བསྟུན་པའི་ཚོང་ལས་རིགས་གཉེར་མཁན་གྱིས་བརྒྱ་ཆ་ ༩༠ ཅམ་ཟེན་གྱི་ཡོད།

བཅན་གྱིས་བོད་མི་བརྒྱ་ཆ་ ༩༥ ཅམ་ནི་སྤྱིའི་ལས་རིགས་གཉེར་མཁན་ཡིན་པ་དང་། བརྒྱ་ཆ་ ༡༠ ལས་ཉུང་བ་ནི་ཚོང་ལས་ཅིག་ཅིག་གཉེར་མཁན་རིགས་ཡིན། ཚོང་ལས་ཅིག་ཅིག་མང་ཆེ་བ་ནི་གྲོན་གོས་དང་། ལག་བཟོས་དངོས་ཆས། མཚོད་ཆས། ནང་ཆས་སོགས་འཚོང་བའི་ལས་རྒྱུད་ཀྱི་ཚོང་ཁང་དང་། ཟ་ཁང་། མགོན་ཁང་། སྤྲོད་ཁང་། ཡུལ་སྐྱོར་དང་འབྲེམ་འབྲུལ་སྡེ་ཤེན་བཅས་ཡིན། ཚོང་ལས་རིགས་གང་འདྲ་ཞིག་ཡིན་ཡང་མ་ཆ་མང་དུ་འབྱོར་བ་དང་ཚོང་ལས་ཡར་རྒྱས་འབྱོར་བྱུང་ཏེ་ཅང་ཁག་པོ་ཡོད།

གཤམ་གཞན་ཆེ་ཤོས་ཞིག་ནི། གཞོན་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱིས་ཞིང་ལས་གཉེར་བའི་འདུན་པ་རྒྱུ་ལྡན་ཡོད་པ་དེ་རེད། གཞོན་སྤྱི་ཚོགས་བརྒྱ་ཆ་ ༩༩ གྱིས་མ་གཏོགས་འཚོ་ཐབས་སུ་ཞིང་ལས་གཉེར་འདོད་བྱེད་ཀྱི་མེད། དེ་བཞིན་བལ་གོས་ཚོང་ལས་གཉེར་མཁན་གཞོན་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གྲངས་ཀྱི་ཡར་ཉུང་དུ་འགྲོ་ཡོད་པས། དེང་སང་བལ་གོས་འཚོང་མཁན་བོད་མི་གཞོན་སྤྱི་ཚོགས་ཚོའི་ཆབ་ལ་རྒྱ་གར་གྱི་འཛིན་པ་ལྷན་ཁག་གི་ཡོད། བོད་མི་གཞོན་སྤྱི་ཚོགས་བརྒྱ་ཆ་ ༩༠ ཙམ་རྒྱ་གར་ནང་ས་གནས་གང་སར་མཐོ་རིམ་སྤྱོད་གཉེར་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ནའང་། ལོ་རེ་བཞིན་མང་ཆེ་བས་རྒྱ་གར་གྱི་སྤྱོད་པ་ལྷན་ཁག་གི་སྤྱོད་པ་ལྷན་ཁག་མཆམས་འཛིན་གྱི་ཡོད་པས། ལས་ཞུགས་བྱེད་པའི་གོ་སྐབས་དང་རེ་བ་ལ་ཚོད་འཛིན་ཐབས་ཀྱི་ཡོད།

འདི་ལྟར་སྤྱོད་པ་མཆམས་འཛིན་གྱི་གྲངས་ཚད་ཉ་ཅང་མཐོ་པོ་ཡིན་ནའང་། རྒྱ་གར་དང་བལ་ཡུལ་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་ཁག་ནང་སྤྱོད་པ་སྤྱོད་གི་ཚད་གཞི་མཐོ་པོ་ཡོད་པའི་བོད་མི་གཞོན་སྤྱི་ཚོགས་ལས་ཀྱི་འཚོ་ལ་མཁན་དང་ཕྱི་རྒྱལ་ཁག་ལ་འགྲོ་འདོད་བྱེད་མཁན་མང་དུ་འགྲོ་ཡོད། སྤྱིར་བཏང་བོད་མི་གཞོན་སྤྱི་ཚོགས་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཆེད་ལས་གཉེར་སའི་ཁོར་ལུག་དུ་ལས་ཀྱི་བྱེད་པ་འཕམ་སྒྲིལ་དོན་ནས་ཚོང་ལས་གཉེར་ཐབས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ནའང་། རྒྱ་གར་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་ཁག་ནང་བོད་མི་མང་ཆེ་བས་ཞབས་ཞུའི་ལས་རིགས་གཉེར་ཀྱི་ཡོད། (དཔེར་ན། ཟ་ཁང་དང་། མཐོན་ཁང་། མཛེས་བཟོ་ཁང་། སྤྱི་མཉེད་ཁང་། ལ་པར་དང་བྲ་ལམ་ནས་ཚོང་ལས་གཉེར་ས། གནས་ཐང་། སྤྱི་ལ་འབྲེན་ལས་རིགས་གཉེར་ས་སོགས་སུ་ལས་ཀྱི་བྱེད་པ་ལྷ་བྱ་ཡིན།)

སྤྱིར་བཏང་ཕྱོགས་མང་པོ་ཞིག་ནས་བོད་མི་སྤྱོད་པ་བཅོལ་བའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གྲུབ་འབྲས་ཆེན་པོ་ཐོན་ཡོད་ཀྱང་། ད་དུང་རྒྱ་གར་ནང་གནས་སྤོང་བྱེད་པའི་བོད་མི་བརྒྱ་ཆ་ ༩༠ ནས་ ༩༠ ཙམ་གྱི་འཚོ་བའི་ཚད་གཞི་ཉ་ལམ་དཔུལ་པོངས་ཀྱི་གནས་སུ་ཡོད།

མ་དངུལ་གཉེར་ཕྱོགས་དང་དཔལ་འབྱོར་ཞབས་ཞུ།

བཅན་ཕྱོད་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་དོན་ནས་མ་དངུལ་གཉེར་འདུན་ཆེན་པོ་ཡོད་ལ། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱིས་རྒྱ་གར་གྱིས་རྒྱ་གར་གྱི་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་འཚོ་ཐབས་ཆེད་ཨ་སྒོར་ས་ཡ་ ༩༠ ཙམ་གྱི་མ་དངུལ་གསོག་འཛིན་ཁུངས་ཡོད་པ་ལས་མང་ཆེ་བ་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱིས་ཡོད། གཞན་ཡང་ཚོང་རིགས་ཅག་ཅིག་ལས་མ་རྩ་མཐོ་སྤྱོད་ཆེད་ཨ་སྒོར་ས་ཡ་ ༩༩ གྱི་དགོས་མཐོ་ཡོད་པར་ཚོད་དཔག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། དེ་བཞིན་ནམ་དུས་དང་བསྐྱུན་པའི་ཚོང་ལས་གཉེར་མཁན་རིགས་ཀྱིས་གཙོས་དཔལ་འབྱོར་དོན་གཉེར་བྱེད་པར་འཕམ་དེས་པའི་ཉེན་ཁར་གདོང་ལེན་ཆེད་གཤམ་གནད་ཉ་ཅང་ཆེ་བའི་ཚོང་གི་ཉེན་སྲུང་འགན་ལེན་དང་། རྒྱ་གར་གྱི་ཉེན་སྲུང་འགན་ལེན། མི་ཆེའི་ཉེན་སྲུང་འགན་ལེན་ལྷ་བྱའི་མ་རྩའི་ཐོན་སྐྱེད་དང་ལས་རིགས་གཉེར་ཆད་དཔལ་པོ་ཡིན།

བཅན་ཕྱོད་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཁོང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་ཐོན་ཁུངས་གཤམ་ཆེ་གཞན་ཞིག་ནི། ཕྱི་རྒྱལ་དུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་ཚོས་ཕྱི་རྒྱལ་དུ་ལས་ཀྱི་གྲུབ་ཉེ་བསགས་པའི་དངུལ་རང་གི་ནང་མི་ཚོར་བསྐྱར་ཡོང་བའི་དངུལ་དེ་ཆགས་ཀྱི་ཡོད། ཕྱི་སྤྱོད་བོད་མི་ཚོས་བསྐྱར་བའི་དངུལ་དེ་ཞི་གཞིས་ཆགས་ཁག་དུ་གནས་སྤོང་བྱེད་པའི་བོད་མི་ཚོའི་ཡོང་འབབ་ཀྱི་འབྲུལ་ཁུངས་གཤམ་ཆེན་ཞིག་ཡིན། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༥ ལོར་དངུལ་དེའི་ཁོར་ལུག་ཨ་སྒོར་ས་ཡ་ ༡༠ ཙམ་ཐོན་ཡོད།

ཡུག་ཐོབ་ཆེད། རྒྱ་གར་དང་བལ་ཡུལ་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་ཁག་དང་རྒྱལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་གི་ནང་གནས་སྡོད་ཀྱི་ཡོད། གཞན་ཡང་ཁོ་ཚོ་རྒྱལ་
ཁྲིམས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་གི་ནང་ཡོད་པའི་རང་གི་ནང་མི་སྤྱོད་མཆེད་དང་གྲོགས་པོ་གྲོགས་མོ་ཚོས་ནང་མི་རྒྱ་སྤྱི་ལ་ཆེད་ཁྲིད་འགྲོ་ཡི་ཡོད། བོད་མིའི་
སྤྱི་ཚོགས་ཁོང་གཞན་སྤྱི་ལས་མེད་ཀྱི་གྲངས་ཆ་དང་ཅ་ཅ་མཐོ་པོ་ཡོད། (ཞིབ་འཇུག་གི་གྲངས་ཆ་ཁ་གསལ་ནང་གཞན་སྤྱི་ལས་མེད་བརྒྱ་ཆ་ ༤༠
ལྷག་ཡོད་པ་བསྟན་ཡོད།) བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཀའ་ངལ་ནི་གཞན་སྤྱི་ལ་ཚོ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གནས་སྡོད་ཐུབ་པ་བཟོ་རྒྱུ་དང་། རིམ་
བཞིན་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་འཕེལ་ཐུབ་པ་ཞིག་ཡོང་ཐབས་བྱ་རྒྱུ་དེ་ཡིན།

སྤྱི་བཟུང་བྱེད་པའི་ཁ་ཁྲིམས་འདི་འགོག་ཆེད། བོད་མིའི་སྤྱི་ག་འཇུགས་ངོས་ནས་གང་མགྲོགས་ཐག་གཅོད་ཅིག་བྱས་ཐོག་བཅན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་
ཚོགས་སུ་ལས་རིགས་གསར་བ་དང་ཡོང་འབབ་འཚོལ་བའི་གོ་སྐབས་བསྐྱུད་པར་དམིགས་བསམ་ཀྱི་འགན་འཁུར་གནང་དགོས་ཀྱི་ཡོད། བོད་
མིའི་སྤྱི་ག་འཇུགས་ངོས་ནས་ཕྱགས་རྒྱུ་རིང་པོར་དམིགས་ཏེ་གཞན་སྤྱི་ལ་ཚོའི་ལག་ཤེས་ཡར་རྒྱས་དང་། ཁེ་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་གསུམ་བསྐྱུར་
ཐབས་ཀྱི་འཆར་གཞི་བཟོ་དགོས་ཀྱི་ཡོད་ལ། འཆར་གཞི་དེ་གཞན་སྤྱི་ལ་ཚོའི་འཛུལ་རྒྱུ་དང་འདོད་འདུན་ལ་འཆམ་པ་ཞིག་ཡིན་དགོས་པ་མ་ཟད།
ཁྲིམ་རྒྱལ་ཁྲིམས་པ་དང་སྤྱི་ལ་འཛུལ་པ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་དགོས། དེ་ལྟར་བྱུང་ན་ཆོང་ལས་དང་། ཡོང་འབབ། བདག་དབང་བཅས་ཡོད་པའི་ཐབས་
ལས་གསར་བ་བསྐྱུར་ཐུབ། གཞན་སྤྱི་ལ་ཚོ་སྤྱོད་གྲུ་འགྲོ་མཆམས་འཛུགས་པའི་དཀའ་ངལ་སེལ་ཐབས་སུ་ལག་ཤེས་སྤྱོད་དང་སྤྱོད་བཟང་གི་གོ་
སྐབས་དང་མཐུན་ཆེན་སྤྱོད་དགོས། གཞིས་ཆགས་ཁག་དང་། རྒྱ་བལ་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་ཁག་ན་གྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྱི་ཁག་བཅས་སུ་རང་གི་སྤྱོད་དང་
ལག་རྩལ་ལ་བརྟེན་ནས་འཚོ་ཐབས་གཉེར་འདུན་ཡོད་མཁན་ཤེས་ཡོན་གྱི་ཆེད་གཞི་ཡག་པོ་ཡོད་པའི་གཞན་སྤྱི་ལ་ཚོར་ཆེད་ལས་ཡར་རྒྱས་དང་།
ཁྲིམ་རྒྱལ་ཁྲིམས་འབྲེལ་མཐུད། མ་དངུལ་གྱི་རོགས་སྐྱོར་བཅས་ཡོང་ཐབས་ཀྱི་ལས་འཆར་བཟོ་དགོས།

བོད་མིའི་སྤྱི་ག་འཇུགས་ཀྱི་འཆར་གཞི་གཞན་ཞིག་ནི། ཞིང་ལས་ཐོན་སྐྱེད་གཉེར་བའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་མཉམ་སྦྲེལ་གྱིས་བོད་མི་འདུས་སྡོད་ཀྱི་
ཉེ་གནས་ཤིག་བསྐྱུར་ཐབས་ཡོང་རྒྱུ་དེ་ཡིན། ས་གནས་ཁྱུང་གས་ཤིག་ཏུ་བོད་མི་མང་པོ་ཞིག་སྤྱོད་གཅིག་ཏུ་འདུས་པ་ཡིན་ན། དཔལ་འབྱོར་དང་
འཚོ་ཐབས་གཉེར་བའི་གོ་སྐབས་ལེགས་པ་ཡོང་བ་དང་། བོད་ཀྱི་རིག་གཞན་དང་ངོ་མོ་སྤྱོད་སྤྱོད་ཐུན་པ་འདྲེན་པ་ཡོང་རེ་ཆེ་བ་ཡོད། འདི་
ལྟར་བོད་མི་གནས་སྡོད་པའི་གྲངས་འཛོར་ཉུང་གཏོང་ཐུབ་པ་དང་། གཞིས་ཆགས་ཁྱུང་གས་ཤིག་ཏུ་བོད་མི་མང་པོ་ཞིག་སྤྱོད་གཅིག་ཏུ་
འདུས་སྡོད་བྱེད་པའི་ཁོང་ཡུག་ལེགས་པོ་བསྐྱུར་ཐུབ་པ་ཡིན་ན། བོད་ཀྱི་རིག་གཞན་དང་ངོ་མོ་སྤྱོད་སྤྱོད་ཐུབ་པའི་རེ་བ་ཆེ་རུ་གཏོང་ཐུབ།

༩༥ གཞིས་ཆགས་ཁག་ཏུ་ཞིང་ལས་གཉེར་སྤངས་བསྐྱར་བཅོས།

གཞིས་ཆགས་ཁག་ནང་ཞིང་ལས་གཉེར་སྤངས་ཆེད་ལྷན་མེད་པ་དང་ཐོན་ཁུངས་ཆ་ཆེད་ཆུལ་བཞེན་སྤྱོད་ཐུབ་ཀྱི་མེད། ས་ཆ་བེད་སྤྱོད་ཡག་པོ་
བྱེད་ཀྱི་མེད་པ་དང་། དེ་ཡང་ཆར་དུས་ཀྱི་རིང་གཅིག་ལུ་ལ་མ་གཏོགས་མེད་སྤྱོད་དེ་ཅམ་མེད་པ། ཞིང་ལས་དང་ཉེན་རེའི་འཚོ་བའི་ནང་རྒྱ་དགོན་པོ་
ཡིན་པ། ས་ཆ་གཅིག་ལ་པོ་ཉོག་སྤྱོད་གཉེར་བ་དང་རྒྱས་འཁྱར་གྱི་ལུང་སྤྱོད་ཐལ་ཆེ་བས་ས་གཤིས་རྩ་ཞན་དུ་འགྲོ་བ། ཞིང་ལས་གཉེར་མཁན་
ནམས་ལོན་བཟེས་པོ་ཡིན་པ་དང་ཞིང་ལས་ལ་སྤྱོད་པའི་དེང་རབས་ཀྱི་མཐུན་ཆེན་མེད་པ། ཞིང་ས་སྤྱོད་སྤྱོད་ཆེད་རྒྱ་རྒྱུ་སོགས་ཀྱི་མཐུན་ཆེན་
མེད་པས་ཞིང་ལས་ཐོན་ཁུངས་ཆ་ཆེད་ཆུལ་བཞེན་སྤྱོད་ཐུབ་ཀྱི་མེད་པ། མོན་དང་ལུང་སོགས་ཞིང་ལས་ལ་མཁོ་ཆས་རིགས་ཉོ་བར་ཁྲིམ་རྒྱུ་དང་

འབྲེལ་ལམ་ཞན་པ། ལྷ་གྲགས་ཁང་དང་ལོ་ཉེས་འགོག་ཐབས་སྤྱོད་ཐོན་མིན་པ། རིན་ཆེན་དང་ཁྲིམ་རྒྱུ་འབྲེལ་མས་ཆད་ལྡན་མིན་པ་བཅས་ཀྱི་གནས་སྤངས་ཆགས་ཡོད།

གཞན་ཡང་ཞིང་ལས་གཉེར་བའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་གིས་ཞིང་ལས་ཐོན་སྐྱེད་མང་ཤོས་ཡོང་ཐབས་སུ་རྒྱ་དང་ས་ཡི་ཐོན་ཁུངས་རྒྱུ་བཞིན་པེད་སྤྱོད་ཐུབ་པའི་ལག་ལེན་ཆད་ལྡན་བྱུང་མེད། སྤྱོད་ཐོན་མི་འབྲེལ་བ་དང་། འབྲེལ་མ། སྤྱི་ལུན་ཞིང་ལས་ལ་བསྐྱར་བ། ཞིང་ལས་ནགས་ལས་ཅན། ཅི་ཤིང་རིག་པ་སོགས་ཀྱི་སྒྲོར་ལ་ཞིབ་འཇུག་ཡོད་ཀྱང་། ཞིང་པ་ཚོའི་ཡོང་འབབ་ཡར་ཤུགས་དང་སྤྱི་ཚོགས་ཁྲིམ་ཡོངས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་ཤུགས་ལ་ཕན་པའི་གྲུབ་འབྲས་ཆེན་པོ་ཐོན་མེད།

དེ་ལྟར་ནའང་ཞིང་ལས་ཀྱིས་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གོ་སྐབས་ཆེན་པོ་སྤྱོད་ཀྱི་ཡོད། འདུས་སྡེ་དེ་ལྟེན་པའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་གི་ནང་ལོ་མང་རིང་དཀའ་ལས་བརྒྱབ་སྟེ་ས་ཆ་མང་པོ་ཞིག་ཡར་ཤུགས་བཏང་ཡོད། རྒྱ་གར་ནང་གི་ཚོགས་སྡེ་ཁག་ཏུ་ཅང་ཉུང་ཤས་ཤིག་ལ་འདི་ལྟ་བུའི་ས་ཞིང་ཆེན་པོ་རྣམས་ཆོང་གི་དོ་བོར་བསྐྱར་བའི་གོ་སྐབས་ཐོབ་ཡོད། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞི་འཇུགས་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཆེག་སྤྱིལ་དང་ཆགས་རྒྱུད་བྱུང་ཡོད། འདིས་ས་ཆའི་བདག་དབང་དང་པེད་སྤྱོད་ཐང་ཁ་འཛོར་ཡིན་པ་དང་། ཆ་བགོས་བྱས་ཡོད་པ། ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དོ་བོར་བསྐྱར་ཡོད་པ་སོགས་རྒྱ་གར་ནང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་གནས་སྤངས་མཆོན་ཀྱི་ཡོད།

བོད་མིའི་སྤྱི་གཞི་འཇུགས་དང་གཞིས་ཆགས་ཁག་ལ་ཞིང་ས་རྒྱ་དང་གཉེར་ཐབས་ནས་ཆེན་པོ་གཉེར་ཐབས་དང་ཞིང་ལས་ལག་རྩལ་དམའ་པོ་ནས་མཐོན་པོར་བསྐྱར་བའི་གོ་སྐབས་ཡོད་ལ། རིམ་བཞིན་ཞིང་ས་རྒྱ་དང་གཉེར་ཐབས་ཞིང་པ་རྣམས་དོ་དམ་དང་འཛོན་སྐྱོང་གི་སྒོམ་གཞི་འཆམ་པོ་ཡོད་པའི་ཞིང་ལས་ལས་འཆར་ཁོངས་སུ་འཇུག་ཐབས་ཡོང་བ་བྱ་རྒྱུ། འདི་ལ་སྤྱོད་སྤྲེལ་ཁག་མཉམ་སྡེ་བ་བྱེད་པའམ་གཞིས་ཆགས་ཀྱི་རིམ་པའི་ཐོག་ནས་འཛོན་སྐྱོང་བྱས་ཏེ། ས་གནས་ལ་དཔག་པའི་ཞིང་རྒྱ་མཉམ་སྤྱོད་བྱེད་པ་དང་། ཞིང་རྒྱ་རྒྱུ་ལ། ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་ཞིང་ལས་གཉེར་ཐབས་མཉམ་སྤྱོད་བྱེད་པ། ལོ་རྒྱུག་འདེམས་གསེས་བྱེད་པ། ཁྲིམ་རྒྱུ་འབྲེལ་མས་ལ། ཁེ་སྤྱོད་ལས་ཡར་ཤུགས་གཏོང་བ་སོགས་བྱ་དགོས་ཤིང་། དེ་ལྟར་ཡོང་བར་སྐྱེད་ཀྱི་ཞིང་ལས་ཆོན་པའི་ཁེ་གཉེར་ཁང་ཆེན་པོ་དེ་འབྲས་དང་། ཆེད་ལས་ལ། མ་འཛོག་གནང་མཁན་གྱི་མཉམ་ལས་དང་མཐུན་འབྱུང་ཡོང་བ་བྱེད་དགོས།

མདོར་ན། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞི་འཇུགས་དང་བཅན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་དོན་ནས་ཞིང་ལས་ཆོང་ལས་ཅན་གྱི་རྣམ་པར་བསྐྱར་ཐབས་དང་། ཆོང་འབྲེལ་སྤྱོད་ཆོང་དོན་སྤྱི་ལ་དོ་དམ་བྱ་ཆོག་ཁ་བྱོལ་གསར་པ་འདིས་ལོ་རྒྱུག་གི་ཐོན་འབྲས་ཡར་བསྐྱེད་དང་ཁེ་སྤྱོད་ཁེ་ལེགས་སུ་གཏོང་བ་སོགས་ཡོང་ཐུབ། རྒྱ་གར་འཛོར་ཆེ་བའི་ལས་རིགས་འདི་གཉེར་ཏེ་ཁེ་ལས་འདི་ལྟ་བུ་ཞིག་ཡར་ཤུགས་དང་དོ་དམ་བྱེད་པར་ཁུས་པ་དང་གོ་སྤྱི་གང་ལེགས་གནང་དགོས། དེ་ལྟར་གནང་ཆེ་བོད་མི་གཞོན་སྡེས་ཤེས་ཆད་མཐོ་པོ་དང་དམའ་པོ་ཡོད་པ་གཉིས་ཀྱི་དོན་ནས་ཁུས་ལྷན་གང་ཡོད་འདོན་ཐུབ་པའི་རེ་བ་རྒྱ་ཆོག་གཞི་གཞན་ཡང་བྱེད་ཐབས་འདི་ལ་བརྟེན་ནས་སྤྱོད་ཀྱི་ཁེ་ལས་ཁང་ཆེན་པོ་དེ་འབྲས་དང་སྤྱི་རྒྱལ་ལྷན་ཁག་ཏུ་གནས་སྤྱོད་བྱེད་པའི་བོད་མི་རྣམས་ཀྱི་དོན་ནས་མཉམ་ལས་བྱེད་པ་དང་གཞིས་ཆགས་ཁག་ཏུ་མ་ཆ་འཇུགས་པ། སྤྱོད་བཟང་དང་ལས་ཞུགས་ཀྱི་གོ་སྐབས་བསྐྱར་བ་སོགས་ཡོང་ཐུབ་ལ། གཞིས་ཆགས་ཁག་ཏུ་གནས་སྤྱོད་བྱེད་པའི་གཞོན་སྡེས་མི་རབས་གསར་པ་རྣམས་མཉམ་ཞུགས་གནང་བར་དགའ་པོ་ཡོད་པ་བཟོ་ཐུབ།

འདི་ལྟར་ཞིང་ལས་ཚོར་ལས་ཅན་གྱི་ནམ་པ་ལ་བསྐྱར་བ་འདིའི་དགོས་དཔེ་གས་གཙོ་བོ་ནི། ཞིང་ལས་གཉེར་བའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་གྱི་དང་ཕྱེ་
བག་གི་གཞིས་ཆགས་ཁག་གི་ས་ཞིང་བསྐྱར་བཙོས་དང་ཁྱལ་བསྐྱ་ཡོང་ཆེད་ཡིན། ཞིང་ལས་གཉེར་བའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་མཉམ་
ལས་ཁག་གིས་འཆར་གཞི་གསར་བ་འདིའི་ཐད་ལུས་པ་ཆེན་པོ་འདོན་སྤྲུལ། དེར་བརྟེན་འཆར་གཞི་གསར་བ་འདིར་མཉམ་ལས་ཁག་མཉམ་ཞུགས་
གནང་བར་སྐུལ་མ་བྱེད་དགོས་པ་མ་ཟད། ཁོ་ཚོ་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བར་མཐུན་འགྱུར་རྒྱུ་སྐྱོར་གང་འདྲ་གནང་དགོས་མིན་ཐད་ཞིབ་འཇུག་མཐེལ་
ཅིན་གནང་དགོས།

དབལ་འབྱོར་ཡར་ཁྱུ་རྒྱ་གནས་ཡོང་ཐབས་སུ། དབལ་འབྱོར་ཚུལ་མཐུན་དང་། རོ་མཉམ། ལྷ་འཛོམས་ཡོད་པའི་མ་ཙའི་ཚོན་སྐྱེད་དང་ཞབས་ཁུ་
ཅན་གྱི་དབལ་འབྱོར་བསྟེ་གནས་བརྟན་པོ་ལྷ་ཚོགས་དགོས་ཀྱི་ཡོད། སྤྲིག་འཇུགས་འདི་རིགས་ཀྱི་ནང་སེལ་ཚོང་དང་། ཚོང་ལས་དཔུལ་ཁང་། ལུན་
གཡང་སྤྱི་མཐུན། མཉམ་ལས་སྡེ་ཁག གསོག་དཔུལ། ལུན་གཡང་། ཉེན་སྲུང་འགན་ལེན་ཁེ་ལས་ཁང་ཆེན་པོ། དཔུལ་བསྐྱར་ལས། འབབ་ཁུངས་ཁེ་
ལས་ཁང་ཆེན་པོ། མ་འདྲིག་དཔུལ་ཁང་། རྒྱ་དངོས་དོ་དམ་པ་སོགས་ཚུད་ཀྱི་ཡོད། སྤྲིག་འཇུགས་འདི་དག་ཚང་མ་སྟོན་ཏེ་མ་ཙའི་སྤྲུངས་དང་།
བཤོ་འབྲེམས། མ་འདྲིག་དོ་དམ་བཅས་གང་ལེགས་ཡོང་གི་ཡོད་ལ། སྤྲི་ཚོགས་ཁྱོན་ཡོངས་ཀྱི་དབལ་འབྱོར་བདེ་ཅེར་རྒྱུ་སྤྱོར་ཡོང་གི་ཡོད།

སེལ་ཆོང་དང་ཆོང་ལས་དཔུལ་ཁང་བརྒྱད་ཉེ་མཁན་ནམས་དང་ཆོང་ལས་ཆེད་དཔུལ་དངོས་སྐྱེད་འཛིག་བྱེད་གྱི་ཡོད། མ་ཅའི་སྒྲིག་འཇུགས་འདིའི་
 རིགས་ཀྱིས་ཐོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་ཆོང་ལས་དང་སྤྱི་ཚོགས་ཡར་རྒྱས་སྐྱད་མ་དཔུལ་འཁོར་རྒྱག་ཐད་པན་ཏུས་ཐོན་ཐུབ། རྒྱ་གཡར་སྤྱི་མཐུན་
 དང་མཉམ་ལས་སྤེལ་གཤམ་སྤྱི་ཚོགས་ཁྱོན་ཡོངས་མ་ཡིན་པ་སོ་སོའི་ཁྲབ་ཁོངས་ཀྱི་ཚོགས་མི་ཆོའི་དཔལ་འབྱོར་ཐོན་སྐྱེད་དང་ཞབས་ཞུའི་ལས་
 རིགས་གང་ལེགས་ཡོང་བར་ཏུས་པ་ཐོན་གྱི་ཡོད། གསོག་དཔུལ་དང་རྒྱ་གཡར་ཆོན་པའི་དོས་ནས་འཛད་སྤྱོད་པར་གཏལ་འཛིག་ཉར་ཏེ་ཁང་པ་
 འཇུགས་སྐྱོན་དང་། ཆོང་ལས་བྱེད་པ། སྐྱེར་ལ་བྱ་ལོན་འཛིག་པ་སོགས་བྱེད་གྱི་ཡོད། འགན་ལེན་ཉེན་སྲུང་ཁེ་ལས་ཁང་ཆེན་པོ་དེ་འབྲེལ་སྐྱེར་
 དང་ཆོང་ལས་སོགས་ལ་འཕམ་པའི་ཉེན་ཁ་དང་དཀའ་ངལ་མང་པོ་ཞིག་སེལ་ཐབས་ལ་པན་ཏུས་ཐོན་གྱི་ཡོད། དཔུལ་སྐྱེར་པའི་ཁེ་ལས་ཁང་ཆེན་
 པོ་དེ་ཆོས་རྒྱལ་ཁབ་གཅིག་ནས་གཅིག་གསལ་ཡར་ན་རྒྱལ་ཁབ་གཅིག་གི་ནང་ས་གནས་མི་འབྲེལ་སོ་སོར་མི་སྐྱེར་གྱིས་དཔུལ་སྐྱེར་བར་གཞོགས་
 འདེགས་བྱེད་གྱི་ཡོད། མ་འཛིག་བྱེད་པའི་དཔུལ་ཁང་དེ་དག་གིས་མི་སྐྱེར་དང་ཆོང་ལས་ཆེད་མ་ཅུ་ཡོང་ཐབས་ལ་རོགས་རམ་བྱེད་གྱི་ཡོད།
 རྒྱ་དངོས་དོ་དམ་པ་ཆོས་མི་སྐྱེར་དང་ཆོང་ལས་ཆེད་མ་ཅུ་འཛིག་པ་དང་རྒྱ་དངོས་དོ་དམ་གང་ལེགས་ཡོང་བར་གཞོགས་འདེགས་བྱེད་ཐུབ།

ད་ལྟའི་ཆར་ཞིང་ལས་གཉེར་པའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་མཉམ་འབྲེལ་ནམས་ནི་གཞིས་མི་དང་ཞིང་པ་ཚོར་དབྱེ་དངོས་དང་ཞབས་ཞུ་
མཁོ་སྤྲོད་གནང་མཁན་གས་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན། མཉམ་འབྲེལ་འདི་དག་གིས་ཁོཅ་ཡོངས་ནས་བཅོན་བྱེད་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་
རྒྱས་ཡོང་བར་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། དེར་བརྟེན་ཞིང་ལས་གཉེར་པའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་ནང་ཁོ་ཚོའི་ངོས་ནས་མཁོ་སྤྲོད་བྱེད་པའི་ཐོན་སྐྱེད་དང་
ཞབས་ཞུའི་སྐོར་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་བྱས་ཏེ། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་མ་ཅའི་སྤྱིག་འཇུགས་བརྟན་པོ་དང་ཞབས་ཞུའི་རིགས་ལྗོངས་ལ་སྐྱར་དཔོན།

༩) ཚོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་ཚུང་གསུམ་དང་ཡར་ཐོན་ཚོང་ལས་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར།

ཤོད་མིའི་ལྷོ་ཆོག་ས་ནང་ཆོང་ལས་ཆེ་ལོང་ཆུང་གསུམ་གྱི་རྩ་ས་པ་ཆེ་ཏུ་གཏོང་བ་དང་ཡང་ཐོན་ཆོང་ལས་བསྐྱུ་རྒྱ་ནི་དཔལ་ལོང་ཡང་ལྷན་གཏོང་ཐབས་གཤམ་ཆེ་ཞིག་ཡིན། འདི་ལ་བརྟེན་ནས་ཡོང་འབབ་ཡོད་ཅིང་འདོད་ཆོ་ཁིངས་པའི་ལས་ལྷགས་ཀྱི་གོ་སྐབས་གསུང་པ་བསྐྱེད་སྤེལ།

བཅོད་ཤོལ་པོད་མེད་ཤིང་སྤྱི་ཚོགས་སུ་ཚོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་ཚུང་གསུམ་ནང་ཚོང་ལས་རིགས་གཉིད་མཁན་གྱིས་བརྒྱ་ཆ་ ༡༠ ཙམ་ཟིན་གྱི་ཡོད། ཚོང་ལས་འདི་རིགས་གྱིས་དངོས་ཟོག་དང་ཞབས་ཞུའི་རིགས་ཅུང་ཙམ་ཁོ་འདོན་བྱེད་པ་དང་སྒྲགས་དཔལ་འབྱོར་ཡང་རྒྱས་གྱི་གོ་སྐབས་ཅུང་ཙམ་བསྐྱུན་སྦྱང་གི་ཡོད། ཚོང་ལས་འདི་རིགས་གྱི་ཡོང་འབབ་ནི་ཁྲིམ་ཚང་གི་འཚོ་བའི་མཐུན་ཚུན་དང་མི་སྡེར་གྱི་འཚོ་ཐབས་ཆེད་སྤྱོད་གྱི་ཡོད།

བཅོད་བྱོལ་པོ་དེ་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་། སྤྱིར་བཏང་ཚོང་ལས་ཆེ་འཕྲིར་རྒྱུ་ལས་ཀཉེར་བ་འདི་ལ་ཆོང་དང་། མ་ཅུ་རྒྱལ་པ་བཅས་ཡང་རྒྱལ་བཏང་
སྤེད་ལོ་ས་འཕྲི་ཡང་རྒྱལ་དང་རྒྱ་བསྐྱེད་སྐབ་པའི་རྒྱལ་པ་དང་ཁོར་ཡུག་ཞུ་བོ་ཡོད། གཞན་ཡང་ཉེ་ཆར་པོ་དེ་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་ཞིབ་འཇུག་བྱས་

བའི་གྲུབ་དོན་ལྟར་ན། མི་རབས་ལྷན་ཞུས་དང་བསྐྱར་ན་དུ་མཁའ་གཞི་སྤྱི་ཚོང་ལས་གཉེར་འདོད་བྱེད་མཁན་མང་བ་ཡོད། ཁོ་ཚོའི་འདུན་བའི་ལ་ཡར་སྐྱེལ་བྱེད་པ་དང་མཉམ་དུ། ལས་རིགས་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱས་པ་སྦྱེད་སྤོང་ཐབས་སུ་འཆོས་ཀྱི་རྒྱུ་སྐྱོར་བྱེད་དགོས།

བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་ཚོང་ལས་དེ་རིགས་དང་ཡར་ཐོན་ཚོང་ལས་ལ་ཡར་སྐྱེལ་དང་རྒྱུ་སྐྱོར་བྱེད་པའི་གོ་སྐབས་ཆེན་པོ་ཡོད། ཚོང་ལས་འདིའི་རིགས་ལ་གསལ་དུལ་དང་། ལུན་གཡམ། འགན་སྲུང་། རྒྱ་དངོས་དོད་པ། ཡོང་སྐོ་སོགས་མ་ཅིའི་ཐོན་སྐྱེད་དང་ཞབས་ཞུའི་རིམ་བཤང་བོ་དགོས་ཀྱི་ཡོད། གཞན་ཡང་ཚོང་ལས་འདིའི་རིགས་ལ་རྒྱུ་སྐྱོར་ཆེད་ཚོང་ལས་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ཞབས་ཞུའི་ཁྲབ་ཁོངས་རྒྱ་ཆེན་པོ་དགོས། དཔེར་ན། དཔལ་འབྱོར་གཉེར་ཐབས་ཀྱི་གཞི་ཅིའི་ཤེས་བྱའི་གོ་རྟོགས་དང་། ཚུལ་མཐུན་གྱི་རོ་བོ། དུལ་ཁང་འཇུགས་པ་དང་བྱ་ལོན་གཡམ་བའི་ཚོང་དོན་ཡིག་ཆ། ཚོང་ལས་ཡར་རྒྱས་སྤྱད་འཕུལ་བྱུགས་ཀྱི་འཆར་གཞི། ཁྲིམ་རྒྱུ་འབྲེལ་བ་དང་འཆོང་བ། ལས་མི། ཅིས་དང་ཁྲལ་སོགས་ཚུད་པའི་ཚོང་ལས་དོད་པ་བྱེད་ཚུགས་སོགས་ཀྱི་ཆ་རྒྱུ་ཆད་དགོས་པ་ལྟ་བུ་ཡོད།

ཡར་ཐོན་ཚོང་ལས་དང་ཚོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་གསུམ་ཡར་རྒྱས་སྤྱད། བོད་མི་འབྱོར་ལྷན་ཁེ་ལས་པ་དང་ཚོང་པ་རྣམས་ལས་འཆར་འདིར་མཉམ་ཞུགས་ཡོང་བར་ཐོ་འགོད་བྱེད་པ་ཡིན་ན། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཁོངས་ནས་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བར་རེ་བ་ཆེན་པོ་བསྐྱེད་བྱུང།

༡) ཕྱི་རྒྱལ་ཁག་ཏུ་གནས་སྡོད་བོད་མི་རྣམས་ཀྱི་འགན་འཁུར།

བོད་ཀྱི་ཕྱི་ལ་ཡོད་པའི་བཅན་ཁྲོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་འདི་རིམ་བཞིན་ཁ་འཐོར་གྱི་རོ་བོར་གྱུར་བཞིན་ཡོད། བོད་མི་རྣམས་སྟོན་མར་བཅན་ཁྲོལ་ལ་འབྱོར་བ་ནས་ཕྱི་ལོ་ཆེག་སྟོང་དགུ་བརྒྱ་དགུ་བཅུའི་འགོ་སྟོད་བར་བོད་ནས་བྲོས་ཁྲོལ་དུ་ཡོང་བའི་བོད་མི་རྣམས་རྒྱ་བལ་འབྲུག་གསུམ་ནང་གཞིས་ཆགས་པ་རེད། དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པའི་ལོ་རབས་དགུ་བཅུ་པའི་མཇུག་ཏུ་རིམ་བཞིན་ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྱུ་ཁག་ཏུ་གནས་སྡོད་བྱེད་མཁན་བོད་མི་རྩི་མང་དུ་བྱིན་ཡོད།

ཕྱི་རྒྱལ་ཁག་ཏུ་གནས་སྡོད་བྱེད་པའི་བོད་མི་རྣམས་རྒྱ་བལ་འབྲུག་གསུམ་ཀྱི་བཅན་ཁྲོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གི་བོད་མི་རྣམས་དང་བསྐྱར་ན། ཤེས་ཡོན་དང་དཔལ་འབྱོར་སོགས་གང་ཐད་ནས་གནས་སྡོངས་བཟང་བ་ཡོད། ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྱུ་ཁག་གི་བོད་མི་ཚོས་རང་གི་ཡོང་འབབ་དང་། ལག་ཤེས། ཉམས་སྤྱོད། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་དང་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་སྤྱོད་ཆེད་ཆེད་སེམས་བརྟན་པོ་ཡོད་པ་བཅས་ལ་བརྟེན་ནས་སྤར་དང་མི་འདྲ་བའི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་གོ་སྐབས་བསྐྱེད་ཡོད། གཞན་ཡང་ཁོ་ཚོས་མ་འཛོག་གི་མ་ཅད་དང་། དོད་པ་བྱེད་སྤྱད། དུལ་ཁང་ལྟ་བུའི་སྤྱི་གཞུགས་དང་མ་ཅིའི་སྤྱི་གཞུགས་གཞན་དག་གཉེར་བའི་ཉམས་སྤྱོད་དང་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཐོག་དོས་འཛིན་གནང་སྤྱད། བོད་མི་ཚོང་ལས་གཉེར་མཁན་ཚོས་ཚོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་གསུམ་གཙོས་ཚོང་ལས་ཆེ་ཁག་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བ། བོད་མི་གཞི་སྤྱི་ཚོང་ལས་སུ་སྒྲེང་གི་ཚོང་ལས་གཉེར་འདུན་ཡོད་པ་སོགས་ཀྱི་ཐད་རེ་བ་ཆེན་པོ་བསྐྱེད་ཡོད།

ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྱུ་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་ཚོའི་རྒྱས་པ་བཟང་ཕྱོགས་སུ་སྤྱོད་རྒྱ་ནི་དཀའ་ངལ་དང་གོ་སྐབས་གཉེས་འཛོམས་ཤིག་ཡིན་ལ། ད་དུང་དེའི་སྐོར་ལ་ཞིབ་འཇུག་མཐེལ་བྱིན་པ་བྱས་ཐེད། ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྱུ་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་རྣམས་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བའི་ལས་རིགས་

ནང་ཁྱེད་ཀྱི་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་དང་། ཁྱད་པར་ཞིང་ལས་གཉེར་བའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་སྤྱི་བཟུང་ཡོང་ཐབས། མ་ཅའི་སྤྱི་གཞི་འཛུགས་གསར་བ་འཛུགས་རྒྱུ་དང་དོ་དམ་བྱེད་ཐབས། ཆོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་ལ་ལས་སྟན་དང་མ་ཅའ་མཁོ་འདོན་བྱེད་པ། ལས་ཁྱེད་ཀྱི་གོ་སྐབས་དང་། སྤྱོད་བཟའ་ ལུས་པ་སྤྱེད་མིང་། བོད་མི་གཞོན་སྤྱི་ཚོང་མིག་དཔེ་སྟན་པ་བཅས་ཀྱི་ཐད་ལུས་བ་ཐོན་པའི་རེ་བ་ཆེན་པོ་ཡོད།

བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་ཀྱི་བརྗོད་གཞི་དང་འབྲེལ་བའི་རྩི་བ་དང་གནད་དོན་ཁག་གི་ཐད་ཀྱི་བཟོ་སྐྲུན་འཇུག་སྒོ་ལྟར་བཤད་པ།

རྩི་བ་དང་པོ། གནས་སྤོང་དང་གཞོན་སྤྱི་ཚོང་ལས་མེད་ཀྱི་དཀའ་ངལ་སེལ་ཏེ་བཅོན་པོའི་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སྤྱི་བཟུང་དང་བཟུང་མྱིང་ཡོང་ཐབས་གང་འདྲ་གནད་དོན་སྤྱི་ཚོང་ལས་མེད་ཀྱི་ཐད་ཀྱི་བཟོ་སྐྲུན་འཇུག་སྒོ་ལྟར་བཤད་པ།

༡) ཞིང་ལས་ཐོན་སྐྱེད་གཉེར་བའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་དང་། ཁྱད་པར་དུ་རྒྱ་བལ་འབྲུག་གསུམ་ནང་གི་བོད་མི་རྣམས་བཟུང་མྱིང་གནས་ཐབས་སྤྱི་བཟུང་ལེ་གནང་བྱུང་བམ། འོས་འཆར་ཀྱི་ལས་རིགས་གཉེར་རྒྱ་མེད་པ་དང་། ཡོང་འབབ་གསོག་པའི་གོ་སྐབས་མེད་པ་དེ་བོད་མི་རྣམས་ལུས་གཞན་ལ་གནས་སྤོང་དགོས་པའི་རྒྱ་རྒྱུ་གཙོ་བོ་ཡིན་ནམ། ཡང་ན། དེའི་རྒྱ་རྒྱུ་ལ་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནད་དོན་གཞན་ཡོད་པ་དེ་དང་དམ། གལ་ཏེ་དེའི་རྒྱ་རྒྱུ་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནད་དོན་གཞན་ཆགས་ཀྱི་ཡོད་ཆེ། ལས་ཁྱེད་དང་ཡོང་འབབ་གསོག་པའི་གོ་སྐབས་བསྐྱུད་པ་དང་མཉམ་དུ་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནད་དོན་དེ་དག་གང་འདྲ་བྱས་སེལ་དགོས་སམ། རྒྱ་བལ་འབྲུག་གསུམ་ནང་གི་གཞིས་ཆགས་ཁག་གི་འཆོ་བའི་གནས་སྤོང་ལས་རྒྱས་གཏོང་བར་ག་རེ་གནད་དོན་སྤྱི་ཚོང་ལས་མེད་ཀྱི་ཐད་ཀྱི་བཟོ་སྐྲུན་འཇུག་སྒོ་ལྟར་བཤད་པ།

༢) ཞིང་ལས་ཆོང་ཅན་དུ་བསྒྱུར་ཏེ་ལས་ཁྱེད་དང་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་གོ་སྐབས་བསྐྱུད་ཐུབ་ཆེ་བོད་མི་གཞོན་སྤྱི་ཚོང་དཀའ་བོ་ཡོང་བ་བཟོ་བྱུང་བམ། དེ་ལྟར་བྱུང་ཀྱི་མེད་ན། བྱེད་ཐབས་གཞན་ག་རེ་སྤྱོད་དགོས་སམ།

༣) ཆོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་གཉེར་བ་དང་ལག་ཤེས་སྤྱོད་བཟའ་ཐད་མཐུན་འབྲུར་བྱེད་པ་ཡིན་ན། བོད་མི་གཞོན་སྤྱི་ཚོང་རྣམས་ལུས་གཞན་ལ་མི་སྤོང་བར་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གནས་ཐབས་ཡོང་བར་ཕན་ལུས་ཐོན་སྐྱེད་ཐབས་ཁག་གི་ཐད་ཀྱི་བཟོ་སྐྲུན་འཇུག་སྒོ་ལྟར་བཤད་པ།

༤) ཆོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་གཉེར་བ་དང་ལག་ཤེས་སྤྱོད་བཟའ་ཐད་མཐུན་འབྲུར་བྱེད་པ་ཡིན་ན། བོད་མི་གཞོན་སྤྱི་ཚོང་རྣམས་ལུས་གཞན་ལ་མི་སྤོང་བར་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གནས་ཐབས་ཡོང་བར་ཕན་ལུས་ཐོན་སྐྱེད་ཐབས་ཁག་གི་ཐད་ཀྱི་བཟོ་སྐྲུན་འཇུག་སྒོ་ལྟར་བཤད་པ།

རྩི་བ་གཉིས་པ། རྒྱ་གར་ནང་ཞིང་ལས་ཐོན་སྐྱེད་གཉེར་བའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་སྤྱི་བཟུང་ཡོང་བར་ག་རེ་གནད་དོན་སྤྱི་ཚོང་ལས་མེད་ཀྱི་ཐད་ཀྱི་བཟོ་སྐྲུན་འཇུག་སྒོ་ལྟར་བཤད་པ།

༡) ཞིང་ལས་ཐོན་སྐྱེད་གཉེར་བའི་གཞིས་ཆགས་རྣམས་ཞིང་ལས་ཆོང་ལས་ཅན་གྱི་རྣམ་པར་བསྐྱུར་བྱུང་བམ། གལ་ཏེ་བྱུང་ཆེ་འཆར་འགོད་དང་ལག་བསྐྱར་གང་འདྲ་གནད་དོན་སྤྱི་ཚོང་ལས་མེད་ཀྱི་ཐད་ཀྱི་བཟོ་སྐྲུན་འཇུག་སྒོ་ལྟར་བཤད་པ། གལ་ཏེ་མ་བྱུང་ཆེ་ཞིང་ལས་ཐོན་སྐྱེད་གཉེར་བའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་ཡར་རྒྱས་དང་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་ཀྱི་ཐད་ཀྱི་བཟོ་སྐྲུན་འཇུག་སྒོ་ལྟར་བཤད་པ།

འབྱོར་རང་རྒྱུ་ལ་ཞིག་གང་འདྲ་བྱས་ཏེ་བཟོ་དགོས་སམ།

༡) ཞིང་ལས་ཚོང་ལས་ཅན་ལ་བསྐྱར་ཐབས་བྱེད་ཆེ། སྤུས་སྡེ་ཁྲིད་པའི་སྤྱུགས་འགན་བཞེས་དགོས་པ་དང་། ཞིང་ལས་ཐོན་སྐྱེད་གཉེར་བའི་གཞིས་
ཆགས་ཁག་གང་འདྲ་བྱས་ཏེ་མཉམ་ཞུགས་གནང་དགོས་སམ། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུག་འཛུགས་ཀྱི་ལས་འགན་ག་རེ་ཡིན་ནམ། རྣམ་པ་དེ་འདྲ་ཞིག་ཏུ་
བསྐྱར་བར་མཐུན་ཆེན་ག་རེ་དགོས་པ་དང་། མཐུན་ཆེན་དེ་དག་ཐོབ་ཐབས་གང་འདྲ་བྱེད་དགོས་སམ། འཆར་གཞི་འདིའི་བརྒྱུད་རིམ་དང་ཕྱགས་
རྒྱ་རིང་པོར་དམིགས་པའི་ཞིང་ལས་ཚོང་ལས་ཅན་ཏུ་བསྐྱར་ཐབས་འདིར་པན་ལུས་ཐོན་པའི་མ་ཅའི་འབྱུང་ཁུངས་དང་ཚོང་ལས་མཉམ་སྦྲེད་བྱེད་
མཁན་སྒྲིལ་བ་རྣམས་གང་འདྲ་བྱས་ནས་འཚོལ་དགོས་སམ།

༢) ཞིང་ཆུ་དང་། ས་ཆ་གཅིག་ལ་སྟོན་ཐོག་སྤྱ་གཅིག་གཉེར་བ། ས་གཤེས་ཉམས་ཞན་ཏུ་འགྲོ་བ། ཞིང་རུ་དང་ཞིང་ལས་གཉེར་ཐབས་མེད་པ་
སོགས་དང་འབྲེལ་བའི་དཀའ་ངལ་རིགས་གནས་སྐབས་སེལ་ཐབས་སྤྲོས་བཅེད་དེ་འདྲ་ཡོད་དམ། གལ་ཏེ་ཡོད་ན་ཐབས་ལམ་ག་རེ་ཡོད་དམ།
ཐབས་ལམ་དེ་སྤུས་གང་འདྲ་བྱས་ནས་ལག་བསྟར་གནང་སྟེ་གནང་བྱུང་བམ། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུག་འཛུགས་ངོས་ནས་དཀའ་ངལ་འདི་སེལ་བར་མཐུན་
འགྱུར་རོགས་རམ་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ།

ཇི་བ་གསུམ་པ། བཅན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་དཔལ་འབྱོར་གྱི་ཐོན་སྐྱེད་དང་ལས་རིགས་མཐུན་འགྱུར་སྦྲེད་བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུག་
འཛུགས་ངོས་ནས་རྒྱུན་གནས་བྱུང་བའི་དཔལ་འབྱོར་བསྟེ་གནས་རིགས་འཛུགས་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ།

༡) ད་ལྟའི་ཆར་བཅན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ལ་དགོས་ངེས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཐོན་སྐྱེད་དང་ལས་རིགས་མཐུན་འགྱུར་སྦྲེད་བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུག་
འཛུགས་ངོས་ནས་དཔལ་འབྱོར་བསྟེ་གནས་ག་རེ་འཛུགས་དགོས་སམ། དཔལ་འབྱོར་ལྟ་བུའི་སྤྱི་གཞུག་འཛུགས་ཤིག་གིས་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཞབས་ཞུའི་ལས་རིགས་
རྒྱ་བསྐྱེད་ཡོང་བར་མང་གཞི་བཟོན་པོ་འདིར་བྱུང་བམ། མ་འདྲོག་དཔལ་འབྱོར་ཆུང་ཆུང་རིགས་ཀྱིས་པན་ལུས་ཐོན་སྐྱེད་དམ། རྒྱ་གར་དང་། བལ་
ཡུལ། འྲི་རྒྱལ་ཁག་བཅས་སུ་དེ་ལས་གཞན་པའི་སྤྱི་གཞུག་འཛུགས་དགོས་སམ།

༡) བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུག་འཛུགས་ངོས་ནས་རྒྱ་བལ་འབྲུག་གསུམ་ནང་འདུས་སྡོད་བྱེད་པའི་བཅན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་དང་། འྲི་རྒྱལ་ཡུལ་ཡུང་ཁག་
ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་སྐྱེར་གྱིས་གསོག་འདྲོག་བྱས་པའི་མ་དཔལ་སྤྱི་ཚོགས་ཁྱོད་ཡོངས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཆེད་སྒོ་འགྲུགས་གོ་བསྐྱོན་
ཡོང་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ། གསོག་དཔལ་དང་བྱུང་གཡལ་གྱི་སྤྱི་གཞུག་འཛུགས་གང་ཞིག་སྤྱི་ཚོགས་ལ་དགེ་ཕན་ཆེ་བ་ཡོད་དམ། བོད་
མིའི་སྤྱི་གཞུག་འཛུགས་ངོས་ནས་འྲི་རྒྱལ་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་ཚོས་བསྐྱར་བའི་ཡོང་འབབ་ལས་གང་འཚམ་ཞིག་སྤྱི་ཚོགས་ཁྱོད་ཡོངས་ཀྱི་ཁེ་ཕན་
ཆེད་གཏོང་བྱུང་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ།

༢) བོད་མིའི་སྤྱི་གཞུག་འཛུགས་ངོས་ནས་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཁྱོད་ཡོངས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱ་གསུམ་དང་ཚོང་ལས་རིགས་གཞན་གཉེར་ཐབས་ཡོང་བར་
དཔལ་འབྱོར་བསྟེ་གནས་འཛུགས་ཐབས་ག་རེ་ཡོད་དམ། དཔལ་འབྱོར་བསྟེ་གནས་རིགས་ག་རེ་འཛུགས་དགོས་སམ། བོད་མི་སྐྱེར་གྱི་དཔལ་

འབྱོར་སྤེལ་ཆོད་ཞིག་བཅུགས་པར་འོས་འཚམ་དང་སྤྱི་ཐུབ་པ་ཞིག་ཡིན་ནམ། ཚོང་ལས་འདིའི་རིགས་ཀྱི་མ་ཅད་ཡར་ཤུགས་ཆེད་ཕྱི་རྒྱལ་ཁག་ནས་
ཐད་ཀར་མ་འདྲིལ་བྱེད་པའམ་རྒྱལ་སྤྱིའི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་ཤུགས་སྤེལ་ཆོད་ཁག་གི་མ་ཅད་འཛུགས་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ།

༤) དཔལ་འབྱོར་བསྐྱོད་གནས་དེ་ཡར་ཤུགས་གཏོང་ཐབས་སུ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་འཛུགས་རྒྱུ་ནས་ཕྱི་རྒྱལ་ཁག་ནས་ཐད་ཀར་མ་འདྲིལ་བྱེད་པའམ་རྒྱལ་
སྤྱིའི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་ཤུགས་སྤེལ་ཆོད་ཁག་གི་མ་ཅད་འཛུགས་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ། ཕྱི་རྒྱལ་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་འབྱོར་ལྡན་ནམས་
ཀྱིས་གཙོས་མི་སྡེར་གྱིས་མ་འདྲིལ་གནང་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ། གཞུང་སྒྲུབ་མཉམ་འབྲེལ་གྱི་ཚོང་སྤེལ་ཆོད་ཞིག་བཅུགས་ན་ལག་ལེན་
འཁེལ་བ་ཞིག་ཡིན་ནམ། གལ་ཏེ་ཡིན་ན་དེའི་བྱེད་སྒྲུབ་གང་འདྲ་ཞིག་དགོས་པ་དང་དེ་ལ་འདྲིལ་སྤྱོད་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ།

༥) བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་འཛུགས་རྒྱུ་ནས་མ་འོངས་པར་དཔེ་གསལ་ཏེ་ཡར་ཐོན་ཚོང་ལས་དང་ཚོང་ལས་གཉེར་བའམ་དེ་རིགས་ལ་མཐུན་ཆེན་སྤྱོད་
གནང་དགོས་སམ། ཡར་ཐོན་ཚོང་ལས་དང་ཚོང་ལས་སོ་སོར་གནང་སྤྱངས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ། སྒྲུབ་དང་གཞུང་ངམ་ཡང་ན་གཞུང་སྒྲུབ་
མཉམ་འབྲེལ་གྱི་ཁེ་ལས་རྣམས་པ་གང་འདྲ་ཞིག་གཉེར་ན་འོས་འཚམ་ཡིན་ནམ།

ཇི་བ་བཞི་བ། བཅོམ་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཁོང་ཡར་ཐོན་ཚོང་ལས་དང་ཚོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་མཉམ་གཉེར་ཐབས་ཡོང་བར་སྤྱོད་
སྤྱོད་དང་རྒྱུ་སྤྱོད་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ།

༡) བོད་མི་ཚོས་ཚོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་མཉམ་གཉེར་དང་ཡར་ཐོན་ཚོང་ལས་རིགས་གཉེར་བར་སྤྱོད་དང་རྒྱུ་སྤྱོད་ག་རེ་བྱེད་དགོས་སམ། ད་ལྟའི་
ཆར་མ་ཅད་ཚོང་ལས་ཞབས་ཞུ་ཡར་ཤུགས་ཆེད་དགོས་ཤེས་ཀྱི་མཐུན་ཆེན་ག་རེ་ཡིན་པ་དང་མ་འོངས་པར་དགོས་ཤེས་ཀྱི་མཐུན་ཆེན་ག་རེ་ཡིན་ནམ།

༢) བོད་མི་བལ་གོས་འཚོང་མཁན་ཚོར་བྱན་གཡར་བྱེད་པ་སོགས་དགོས་ཤེས་རྒྱུ་སྤྱོད་གཞན་ག་རེ་གནང་དགོས་སམ། བལ་གོས་ཚོང་ལས་ཐད་
བོད་མི་རང་ངོས་ནས་བྱས་འགོད་དང་བཟོ་བསྐྱོད་བྱེད་པ་སོགས་པན་ཏུ་ཆེན་པོ་ལྡན་པའི་འཆར་གཞི་སོགས་ཐབས་ལམ་འཚོལ་ཐབས་ཡོད་དམ།
གལ་ཏེ་ཡོད་ན་སྤྱོད་ཐབས་ལམ་དེ་ལྟ་བུ་ཞིག་འཚོལ་བར་སྤེལ་བྱེད་དགོས་པ་དང་། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་འཛུགས་རྒྱུ་ནས་དེའི་ཐད་ག་རེ་གནང་དགོས་སམ།

༣) དཔལ་འབྱོར་ལྟ་བུའི་སྤྱི་ཚོགས་འཛུགས་དང་མ་འདྲིལ་དཔལ་འབྱོར་ལྟ་བུ་རིགས་ཀྱིས་ཚོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་མཉམ་གཉེར་བར་སྤྱོད་པའི་ཐོན་སྐྱེད་
དང་ཞབས་ཞུ་གཙོ་བོ་ག་རེ་མཁོ་འདོན་གནང་དགོས་སམ། བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་འཛུགས་རྒྱུ་ནས་ཚོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་མཉམ་གཉེར་བར་མ་ཅད་པ་
འཛུགས་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ། ཕྱི་རྒྱལ་ལུ་གུ་ཁག་ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་ཚོར་མ་ཅད་པ་འདོན་པའི་ཏུས་པ་ཡོད་དམ། གལ་ཏེ་ཡོད་ན་
མ་ཅད་དེ་རིགས་གང་འདྲ་བྱས་ནས་ཐོབ་ཐབས་བྱེད་དགོས་སམ།

༤) རྒྱ་གར་དང་བལ་ཡུལ་ནང་ཡོད་པའི་བཅོམ་བྱོལ་བོད་མི་ཚོར་འབྲེལ་ཡོད་ཕྱི་སྤྱོད་བོད་མི་ཚོས་བཏང་བའི་དཔལ་རྣམས་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་
ཚོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་མཉམ་གཉེར་བར་སྤྱོད་དང་རྒྱུ་སྤྱོད་ཡོང་ཐབས་སུ་གང་འདྲ་བྱས་ནས་ཐབས་ལམ་བྱེད་དགོས་སམ།

༥) བོད་མིའི་ཚོང་ལས་པ་དེ་ཚོགས་དང་འབྱོར་ལྡན་ཚོང་པ་རྣམས་བོད་ཀྱི་ཚོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་རྒྱུ་མཉམ་གཉེར་བའི་ལས་གཞིའི་ནང་མཉམ་ཞུགས་

གནང་སྤངས་གང་འདྲ་ཡིན་ནམ། ཁོང་ཚོའི་ངོས་ནས་ཞབས་ཞུ་དང་། ལམ་སྟོན། རྒྱབ་སྐྱོར་ག་རེ་གནང་དགོས་སམ།

ཇི་བ་ལྟ་བུ། ཕྱི་རྒྱལ་ཁབ་ཁབ་ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་རྣམས་བཅོམ་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བའི་ལས་གཞི་དང་ལས་རིགས་ནང་མཉམ་ཞུགས་ཡོང་ཐབས་གང་འདྲ་གནང་དགོས་སམ།

༡) རྒྱ་གར་ནང་དང་བོད་མིའི་གཞིས་ཆགས་ཁབ་ཏུ་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ལས་གཞི་དང་ལས་རིགས་ནང་ཕྱི་སྡོད་བོད་མི་རྣམས་ཞུགས་ཐབས་སུ་ཁོ་ཚོར་ཁེ་ལན་དང་གོ་སྐབས་ག་རེ་བསྐྱེད་སྒྲུབ་བམ།

༢) ཕྱི་རྒྱལ་ཁབ་ཏུ་གནས་སྡོད་བྱེད་པའི་བོད་མི་ཚོར་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་ལ་དགའ་ཚོས་ཡོང་བའི་བྱ་བ་གི་ཐབས་ཤས་ག་རེ་ཡོད་དམ། འདིའི་ཁུངས་སུ་དདུལ་ཁང་ལྟ་བུའི་སྤྱི་གཞི་འཛུགས་དང་མ་འོངས་དདུལ་ཁང་ཆུང་བའི་རིགས་སམ་དཔལ་འབྱོར་བསྟེ་གནས་གཞན་དག་ནང་མ་ཅ་འཛུགས་བཏམ། ཡང་ན། དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བའི་མ་ཅ་དང་། ལུ་ལོན། ཚོང་ལས་ཡར་རྒྱས་ཞབས་ཞུ། ཚོང་ལས་ཆེ་འབྲིང་ཆུང་གསུམ་གཉེར་བར་ལམ་སྟོན། ཞིང་ལས་གཉེར་བཞིན་པའི་གཞིས་ཆགས་ཁབ་ཏུ་ཞིང་ལས་ཚོང་ལས་ཅན་ཏུ་བསྐྱུར་བར་ཡར་རྒྱས་དང་ལག་བསྟར་ཡོང་བྱའི་རོགས་རམ། བོད་མི་གཞོན་སྡེས་ཚོར་འབྲེལ་ཡོད་ལས་རིགས་ཡར་རྒྱས་དང་ལག་ཤེས་སྦྱོང་བར་གཞོན་པར་གཞོགས་འདེགས་སོགས་ཚུད་ཀྱི་ཡོད།

༣) ཕྱི་རྒྱལ་ཁབ་ཏུ་གནས་སྡོད་བཞིན་པའི་བོད་མི་རྣམས་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་བའི་ལས་རིགས་ནང་ཞུགས་སྒྲུབ་པར་སྤུས་སྒྲུགས་འགན་བཞེས་དགོས་སམ། ལས་དོན་འདི་གང་འདྲ་བྱས་ནས་བསྐྱབ་དགོས་སམ། དེ་བསྐྱབ་པར་མཐུན་ཞུཅིག་ག་རེ་དགོས་སམ། བོད་མིའི་སྤྱི་གཞི་འཛུགས་དང་། སྤྱི་ཚོགས་དོན་ཁང་། བོད་མིའི་ཚོགས་སྤྱི་དུ་ཁབ་བཅས་ཀྱི་ངོས་ནས་འགན་ག་རེ་འཁུར་དགོས་སམ།

BACKGROUND

Historians have compiled record of a rich and thriving civilization in Tibet spanning over 3,000 years. Archeological findings reveal evidence of an even more ancient civilization dating back 12,000 years. Tibet's earlier civilization was founded on its indigenous religious system of Bon. Tibet has also received civilizational and cultural influences from other countries and regions over its long history, including from Persia, Khotan, Turkey, China, and India.

In the 7th Century of the Common Era, a momentous change occurred in Tibet when Buddhism was introduced and became the State religion. This development eventually reshaped Tibet's entire civilization and domain of thought. It influenced the knowledge systems of spiritual practice, philosophy, medicine, astronomy, and art and deeply penetrated the life of everyone in the Tibetan community.

Buddhism arrived in Tibet from India. The complete system of knowledge, spirituality, and culture from the great Indian monastic universities of India (Nalanda, Odantapuri, Vikramshila, and Takshila) was transmitted to Tibet in a comprehensive manner. The learning of these great Buddhist Universities included philosophy, logic, epistemology, psychology, medicine, astronomy, metallurgy, arts, poetry, grammar, languages and literature.

It is through its long history of civilization and the transmission of the knowledge, spirituality, and culture of the Buddhist monastic universities of India that "Tibetan Culture" as described in more detail under Topic 1 below, evolved. Over time, Tibet nurtured and developed the learning and systems that came from India and transformed them in many ways to become the Tibetan Culture we know today.

In the middle of the 20th Century, Tibet and its people suffered unimaginable tragedy after the Chinese invasion and occupation of Tibet. Around 80,000 Tibetan people fled into exile in India, Nepal, and Bhutan while Chinese forces set out to destroy and eliminate Tibetan Culture and ethnic identity in Tibet itself.

After his flight to India, His Holiness the Dalai Lama recognized the imminent threat to Tibetan Culture that exile and Chinese policies in Tibet presented. As a result, he immediately began to focus on the preservation of Tibetan Culture in exile, primarily by (i) establishing Settlements in India, Nepal, and Bhutan where Tibetan refugees could live and maintain Tibetan Culture, (ii) establishing schools for Tibetan children where they could receive both modern education and learn Tibetan language and about Tibetan Culture, and (iii) re-establishing the major monasteries that had been destroyed in Tibet as important new centers for preserving Tibetan Buddhism and Tibetan Culture.

Tibetan Buddhism and Tibetan Culture are now prominent around the world. Tibetan Culture, however, is under threat as never before as Chinese efforts to eradicate Tibetan Culture in Tibet continue and the exile community of Tibetans becomes more dispersed and subject to the pressures and attractions of "modern" societies. Thus, sustaining and preserving Tibetan Culture is one of the most important challenges that now confronts the Tibetan people.

KEY ISSUES

Topic 1: Defining and Sustaining Tibetan Culture

Tibetan Culture can be seen as the collection of beliefs, knowledge, values, social norms and social practices that have developed around the people who have been living in Tibet for at least the last 3,000 years. Tibetan Culture is largely derived from and shaped by Tibetan Buddhism, both as the State religion and as a set of ideas, spiritual practices, and values that have developed over more than 1,400 years. Tibetan Culture also includes Tibetan language and Tibet's unique systems of medicine, astronomy, literature, and arts. These arts include music, dance, painting, poetry, metallurgy and a variety of crafts such as statue-making, carpentry, and working with silver, gold, and other metals. Further, Tibetan clothing, jewelry, and etiquette evolved in ways that manifest and confirm the distinctive nature of Tibetan Culture.

To this day, Tibetan Culture directly and significantly influences people across the Himalayan region, from the Tibetan Plateau to Pakistan to Myanmar, but especially in Ladakh, Sikkim, Bhutan, Nepal and the other Himalayan Communities in India. In these Himalayan Communities, Tibetan Culture remains strong and vibrant. Tibetan Culture also continues to strongly influence the present-day cultures of Mongolia, the areas of Russia with large Buddhist populations, and significant parts of China itself. Moreover, Tibetan Culture has now spread around the world, largely as a result of the exile of His Holiness the Dalai Lama in 1959; the reestablishment of the Tibetan Community in exile in India, Nepal, and Bhutan; the movement of Tibetans in exile to resettle in countries in the West, Asia, and elsewhere; and the establishment of Tibetan Buddhist monasteries, temples, teaching centers and other institutions in many countries.

With recent developments in Tibet itself and the small number of Tibetans living in exile, sustaining Tibetan Culture has become a critical challenge. Specific and imminent concerns include:

- The declining population in exile to support and strengthen each of the different aspects of Tibetan Culture;
- The limited number of young Tibetans joining monastic institutions or interested in pursuing traditional Tibetan arts and crafts
- The rapid disappearance of “Masters” in the various arts and crafts as the older generation who learned their skills and techniques in Tibet passes away;
- The loss of many traditional values and beliefs among the youth and lay population due to the pressures of living in exile and the forces of modern society;
- The decline in the use of Tibetan language to produce Tibetan poetry and literature; and
- The declining use of Tibetan language among Tibetan families and in a broad range of social, educational, and livelihood situations while living in exile.

Along with these challenges, new and important opportunities have arisen to preserve and indeed to perhaps redefine Tibetan Culture in the current context. These opportunities include:

- Strengthening, supporting, and expanding the activities of the existing institutions in the refugee community that are focused on preserving Tibetan Culture. These include, for example, the Department of Religion and Culture, the Tibetan Institute for Performing Arts (TIPA), Tibet House, the Library of Tibetan Works and Archives, the Central Institute for Higher Tibetan Studies, the Norbulingkha Institute, Tibetan Medical and Astrological Institute (TMAI), etc.
- Expanding and extending the outreach and role of Tibetan Buddhist monastic and other institutions among the overseas Tibetan populations and among Western, Asian, and other students of Tibetan Buddhism and thereby utilizing the close relationship between Tibetan Buddhism and Tibetan Culture to enhance the breadth and depth of Tibetan Culture among new populations;
- Strengthening and broadening the support for Tibetan Buddhist monastic and other institutions as they serve more and more students from the Himalayan Communities, Mongolia, and the Tibetan Buddhist communities elsewhere in Asia that are based on and are preserving important aspects of Tibetan Culture in the places that they live
- Modifying, where appropriate, traditional Tibetan techniques in arts and crafts (such as painting, music, dance, metalwork, and carpentry) to adapt to the contemporary context while focusing on training and supporting “New Masters” with knowledge and skill encompassing traditional and more modern techniques;
- Encouraging and supporting Tibetan Youth to develop new forms of poetry, literature, music, dance, painting, crafts and other cultural artefacts that can be built upon and derived from traditional Tibetan Cultural sources; and
- Establishing collaborative relationships and partnerships with academic, arts, and other institutions around the world who are now interested in Tibetan Culture and who might be enlisted to help preserve traditional techniques and forms while also supporting efforts to evolve new ones.

Due to the broad range and integrated nature of the many activities that constitute Tibetan Culture, CTA will need to carefully consider how best to manage its efforts and resources toward sustaining Tibetan Culture with maximum impact over the long term.

Topic 2: Strengthening Tibetan Language

Tibetan language is a unique natural language, unrelated to either Chinese or Sanskrit. Tibetan is regarded by linguists as one of roughly six hundred root languages from which many other languages have originated. Besides a few words, no influence from Chinese can be found. However, despite the fact that Tibetan language originated independently in Tibet, it has received an immense influence from Sanskrit through the vocabularies of the various disciplines brought from India: philosophy, logic, epistemology, psychology, medicine, astronomy, arts, poetry, Sanskrit grammar and literature.

The methodology that the great Tibetan translators in association with the Indian masters developed for the translation of Buddhist treatises ensured that Tibetan words represent the root as well as the prefix and suffix of Sanskrit words. This enables Tibetan translations to provide the full extent of the etymological explanation of the Sanskrit words, which is not possible in other translations. This is why Tibetan translations so efficiently transmit both the literal and the thematic meanings of the source texts of Sanskrit. Hence, it can be said that the only language that can express the complex and subtle thoughts and subjects of Sanskrit is Tibetan.

While Tibetans have been successful in maintaining their identity in exile, there is an alarming decline with respect to Tibetan language as many students and especially Tibetan Youth are unable to properly write or communicate in Tibetan. There is a shortage of language teachers and many teachers lack pedagogical competency. As schools have to follow a strict and demanding Indian curriculum, the time available for Tibetan language classes is limited. There is no uniform syllabus in all the schools. The number of textbooks, reference books and other teaching and learning materials and resources is very limited. There is also a perception among students and parents that there is no practical benefit in learning Tibetan as its usage is limited once students graduate from grade school and pursue higher education and enter the workforce.

CTA and the Department of Education (DoE) should consider steps to strengthen Tibetan language. More language teachers should be hired, trained and provided with incentives to enter this profession. The Basic Education Policy should be more robustly implemented and expanded. More language workshops and other professional development activities should be organized for teachers. CTA and the schools should make available more materials and resources for teachers and students. A comprehensive strategy should be developed on teaching Tibetan language at the pre-primary and primary school level so that a strong foundation can be built.

Topic 3: Tibetan Buddhism and Its Values

It is currently estimated that there are more than 500 million followers of Buddhism around the world including a sizeable population in China. It is further estimated that there are about 20 million followers of Tibetan Buddhism in Asia, largely in Tibet, Mongolia, states in Russia, Nepal, Bhutan, and India. It is also estimated that there are about 7 million followers of Buddhism outside of Asia. Significant numbers of followers of Tibetan Buddhism live in both the West and Asia. The CTA Department of Religion and Culture supervises 262 monasteries and nunneries in India, Nepal, and Bhutan and looks after the welfare of approximately 39,479 monks and nuns living in these institutions.

Thus, Tibetan Buddhism provides a growing and solid foundation for promoting and strengthening Tibetan Culture. Because so much of Tibetan Culture is derived from Tibetan Buddhism, Tibetan Buddhist monasteries, academic institutions, teaching centers, and activities provide excellent scope for preserving Tibetan Culture while also expanding and extending its reach and impact. The large Tibetan Buddhist monastic institutions in particular are important sponsors and users of traditional Tibetan religious paintings, statues, textiles and embroidery, metal work, and carpentry, among other services and products. In addition, much of Tibetan spiritual music and dance is performed in the monasteries and nunneries, and much of Tibetan literature and poetry is based on Tibetan Buddhist themes and context.

The fundamental values, beliefs, and attitudes of Tibetan Culture are derived from Tibetan Buddhism. These are taught and practiced at their highest level in the Tibetan monastic environments. These monastic communities are places of high intellectual and spiritual pursuits that focus on the teaching and practice of wisdom, compassion, kindness, sympathy, and patience, much needed in the modern world.

Tibetan Buddhism and the Tibetan Buddhist monastic and other institutions, however, face a number of critical challenges if they are to continue as a primary anchor and support for the preservation of Tibetan Culture. These challenges include:

- The growing number of monks, nuns, and other students who are from the Himalayan Community, Mongolia, and elsewhere in Asia, while the number of Tibetans entering the monasteries and nunneries is in decline;
- Movement of many Tibetan refugees overseas threatens the ability of these largely lay communities to become deeply engaged with Tibetan Buddhism due to their dispersion and the demands and pressures of their new lives; and
- The generalized emphasis in much of modern society toward secularism, materialism, and individualism, all of which conflict with fundamental values of Tibetan Buddhism and Tibetan Culture and corrode traditional Tibetan values among Tibetan lay people and Youth.

From another perspective, however, these challenges are also opportunities. Rapidly increasing global interest in Tibetan Buddhist Culture and the establishment of Tibetan temples, monasteries, nunneries, and teaching centers around the world provide an avenue for expanding and strengthening Tibetan Culture through these new channels. In particular, the global interest in meditation, mindfulness, and mind training reflect deeply rooted spiritual problems in modern life and societies, many of which can be addressed effectively through the techniques and practices of Tibetan Buddhism. Similarly, Tibetan Buddhist approaches to developing love, compassion, kindness, and patience are drawing growing attention in the global community and thus provide further potential support for Tibetan Buddhism and Tibetan Culture.

Topic 4: Tibetan Culture Through Museums and Cultural Institutions

Museums, libraries and archives are repositories of national and cultural memory and identity. They record and collect events and cultural information from the past. But to remain relevant these institutions must also grow, adapt to new situations, and continue to actively collect historical and cultural artefacts from the present for the benefit of future generations.

The ability to collect and document the past, present and future is particularly difficult for Tibetans who have endured exile from Tibet, the source of their historical, religious, and social culture. Exile means that Tibetans are separated from their land, history, culture, and the most significant aspects of their national, religious, and family archives. Many cultural and historical objects and artefacts have been destroyed, while others remain and are on display only far away from the Tibetan refugee community and the people in Tibet in cultural institutions in Europe, North America and China. Furthermore, without sustainable practices of collecting and documenting the record of exile, trauma, displacement and exceptional resilience of the Tibetan people, there is a considerable risk that these important pieces of Tibetan history will be slowly being forgotten or lost.

Museums, libraries and archives are the bedrock of a nation's or a people's understanding of themselves. These institutions are critical toward establishing what the rest of the world thinks about a place and its people. They allow a nation or a people to take ownership of their history, culture, identity and memory by presenting themselves on their own terms. China is well aware of the power of museums, libraries and archives. Thus, it is of critical importance during this period of the Tibetan exile for the Tibetan refugee community and its leaders to devote considerable attention and resources toward establishing institutions that will tell the world about Tibetan history and Culture from the Tibetan perspective.

China's current program of cultural development has seen internationally recognized and respected curators and scholars spend millions of dollars on impressive research facilities, new museums, and lavish exhibitions to justify and legitimize China's occupation of Tibet. Culturally speaking, China is directing the way that the world thinks about Tibet's history, culture and identity. This raises several pressing questions regarding the future role of the CTA's museums, libraries and archives and other Tibetan institutions in promoting and sustaining Tibetan Culture. CTA (as the legitimate custodian of Tibetan Culture in exile) should thus seek to develop a long-term and comprehensive strategic plan to enhance the museums, libraries, and archives dedicated to preserving Tibetan Culture and national identity in India and around the world.

Topic 5: Tibetan Culture Through Arts

Tibetan artists have played an important role in Tibetan life and Tibetan Culture for more than 1,000 years. Tibetan art is generally sacred art, drawing elements primarily from Tibetan Buddhism. Styles and subjects can generally be identified by their composition and use of Tibetan Buddhist symbols and motifs. Individual paintings, sculptures and ritual objects are frequently used in Tibetan monasteries, temples, and shrines, as well as for individual and family spiritual practice and worship.

Most Tibetan art was commissioned by religious institutions or wealthy sponsors or families for use in the practice of Tibetan Buddhism. Traditional Tibetan arts in this context include painting, drawing, calligraphy, sculpture, architecture, costumes, jewellery, weaving, embroidery, and various crafts. Tibetan Thangkas are painted religious scrolls, a traditional art form generally used by Tibetan Buddhist monasteries and practitioners to help them visualize and focus on a meditational deity. The earliest Thangkas date to the 7th Century when Buddhism first came to Tibet.

Tibetan sculpture dates back to before the 7th Century. References in historical documents indicate the Tibetan metal workers produced beautiful objects in gold and silver long before Buddhism came to Tibet. Tibetan metalwork includes many types of lamps, vases, bowls, bells, prayer wheels, mandalas, and decorated trumpets and horns for monasteries and temples.

In addition, Tibet has a long musical tradition reflecting its cultural heritage in the trans-Himalayan region. Tibetan music includes the complex chants and recitations of sacred texts and celebrations of religious festivals in the monasteries and nunneries as well as secular music and dance performed in community settings. Tibetan folk opera ("Ache Lhamo") is a unique and indigenous form of opera which involves a combination of music, dance, chants, and songs drawn from Buddhist stories and Tibetan history. Tibetan architecture is also a highly developed form of Tibetan artistic expression. It is generally based on a Buddhist approach to architecture and is most famously represented by the Potala Palace built in the 17th Century and the architecture of the large Tibetan monasteries.

Since fleeing from Tibet, CTA and the refugee community (following the guidance of His Holiness the Dalai Lama) have made diligent efforts to sustain each of the Tibetan arts in exile. Various schools and workshops have been established to specifically preserve painting, sculpture, metal working, textiles, weaving, embroidery, carpentry and other traditional skills. Further, institutions have been created to preserve Tibetan music, dance, and performance arts. A small but visible number of artists are also inventing a completely new and contemporary type of Tibetan visual arts.

While much has been done to sustain Tibetan Culture through arts in exile, many significant issues now challenge the future of these efforts. Only a handful of arts-related institutions have

been established in the refugee community. Unfortunately, in recent years the community of traditional Tibetan artists has shrunk considerably as many of the “Master” artists who fled from Tibet have passed away. In addition, increasing levels of education in the exile community, the pressures to obtain work and appropriate livelihoods in the modern society, and the continuing migration of Tibetans to urban areas and overseas, discourage Young Tibetans from learning the skills or seeking livelihoods associated with traditional Tibetan arts. As a result, the community has recently been unable to produce enough new artisans to maintain the artistic traditions associated with Tibetan Culture.

Much of the religious art that is now purchased by the large monasteries and nunneries in exile is now produced in Nepal, India, or China. Similarly, tourist and other secular markets for Tibetan arts and crafts are filled with poor imitations of Tibetan art produced by Nepalese, Indian, Chinese and other producers who are not skilled or trained as Tibetan artisans. This is largely due to the ability of these producers to make and sell their products at cheap prices. Production and sale of these unauthentic Tibetan materials creates a negative impact on the quality of Tibetan art and negative impression of Tibetan Culture in general.

CTA will therefore need to carefully consider what can be done to help sustain Tibetan Culture through each of the traditional Tibetan arts. CTA and other Tibetan institutions will need to play a key role in helping to establish institutions of traditional Tibetan arts where Tibetan Youth can be properly trained and where authentic Tibetan art and artefacts can be produced. For Tibetan arts to be sustained in exile, attractive livelihood and income generation opportunities will need to be available for Tibetan artists and a vibrant community of Tibetan artists will need to be encouraged and supported.

QUESTIONS AND ISSUES TO BE CONSIDERED FOR SUSTAINING TIBETAN CULTURE THEME

Questions for Topic 1: Defining and Sustaining Tibetan Culture

1. How can CTA play a more significant leadership role in sustaining Tibetan Culture? Would it be beneficial to consider having a separate Department or Office in CTA fully dedicated to “Cultural Preservation” issues and with a broad and multi-faceted mandate? If so, how might this be done? Would it be beneficial to consider “Cultural Preservation” as a specific cross-cutting issue and priority for all of the existing CTA Departments?
2. How can CTA strengthen and better support the current institutions working to preserve Tibetan Culture? These institutions include the Department of Religion and Culture, TIPa, Tibet House, the Library of Tibetan Works and Archives, the Central Institute for Higher Tibetan Studies, the Norbulingkha Institute, TMAI, and Manjushree Center of Tibetan Culture, among others. What new programs, activities, or groups might CTA consider for supplementing and complementing the work of the existing institutions?
3. How might CTA encourage and support the development of “New Masters” and dedicated students and professionals in each of the areas of arts and crafts that comprise Tibetan Culture? What steps need to be taken to assure that traditional knowledge and techniques in each of these areas is preserved and documented for future generations?
4. How can CTA and the community generally encourage “new expressions” or adaptations of Tibetan Culture? How can Youth and social media be utilized for this purpose? What roles

can community institutions play that are seeking to preserve Tibetan Culture, as mentioned above?

5. What collaborative partnerships and relationships might be established with academic and other institutions in India, the West, and Asia to help preserve Tibetan Culture over the long term? Which institutions might CTA approach and what would be the subjects to explore with each institution?

Questions for Topic 2: Sustaining and Growing Tibetan Language

1. Is there a need for a common Tibetan language curriculum in all the schools in the refugee community? If so, how best can the DoE bring together all the various Tibetan schools,
2. language experts and others and develop such a curriculum?
3. How can the teaching and learning of Tibetan be made more accessible and readily available? What role can technology play?
4. Over the last several decades in exile, significant effort and resources has gone into translating a large number of Buddhist texts from Tibetan into other languages, including English. However, there has been very little effort in the other direction – translating world literature and vocabularies of modern subjects into Tibetan. How should CTA address this issue? What should be translated? What kind of books and materials are needed in Tibetan? How could CTA best initiate such a large-scale translation project and related effort to develop Tibetan vocabularies and interesting and relevant materials in various modern disciplines?
5. A large number of young Tibetans are growing up with no regular access to Tibetan culture and language. How can CTA reach and engage them to learn and maintain their interest in Tibetan Culture and language?
6. How can the growing number of weekend language and cultural schools in the Tibetan diaspora community in the West contribute to the goal of sustaining Tibetan culture and language? How can CTA support these schools?
7. How can the Tibetan community collectively - CTA, school leadership, civil society and parents - work together in promoting the use and recognizing the importance of Tibetan language?

Questions for Topic 3: Promoting and Strengthening Tibetan Buddhism and its Values

1. How can CTA provide additional encouragement and support to Tibetan monastic and other institutions in India, Nepal, Bhutan and overseas so that they can better help to preserve Tibetan Culture through their activities and programs and serve as dynamic centers of knowledge and wisdom? How can more Tibetan Youth be attracted into the monastic and other institutions?
2. How can CTA and the monastic and other institutions encourage and support the movement of Tibetan Buddhism and Tibetan Culture to the West, Asia, and other parts of the world? What specific roles can the diaspora community and the monastic institutions and teaching centers established in the West, Asia and other parts of the world play in this movement?
3. How can CTA and the monastic and other institutions promote and support the development

of wisdom, compassion, loving kindness, altruism, nonviolence and other Buddhist values? How should these values be connected to Tibetan Buddhism and Tibetan Culture so as to assist in the preservation of Tibetan Culture? Similarly, how can the growing global interest in meditation, mind training and the management of afflictive emotions be presented and practiced so as to relate them to Tibetan Buddhism and Tibetan Culture under appropriate circumstances? How would efforts along these lines be related to HHDL's teachings and programs around "secular ethics?"

4. How can CTA and the monastic and other institutions with many monks, nuns, and students from the Himalayan Communities, Mongolia, and elsewhere in Asia work with and support these individuals and their sponsoring institutions to promote and preserve Tibetan Culture when they return to their communities?
5. How can CTA and the monastic and other institutions promote and support the values and attitudes of Tibetan Buddhism and Tibetan Culture among Tibet Youth and the Tibetan lay communities? What might be done in India, Nepal, and Bhutan? What might be done in the diaspora communities?

Questions for Topic 4: Preserving Tibetan Culture through Museums, Libraries and Archives

1. Should CTA consider the establishment of additional museums, libraries, or archives to help focus on and preserve Tibetan Culture? If so, what might the missions and roles be for these new institutions?
2. How can CTA improve the international standing and quality of its museums, libraries and archives? What collaborations or partnerships might be established to assist with this undertaking?
3. How can CTA assure the broadest global audience and support for its museums, libraries and archives? How can CTA assure access to and enhanced interest in these institutions within the Tibetan community itself?
4. How can CTA develop a long-term and comprehensive strategic plan to assure the quality and economic viability and sustainability of its museums, libraries, and archives?
5. What specific aspects of Tibet's history and Culture should Tibetan museums, libraries, and archives promote? What should be the relative emphasis on the recent history of the Tibetan exile and the ongoing situation in Tibet? How can Tibetan museums, libraries and archives in exile become a credible challenge to their counterparts in China?

Questions for Topic 5: Sustaining Tibetan Culture Through Arts

1. How can the CTA better support and encourage existing institutions and centres that seek to teach and train Young Tibetans in the traditional Tibetan arts? How might this be done for workshops and programs that involve training in traditional painting, wood craft, sculpture, metalwork and design, carpentry, textiles, embroidery, and other arts and crafts? How might this be done for programs teaching music, drama, and performing arts?
2. How can CTA encourage and support Tibetan youth to become more interested in Tibetan arts and in becoming professional artists? What programs and incentives might CTA create to encourage training and apprenticeships for young Tibetan artists?

3. How might CTA help to assure that Tibetan youth who participate in training and apprenticeship programs to learn traditional Tibetan arts are able to generate sufficient income to support themselves and their families after the finish their programs? What support systems and business development or other services would be required to establish a successful community artists and craftspeople making Tibetan arts?
4. How can CTA and the community generally encourage “new expressions” of Tibetan arts? This would include all forms of Tibetan arts, as discussed above. How can Youth and social media be utilized for this purpose?
5. Should CTA consider establishing any new institutions to help support and sustain Tibetan arts? If so, what type of institutions would these be and how and by whom should they be established?

Selected References: Wikipedia on “Tibetan Art,” Metropolitan Museum of Art on “Tibetan Buddhist Art,” and New World Encyclopedia on “Tibetan Art.”

BACKGROUND

After the Chinese occupation of Tibet, His Holiness the Dalai Lama along with about 80,000 Tibetan refugees escaped to India in 1959. Realizing the importance of education for the Tibetan cause and for propelling the exile community into the future, His Holiness gave top priority to education. With the twin goal of providing high quality modern education and preserving Tibetan language and culture, the first Tibetan school was established in 1960 at Mussoorie with just 50 students and a handful of teachers.

Over the last 58 years the education landscape of the exile Tibetan community has radically changed. Not only did the number of schools increase, the infrastructural facilities and curriculum resources in schools improved significantly. Today, with CTA's Department of Education (DoE) as the apex body, the Tibetan schools are being run by five different school administrations: Sambhota Tibetan Schools Society (STSS), Tibetan Children's Village (TCV), Tibetan Homes Foundation (THF), Central Tibetan Schools Administration (CTSA) [1] and the Snow Lion Foundation (SLF) in Nepal. As of 31st March 2017, there were 67 Tibetan schools in India and Nepal under the DoE wherein 19,020 students were being educated and looked after by 1,467 teaching staff and 535 non-teaching staff.

According to the Tibetan demographic survey report published by CTA in 2010, the effective literacy rate of the exile community is 82.4% (compared to 74% of the host nation). Given the challenging circumstances under which education in exile began and sustained itself over the last six decades, this figure is a simple testimony to the hard work and success of the Tibetan refugee community. Every year about 1,200 students successfully graduate from Tibetan schools, and over the last 10 years, the average pass percentage of students in class 12th board examination is 90% which is about 10 points higher than the national average in India.

Besides basic education, DoE invests heavily on higher education of Tibetan students. Every year more than 500 new school and college graduates receive merit cum need based scholarship from the DOE to pursue and continue their degree, professional and diploma courses in various higher education institutes. With combined effort of the scholarship programs of DoE, TCV and THF, more than 55% of fresh class 12 graduates receive full scholarships to pursue higher studies annually. Additional 12% of graduates manage to self-finance their higher studies.

The government of India needs to be especially acknowledged for the enormous and enduring support provided to the education of the Tibetan children in India.

EDUCATIONAL CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FACING THE EXILE TIBETAN COMMUNITY

In spite of the successes, the Tibetan refugee community still has a long way to go in terms of meeting its long term educational goals. The following list of key educational challenges highlighted for deliberation during the Five-Fifty Forum was drawn based on the inputs from a team of experienced Tibetan educators and reports on educational assessments conducted by the DoE over the past eight years (2010-2018). Since the nature of the core challenges are systemic and cultural, it requires comprehensive, evidence-based and long-term educational strategies that include all the stakeholders and does not undermine the Tibetan context.

1. Addressing Quality of Education Issues

In spite of having far-sighted and holistic education policy on paper, the education in Tibetan

schools has by and large remained highly examination-centric with overemphasis on grades/marks. This encourages rote learning and limits acquisition of 21st Century Skills (creativity, critical thinking, collaboration and communication). Every year hundreds of high-scoring students graduate from Tibetan schools without having acquired sufficient academic and soft skills that are crucial to succeed in the 21st century world.

One of the key reasons for this state of affairs is the collective failure of the system which has resulted in our teachers' failure to significantly change their classroom practice in accordance with the progressive educational goals. Teaching is the most important activity in a school and it is the key lever for improving student learning. There was a time when a good teacher is one who effectively transmits knowledge to students. However, a wave of awareness about alternative approaches to teaching spread across Tibetan schools in the 90s and 2000s. "Child-centric education" which emphasizes the shift in the role of teacher from "transmitter of knowledge" to "facilitator of learning" became a buzzword in Tibetan schools.

Over the years the DOE and school administrations have made efforts to transform teachers' classroom practice primarily through training workshops. However, these efforts have had limited success. Reports on educational assessments of Tibetan schools have repeatedly pointed that teaching in schools is still heavily "teacher-centric" with teachers doing the bulk of talking in classroom, thus limiting the role of students to that of passive listeners. One such assessment conducted by the DoE in 2012 reported "a serious lack of student engagement in most of the lessons observed... There is little room for children to think, make meaning, give interpretations, and construct knowledge on the basis of their prior experiences, local knowledge and local resources."

Since classroom teaching is at the heart of school education, a comprehensive approach is required to address this issue rather than relying on one-off in-service trainings with no follow-up actions. Besides providing high quality need-based trainings for teachers, teaching as a profession has to be redefined to give our teachers more responsibility and resources to learn and improve their own practice through meaningful teacher collaboration. Studies have revealed that more schools in high-achieving countries have policies and practices that foster teacher collaboration.

To address this issue at a deeper level, it is important to raise the profile of teaching profession in the Tibetan society to encourage brighter students to pursue career in education. One way to achieve this is by raising teachers' salary and other benefits while also improving job accountability. In the long run these efforts may help create a strong community of professionally competent teachers who will be able to assume leadership roles and responsibilities in various areas including curriculum development, educational research and teacher professional development.

It is also important to prioritize the quality of classroom teaching at primary and pre-primary level to address the issues related with education quality. Early grade level in Tibetan schools has always been given lesser importance, which is a serious contradiction to what scientific studies have found. Research in education strongly claims that it is the education at pre-primary and primary level, which has far more pervasive and life-long consequences compared to that of secondary and senior secondary level. Therefore, investment in primary education is crucial for overall improvement of educational quality.

2. Strengthening School Leadership

Of everything that research in education has learned about the art and science of reforming an

education system, school leadership is second only to classroom teaching as an influence on pupil learning. Kenneth Leithwood, a prominent educationist at the University of Toronto who studies education leadership claims “there is not a single documented case of a school successfully turning around its pupils’ achievement trajectory in the absence of talented leadership.”

One of the biggest challenges facing Tibetan schools today is the lack of effective school leaders. As much as education leadership is crucial in creating a positive school culture, majority of the principals and headmasters in Tibetan schools have relegated their roles to assume just ‘administrative leadership’ rather than ‘educational/instructional leadership.’ Many lack a thorough understanding of teaching and learning process and developments in the field of education to guide and inspire their teachers. As a result, they fail to create a school culture conducive to professional satisfaction and high morale of teachers as well as learning, fulfillment and well-being of children.

Although providing high quality job-specific professional support and trainings for the school leaders will help the existing principals and headmasters improve their job effectiveness, a systemic change in school leader recruitment process is required to address this problem at its root. At present administrative bodies do not seem to have a clear and transparent school leader recruitment policy. Principals are typically appointed internally by senior administrators from within the ranks of teaching staff and criteria of advancement are not clearly laid. This recruitment system deprives capable teachers having leadership qualities (who may have been overlooked by senior administrators) the opportunity to apply and participate in the selection process for the position of principal/headmaster. Thus, the Education Council of DoE has an opportunity to form guidelines on application criteria and introduce ‘Principal and Head Teacher Entrance Test’ through Academic Section to conduct transparent and merit based selection of senior leadership for all Tibetan schools.

3. Impact of Social and Demographic Challenges on Education

Decrease in fertility rates[2] combined with an increase in overseas migration of Tibetan communities and more parents opting to send their children to private schools has led to the decline in Tibetan student enrollment across the 67 Tibetan schools in India and Nepal. In 2009 there were 24,804 Tibetan students enrolled in Tibetan schools in India and Nepal. By 2017, the number dropped to 19,020. If this situation of low fertility rate, increased overseas migration and more students enrolling in private school is not addressed then it will significantly shrink the student pool in Tibetan schools.

Furthermore, Tibetan schools have high teacher attrition rate due to low teacher salaries when compared with other Indian schools and alternate opportunities available in India and abroad. In addition, donor fatigue has led to a drop in grant funding that affects the sustainability of programs initiated by the DoE as well as the scholarship support. These set of challenges have severe impact on the operational sustainability and quality of education in Tibetan schools.

Under these circumstances the DoE and other Tibetan school systems may need to come up with a school consolidation plan so that the available human and material resources can be pooled into a fewer number of schools. At present, as many as 26 Tibetan schools (mostly primary schools) have less than 100 students in each school. In the Dharamsala region, there are 11 Tibetan schools in which 5,700 students are enrolled while the same number of students could be comfortably accommodated in five larger schools in the area. Furthermore, same settlements have multiple schools administered by DoE and TCV.

School consolidation may enable provision of better quality education for children as available resources could be used to meet the needs of lesser number of schools. This could make it easier for the administrative bodies to raise teacher salary, improve infrastructure facilities, provide better curriculum resources and organize high quality professional development opportunities. It will also enable administrative bodies to monitor and assess its schools on a more frequent basis so that specific needs of schools could be easily identified and met.

Fewer and higher quality schools may even attract students who are currently attending private schools. Families that live overseas but with the right conditions may also consider sending their children to study in Tibetan schools in India.

4. Implementation of Basic Education Policy (BEP)

For about four decades since Tibetans first came into exile, the Tibetan schools almost entirely adopted the education system of the host nation. However, the education system for Tibetans in exile saw an overhaul in 2004 when CTA launched its own Basic Education Policy designed to meet the unique needs of the Tibetan people.

At the core of the BEP lies four holistic aims of education: 1) freedom-enabling the full awakening of students' discriminative faculty of mind, 2) altruism-embracing others as more precious than self, 3) upholding the heritage-preserving Tibetan culture and natural environment and 4) innovation-ability to introduce new principles, systems, movements and so forth in accordance with the needs of time and place.

One of the main aims of establishing separate schools for Tibetan refugee children was to enable the preservation of rich Tibetan language and culture in exile. Over the years, the DoE has put tremendous effort in achieving this goal in Tibetan schools. Besides the Tibetanization of curriculum under the BEP, philosophy teachers have been appointed in all Tibetan schools and science of valid cognition has been introduced as a school subject in all Tibetan schools. Under the DoE's Tibetan Early Grade Reading (TEGR) Project, more than 57 high quality children's books in Tibetan language were published in the last seven years including the first ever graded reading series in Tibetan language.

The BEP highlights mother tongue-based education, particularly at primary level. Under the policy, all the subjects of study including math, science and social science are taught exclusively in Tibetan until grade 5. English as a second language is introduced starting from grade 4. Efforts are being made to vernacularize the medium of instruction and curriculum all the way to grade 8. Besides the emphasis on mother tongue-based education, the policy also underscores the importance of child-centric pedagogy, teaching of traditional knowledge like science of valid cognition (tse-nyi), life skills education, and fostering of higher order thinking skills. However, in terms of translating the aforementioned policy goals into practice particularly at the classroom level, the DoE and BEP-following schools have been facing significant challenges.

Baseline survey conducted under TEGR project in 2017 found that only 26% of grade 2 students in Tibetan schools could read a grade level text with adequate competency. According to a 2012 DoE assessment report, "the standard of Tibetan language is low in most of the Tibetan schools. Children's reading and writing proficiency are particularly a cause of concern." Poor pedagogical practices of Tibetan language teachers, dull and outdated language curriculum and lack of Tibetan language resources were identified as key factors responsible for the poor mother-tongue proficiency of Tibetan children.

In order to uphold the principles of BEP there is a need for a strong bilingual and biliterate

Tibetan community. Related with the issue of mother-tongue proficiency, Tibetan children's English language competency is also a cause for serious concern. English language proficiency is critical for employment, livelihood and higher education opportunities. However, many Tibetan students graduate from Tibetan schools without having acquired higher level language skills in English required to succeed in academic, professional and business environments. Besides outdated language classroom practices (including textbook centric language instruction and teaching of grammatical rules in isolation), the lack of reading culture at home and school is one of the main reasons for poor English language proficiency.

The DOE may also explore the possibility of adopting differential dual-language immersion models at different stages of education so that children's proficiency in second language is also enhanced while meeting the BEP objectives. For instance, from grade I to V, 70:30 model (wherein 70% of curriculum is taught in Tibetan and 30% in English) and for grade VI to VIII 50:50 model could be piloted. To enable the success of such a program across schools, the DOE should incorporate focused modules on delivering dual language curriculum in the in-service and pre-service teacher training program.

While it is important to improve the quality of Tibetan language instruction and curriculum, efforts also need to be made to keep Tibetan language relevant and evolving with time. One of the ways to enable this is by making high quality reading materials on various fields including science, philosophy, economics, social science and global literature accessible in Tibetan. Translation and publication of such reading materials in Tibetan will enhance students interest in the subjects as well as the language. Furthermore, this might also create significant livelihood opportunities for people.

From a broader perspective, due to the increasing number of Tibetans immigrating to the west, the challenges to create a truly educated Tibetan community (as envisioned in BEP) may increase manifold in years to come. CTA needs a long-term strategy to address the educational needs of Tibetan diasporic community living overseas which within the near future may include half of the total Tibetan refugee population. The strategy could include strengthening existing Sunday Schools, setting up new Tibetan primary and secondary schools in countries with larger Tibetan population, creating appropriate reading materials for learning Tibetan as a second language, establishing learning centers and starting short and long-term Tibetan culture immersion program for Tibetan students living overseas. CTA could also roll out scholarship programs for Tibetans living in the west to pursue degrees in Tibetan and Buddhist studies in colleges and universities like College for Higher Tibetan Studies (CHTS) and Central University of Tibetan Studies (CUTS).

In line with His Holiness' vision to create a peaceful and compassionate world and the BEP's goal to foster altruism in children, promoting secular ethics (or a happiness curriculum) in Tibetan schools strongly grounded in Tibetan Buddhist philosophies should be an educational priority. The DoE can design a high quality secular ethics course in partnership with existing international universities working on secular ethics education. The course could be incorporated in Tibetan school curriculum and delivered in the Tibetan language across Tibetan schools. The DoE may also explore possible collaboration with monastic institutes not only to strengthen its secular ethics education but also to enable sharing of knowledge and resources in the areas of science education and Buddhist studies. Successful incorporation of a secular ethics or happiness education in Tibetan schools may enable replication/adaptation of the model in other schools (in India and overseas) which will go a long way in fulfilling BEP goals and His Holiness' vision.

5. Nurturing Professionals in the Tibetan Community

During the conclusion of his statement on the 50th anniversary of Tibetan National Uprising Day, His Holiness remarked, "... we must primarily focus on the education of our children and the nurturing of professionals in various fields." Shortage of genuine professionals, capable of serving the Tibetan community in various sectors such as education, health and livelihoods is one of the biggest challenges in education. Considering that more than 800 Tibetan students manage to pursue higher education every year, the issue of shortage of professionals is particularly alarming.

Although the issue is complex and is related to the quality of education in school, DoE could take some concrete steps to mitigate the problem. There is an urgent need to diversify the choice of subjects at the senior secondary level particularly by introducing vocational education subjects. This should not be too difficult particularly when CBSE has mandated vocational education as part of its grade 10th and 12th examination. Unlike Tibetan schools where students have no choice to but to take 5 compulsory subjects at the senior secondary level, many Indian schools have more options to choose from.

Along with diversifying the choice of subjects, it is important to tackle the stigma attached to 'vocational studies' being good only for academically weaker students and school dropouts. Tibetan youth and family often perceive vocational training and diploma courses as having lower value in comparison to degree courses. Hence, there is low social acceptance for vocational studies although they are more job-oriented than the regular degree courses. Improving and repositioning existing technical and vocational education will make Tibetan students more employable and promote economic development.

Here, school counselors play a critical role in preparing students for a well-chartered future after high school. The quality of counseling services should be improved in schools. For this, DoE may consider formulating a counseling policy and restructuring its counseling delivery model. Furthermore, students should be counseled on job opportunities, career progression and skill requirements to enable them to make well-informed career choices.

The existing scholarship system needs to be revised to discourage large number of students into pursuing generic degree without having clear goal and interest. The course selection criteria for providing scholarships could be revised on the basis of internal human resource requirements, partnerships with premium institutes and stringent criteria for college selections. Also, introduction of merit cum need-based grants may help students in undertaking competitive examinations for admission in premium professional studies institutes. At present the participation of Tibetan students in various entrance examinations is low mainly due to lack of knowledge about the exam and limited financial assistance.

With changing donor priorities, reduction in donor grants, and increasing cost of specialization courses in India and abroad, the scholarship section for its sustainable operations should formulate a higher education investment policy. It should revise its current grant-based model of scholarship program to returnable grant model with or without subsidized interest components. This will not only help to control the fund outflow, but also make the scholarship program self-sustainable.

QUESTIONS AND ISSUES TO BE CONSIDERED FOR STRENGTHENING TIBETAN EDUCATION THEME

1. Addressing Quality of Education Issues:

- What could be done at the DoE and school-level to transform our teachers' classroom practice?
- How could DoE address the issue of high teacher attrition rate? What measures could be taken to attract brighter people into the teaching profession?
- How could DoE strengthen its primary and pre-primary education?
- How could schools foster 21st century skills such as critical thinking, creativity, collaboration and communication skills in children?

2. Need to Strengthen School Leadership:

- What kind of support could DoE and administrative bodies provide its existing school leaders to strengthen their academic leadership qualities?
- How could the school leader recruitment process be improved? How could the roles of school leaders be redefined?
- What kind of selection criteria should be set for school leader recruitment?
  - How can the DoE and other Tibetan schools provide school leadership with higher degrees of autonomy combined with training and more clearly defined roles and responsibilities associated with higher learning outcomes?
  - In-service
How can the DoE ensure that in-service trainings are offered periodically to principals and leadership teams so they can update their skills and keep up with new developments?

3. Impact of Social and Demographic Challenges on Education

- What kind of school consolidation plan would be best in terms of its feasibility and operational efficiency?
- What measures could DoE and school administrations take for its long-term operational sustainability considering that funding supports are drying up?
- Should the CTA consider setting up special schools to attract students not attending Tibetan schools and Tibetan students from overseas?
- What is the feasibility of setting up Tibetan schools in the West?

4. Challenges Regarding the Basic Education Policy (BEP) Implementation

- How can Tibetan language and culture education be improved in schools?
- How could DoE deliver a successful secular ethics education in schools?
- How could Tibetan language and culture education for Tibetan youth in the west be strengthened?
- How could teaching and learning resources in Tibetan language be enriched?
- How could DOE work towards uniform implementation of BEP across all the school systems?
- How could the four aims of giving education be integrated in daily classroom learning and school programmes?
- How could DOE, CTA support and strengthen the office and management of Education Council of Tibetans in exile?

5. Nurturing Professionals in the Tibetan Community

- How could school counseling programs of DOE, TCV and THF be strengthened?
- How could scholarship scheme of DOE, TCV and THF be revised to address the issue of lack of professionals in the Tibetan community?
- What can be done to remove the stigma attached with vocational studies? How could we encourage more students to pursue job-oriented vocational studies?
- How can scholarship scheme of DOE, TCV and THF be revised to address the needs of underprivileged students and youth with limited financial resources?

---

[1] All the CST Under the management of CTSA run by the Govt. of India are being transferred to STSS run by Department of Education, CTA. So far the transfer of 33 pre-primary, 9 primary, 5 middle, 5 secondary and 3 senior secondary schools have been completed.

[2] The total fertility rates of Tibetan community in exile for the period 1989-2009 reduced from 4.9 in 1989 to 1.22 in 1998 and 1.18 in 2009.

BACKGROUND

Department of Health: Department of Health (DoH) is one of the seven departments of the Kashag (Cabinet) of the Central Tibetan Administration (CTA). DoH is registered under the name of Tibetan Voluntary Health Association (TVHA). The Health Kalon (Minister) and its administration provide governance and leadership to the Tibetan Health System. DoH directly oversees the health and well-being of more than 100,000 Tibetans living in India, Nepal, and Bhutan and administers around 50 health facilities: 7 hospitals, 5 primary health centers, and 38 clinics. The health facilities are able to provide primary health care including out-patient consultation, maternal and child health (MCH) services, minor surgeries, diagnostic, pharmacy, dental, physiotherapy, and referral services. The health facilities have been set up as charitable institutions to attend to the medical needs of Tibetans in the various settlements. As such, the cost of all available services including medicines were subsidized. Few of the hospitals—Delek Hospital in Dharamsala, Tsojhe Khangsar Hospital in Bylakuppe, and Dogueling Tibetan Resettlement (DTR) hospital in Mundgod—have in-patient facilities and are able to provide more advanced and wider range of care to the patients. The DoH health facilities currently do not provide advanced tertiary level medical care.

Core Programs under DoH: TB Control, Reproductive Health, Maternal and Child Health (MCH), Adolescent Health, Mental Health, and Community Outreach are the key programs currently implemented by the CTA-DOH. Since 2012, DoH has been running the Tibetan Medicare System for Tibetans in India—a self-insurance scheme—that provides coverage to its members through a reimbursement system based on claims submission. Additionally, an electronic Health Information System (HIS-3) that was initially launched in 2014 is currently being reformed and implemented along with piloting of an electronic medical record system.

HEALTH STATUS OF TIBETAN PEOPLE

Communicable Diseases: The health of Tibetan people has improved as compared to when Tibetans first came into exile. Death and disability due to infectious diseases have greatly decreased. Presently, TB, Hepatitis B, and HIV/AIDS remain important public health problems for Tibetan people. Annual new case rate of TB among Tibetan exiles in 2016 is around 600/100,000 people, about thrice that of India's case rate (211/100,000). The prevalence of chronic hepatitis B among Tibetans was reported at 7-9% in recent studies with higher prevalence (~13%) for Tibetans born in Tibet; the World Health Organization classifies a prevalence of >8% as high. TB and multi-drug resistant TB, Hepatitis B, and HIV/AIDS are urgent health problems in Tibet also. Despite reports of geographic hotspots, the magnitude of HIV infection in Tibetan population remains unclear.

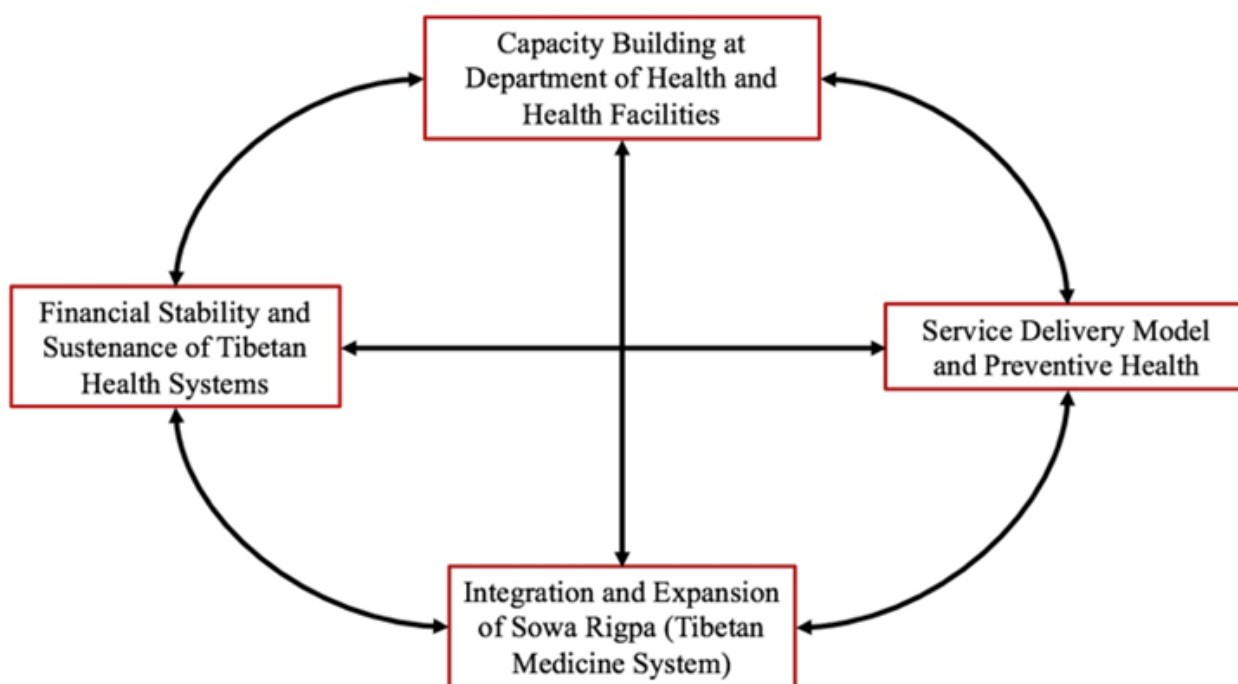
Non-Communicable Disease, Mental Health, and Behavioral Disorders: Non-communicable diseases such as hypertension, diabetes mellitus, heart disease; mental health conditions such as depression; and behavioral disorders such as substance and alcohol abuse are increasingly responsible for death and disability among Tibetan refugees. Stomach and liver cancers—the two most prevalent causes of death presently among Tibetans—are responsible for approximately 28% and 20% of all deaths among Tibetans, respectively (Delek Hospital 2017 Death Report). Hepatitis B, a vaccine preventable condition, is responsible for most liver cancers and *Helicobacter pylori*, a bacterial infection, may be responsible for significant proportion of stomach cancer among Tibetans. A recent study has found an extremely high prevalence (78%) of *H. Pylori* infection among Tibetans in Dharamsala (Study at Gyutoe Monastery). Additionally, study of medical claims submitted in the DoH Tibetan Medicare System (TMS) and accounts provided by Tibetan health care practitioners suggest a high and rising burden of mental health conditions, such as Major Depression and other psycho-social conditions, among Tibetans.

Mental health conditions can significantly affect individual's productivity and can essentially debilitate a person but a strong community stigma prevents people from seeking care.

CORE ISSUES ON HEALTH THEME FOR DISCUSSION DURING THE 5-50 FORUM

Challenges and opportunities exist in developing the road for a healthy and resilient Tibetan community. We have identified five core issues for discussion during the Five-Fifty Forum: 1) Health Challenges Faced by the Tibetan People, 2) Financial stability of the Tibetan Health Systems, 3) Capacity building and improvement of service at the Tibetan Health Facilities, 4) Integration and Expansion of Sowa Rigpa (Tibetan Medicine system), and 5) Service delivery model and Preventive Health. There may be interconnectedness and synergy between topics under the themes. The model below captures the essence of the themes for building a resilient healthcare system for the Tibetan people.

Model for a Resilient Tibetan Health Systems

1. Health Challenges Faced by the Tibetan Community

Infectious diseases such as tuberculosis, hepatitis B; non-infectious conditions such as hypertension, diabetes mellitus, stomach cancer; and mental health and behavioral problems such as depression, smoking and alcohol or substance abuse are important public health problems faced by Tibetans. Improving existing health programs such as that existing for tuberculosis and developing programs such as for hepatitis B, cancer prevention, hypertension and diabetes, mental health, etc., can be useful. The Department of Health is developing its Strategic Plan for TB control and likewise, Strategic Plans for other health conditions can be envisioned, developed, and implemented.

The World Health Organization aims to eliminate TB by 2035 and has set targets. As per the National Strategic Plan, the Government of India aims to reduce TB incidence to 44/100,000 in 2025. As such, it is imperative that the TB control efforts are scaled up to ensure decrease of Tibetan TB case rates in tune with India's and global targets. The Tibetan Delek Hospital is

leading a Zero TB initiative in collaboration with the Johns Hopkins University using a multi-pronged approach.

The count of patients with mental health problems such as depression, anxiety disorder, etc., presenting to the clinics may be tip of the iceberg. Stigma associated with the mental health conditions, subtlety of the symptoms, and poor awareness may be important reasons in keeping people with mental health problems away from seeking care. DoH has an ongoing Mental Health and Adolescent Health Programs that may be scaled up and expanded into the community under outreach programs. Incorporating the disease control activities into community outreach programs may more effectively generate health awareness among the public and also familiarize them on the available resources leading to better utilization of health services by the community.

Additionally, many elderly Tibetans are living by themselves in their settlement houses with their children overseas. Currently, there are no or limited support system for elderly Tibetans in the settlements apart from the Old People's Homes. Elderly Tibetans remain a vulnerable population group in the settlements and having a system to support them would be necessary.

The DoH is currently receiving support for its major health programs such as for TB through international grants including USAID and PRM (US Government), The Global Fund, etc. A long-term plan for sustaining support for the programs and also simultaneously explore alternative funding sources would be important. Additionally, developing such programs require technical expertise and experience. Committed and dedicated support is needed and programs be developed with an understanding of the sociocultural and political context of the Tibetan people.

2. Financial Stability of the Tibetan Health Systems (THS)

Background: Tibetan health facilities were set up as charitable institutions with the goal to provide affordable and quality care to the Tibetan people. The current system is largely donor dependent, including salary support for healthcare personnel and financing of the major health programs. Having a stable and sustainable mechanism to support the THS including the operating cost of the health facilities and support for the healthcare workforce is essential.

The Tibetan Medicare System: In other health systems, healthcare providers may be supported by insurance programs and by people through out-of-pocket expense. The Tibetan Medicare System (TMS); a self-insurance scheme; run by the Department of Health holds potential for funding Tibetan healthcare providers through its revenues. Success of the TMS is important for such a financing model. Discussion on how to strengthen the TMS, identifying possible means of enriching the fund pool for TMS, and improvement of services and benefits under TMS to increase enrollment would be important.

Understanding Healthcare Market Dynamics: It is critical for the DoH to understand the healthcare market dynamics and take advantage of the market forces to avail maximal benefit to the patients and to the health systems. For instance, centralized procurement of medicines, bulk purchasing of services from private providers, etc. could save cost. The Tibetan Health Assessment report by the USAID and Tibet Fund outlines this in detail and has provided useful suggestions

Self-Sustenance: While revenue generation is not the aim of DoH Health facilities, a balanced mechanism may be identified whereby even with subsidized services, such as through efficient pharmacy and laboratory services, there may be scope to generate cyclical funds that in turn could provide some level of support to the operation of health facility including support to

healthcare personnel. Improving the quality of and possibly widening the healthcare services provided at the health facilities would be necessary to achieve this.

Independence and Potential Partnerships: The DoH is currently running several health programs which are outlined above in the background. The programs are largely donor-dependent. While some level of grant support for programs and projects could be a norm for running health programs in low-middle income countries, an urgent effort to identify a means within the operation of the Tibetan community to avoid a 100% donor dependence is important. Department of Health has the platform and the scope of forming strategic local, national, and international partnerships. Partnerships may be sought with Governments, Non-Governmental Organizations including Foundations, and Universities. Developing the capacity within the Department of Health to identify, pursue and maintain such partnerships, and effectively implement and monitor projects resulting from the collaborations may be essential.

Vision under Kashag: A vision and plan for the DoH and Tibetan Health Systems' financial stability and sustenance under Kashag's framework would be essential for a resilient Tibetan health systems. A universal healthcare for Tibetans can promote unity within the exile community and build resiliency.

3. Capacity Building and Improvement of Health Services

Capacity Building at Local Health Facilities and DoH: In the past, DoH health facilities were the only or one of the few care providers in the settlements. Nowadays, other public and private providers have emerged, many of which are able to provide specialized care. Patient turn-over at the DoH health facilities remain sub-optimal resulting in under-utilization of the health facilities. Ability of the Medical Officer to provide a quality patient care is important for people in the settlements to have confidence and satisfaction in visiting the health facility. Given the current infrastructure and human resource, it may not be feasible or necessary to provide routine specialized health care at all or most DoH health centers. However, a good and compassionate primary care is possible and necessary. Identifying ways to support the physicians serving the Tibetan community to improve their patient-care and communication skills such as through opportunities for post-graduate training in mainstream clinical fields, for e.g., Internal Medicine, Family Medicine, Pediatrics, Gynecology etc. could benefit the community and the health systems, and also encourage physicians to join and stay in the community. Capacity building at the Central Department of Health is important. There is an unmet need for technical expertise within the DoH to efficiently carry out its various functions including policy making, strategic planning, resource management, and program implementation.

Improvement of Services at the Health Facilities: Healthcare service improvement can focus on prevention, diagnosis, treatment, and follow-up. Operation within the health facility may include improved coordination between divisions within the health facility. Standard operating procedures for the various divisions in the Health Facility (out-patient, in-patient, pharmacy, lab, and nursing division, etc.) can improve performance. Additionally, it is necessary to research on health needs of people and then accordingly make services available, such as screening for hypertension, diabetes, heart disease and various cancers: cervical, breast, gastro-intestinal, etc. Ultrasonography is an efficient and useful diagnostic and therapeutic tool for physicians and patients.

4. Integration and Expansion of Sowa Rigpa (Tibetan Medicine System)

With its indigenous foundation in the Bon tradition, Tibet developed its own unique medical system incorporating certain elements from the medical systems of India, Persia and China. Tibet

was, in fact, the first country to convene an international conference on medical science, which took place as early as the eighth century AD. Tibet's medical treatises and practices developed to a highly sophisticated level. A medical treatise of the eighth century, for example, contains descriptions of the human brain and blood cells, and even discusses the concept of vaccination. With a huge corpus of literature and an uninterrupted rich tradition of practice, Sowa-Rigpa, has the potential to offer a great service to humanity.

Tibetan Medicine (Sowa Rigpa) constitutes an important component of the Tibetan healthcare system for Tibetans in Tibet and in exile. Tibetan Medical and Astrological Institute (TMAI) based in Dharamsala is the authority for the promotion and practice of Tibetan Medicine. TMAI has around 53 branch clinics in Tibetan settlements and Indian cities providing various preventive and curative health services through out-patient consultation, counselling, healing, prescription of Tibetan herbal medicines, and other interventions. A large majority of Tibetans seek care at the TMAI clinics in India and Nepal.

Despite the fact that Sowa-Rigpa has been recognized as a formal medical system in India, and there is an increasing demand for its service in India, the shortage of medical practitioners and challenges to the production of medicine are issues that still need to be addressed. There is inadequate research on disease, treatment, drugs and herbal materials. This research must be carried out maintaining international standards in terms resource persons, equipment and methodology. Sowa-Rigpa has a rich literature of pharmacopeia but this needs to be formally defined with scientific provisions. There is still no hospital of Tibetan medicine where patients can be hospitalized and given intensive treatments with complete care.

Now that Sowa-Rigpa is a legally recognized medical system in India with increasing demand for its services, CTA must take it both as a responsibility and an opportunity to establish more clinics and further the production of Tibetan medicine. Independent pharmacies should be established. This can be a great source of revenue and employment. Such enterprises need to be undertaken that meet the norms of international standards without diluting traditional characteristics

A better understanding of the functioning of Tibetan Medicine can enable effective partnerships and integrative approaches. There may be areas for strengthening the Tibetan Medicine system including the clinical practice of Tibetan Medicine, research capacity, medical record systems, and disease surveillance capacities. Because a large number of Tibetans seek care simultaneously at both allopathic and Tibetan Medicine systems, establishing referral channels between the two systems and creating forums for interaction between traditional and allopathic doctors in mutually supportive ways should be considered. A model whereby both allopathic and Tibetan Medicine system are housed in one DOH health facility could be imagined but experience from a pilot project may be necessary.

5. Alternative Service Delivery Models and Preventive Health Care

Currently, the model of providing care is largely facility based. Adopting a simultaneous community-based service delivery model could be beneficial and feasible. Recently, the DoH has started a Community Outreach Program for point of care service delivery at the doorsteps of people; this experience can provide insights into approaches for further strengthening of the community outreach programs and other models of community based care provision.

Preventive health care is particularly important in the context of epidemiologic transition witnessed by the Tibetan community whereby lifestyle related conditions are becoming increasingly prevalent. A report by the 2009 Tibetan Demographic Survey and a recent Tibetan Health Systems Assessment showed nearly 50% of all ailments among Tibetans to be life-style

related. Primary prevention through immunization, health education and life-style modifications, i.e., smoking cessation and regular exercise, etc.—and secondary prevention with screening programs—such as for cervical cancer, breast cancer, diabetes, blood pressure, and lipid disorders—could improve overall health of the Tibetan people and reduce death and disability.

Presently, most Tibetans seek health care when they develop symptoms of a disease or when the symptoms do not improve or aggravate. Health seeking behavior for preventive health is suboptimal. Community mobilization through traditional and innovative means such as through newer communication technologies and social media could improve community's knowledge, attitude, and practice around important health seeking behaviour.

A community based preventive care strategy can also save out of pocket expenditure for patients and TMS Funds for the DoH as the overall health of the population improve and prevalence of chronic illness decrease.

References:

1. Department of Health Tibetan TB Control Program
2. Batham et al. Systematic review and meta-analysis of prevalence of hepatitis B in India. *Indian Pediatr* 2007; 44: 663-674.
3. Tibetan Health Assessment Report supported by the USAID and Tibet Fund.

QUESTIONS AND ISSUES TO BE CONSIDERED FOR A HEALTHIER TIBETAN COMMUNITY THEME

Question 1: How can the major health problems faced by Tibetan people be addressed?

1. What are the important health challenges faced by various sectors of the Tibetan community? How can these public health problems for the Tibetan community be best addressed? What could be available resources and organizations from which to seek support?
2. How can we develop or improve health programs for individual health conditions such as for TB, hepatitis B, stomach and other cancers, mental health disorders, behavioral conditions such as smoking/alcohol/substance abuse, life-style related conditions such as hypertension and diabetes? What can we learn from the success of the existing programs such as for TB?
3. What sections of the community are most vulnerable? What support systems exist for elderly people in the settlements and how can that be enhanced?
4. How can the various health programs be sustained in the long run? Can individual fund pools be created under the Department of Health for the various health programs? How can we generate support for such pools? What steps should be taken to retain the existing support for the health programs?

Question 2: What steps should be taken to financially stabilize and sustain the Tibetan Health Systems?

1. How can the salaries of the cadre of Tibetan healthcare professionals be supported in the long-run? Can a revenue generation system through the Tibetan Medicare System be feasible? If yes, what steps should be taken to strengthen and financially support the TMS? What is the first step that the DoH should take to bring this into fruition. What could be other

possible long-term means of funding healthcare personnel?

2. Can we identify a mechanism whereby the Tibetan Healthcare Workforce, especially the strong network of Tibetan nurses and other healthcare professionals working overseas in the US, Canada, and Europe contribute towards supporting the Tibetan Health Systems? Can the Offices of Tibet and Tibetan Associations located overseas play a role in building and coordinating such a support?
3. How can the various health programs under the DoH be financially sustained over time? Would it be possible to build a Fund Pool that could support the programs in the future? If so, how can such a Fund Pool be created and enriched over time?
4. It would be important for the individual health facility to be able to support its operation to certain level through revenues generated from the service it provides. What level of self-sustenance can be reasonably achieved and expected of the facilities? What can be done to facilitate such self-sustenance? What steps should be taken at the DoH level for this and what expertise is needed at the DOH to develop an initial strategy?

Question 3: What can be done to improve the human resource capacity under the Tibetan Health System? How can the quality and range of health care services provided at the DoH facilities be improved?

1. What can be some incentives for the physicians to encourage younger Tibetan physicians to join the Tibetan Health System and existing Tibetan physicians to continue to serve the community?
2. Are there specific primary care services that could be uniformly scaled up across DoH health facilities based on the health need of the community?
3. What steps can be taken to ensure the quality of health care provided by physicians and nurses at the DoH health facilities? Is a system of peer evaluation feasible? Could there be an organized mechanism and portal for the community to provide feedback regarding the service provided by the health facility in the settlement, both to ensure continued growth and also so that individual care providers are not targeted or confronted directly by community members?
4. How can the capacity at the Central DoH be built overall for its various functions including governance, human resource and program management, strategic planning, resource allocation, public relations, national and international partnerships, etc.?

Question 4: What steps can be taken to strengthen, integrate, and expand Tibetan Medicine system?

1. How can the practice of Tibetan Medicine under the TMAI be strengthened? Would it be useful to have a separate desk at the DoH for dealings regarding TMAI? What areas under the TMAI could be strengthened with support from the DoH? Would the development of electronic medical record system at the TMAI be beneficial and feasible?
2. How can research work be formally started on diseases, treatment, drugs and herbal materials by having qualified professionals in their respective areas following international guidelines?

3. Should we have standard hospitals where patients can be hospitalized and given intensive treatments with complete care and pharmacopeia following international standard?
4. Would integration of allopathic and Tibetan Medicine system be feasible? If so, what would such an integration look like? What can be done to improve the referral channel between the two systems? Is it possible to imagine a system whereby TMAI and allopathic services are housed under one DoH health facility? What could be the pros and cons of having a parallel system under one health facility? Can a pilot project in which allopathic and Tibetan Medicine system run side by side in one facility be conceived? What could be the first steps for such a venture?

Question 5: What should be the service delivery model of the Tibetan health facilities under the DoH? What can be done to ensure a proactive health seeking behavior including primary prevention by Tibetans?

1. What could be a good service delivery model suitable to the Tibetan population. Is a community based service delivery model focused on preventive health care feasible in the long run addition to the existing health facility based delivery of service?
2. What steps should be taken to generate awareness about preventive health care in the community? How can we promote participation from the community in generating awareness about preventive health care and in adopting a proactive health seeking behavior? What could be incentives for the community members in participating in outreach activities? Are there innovative means of generating and maintaining community awareness on daily basis?
3. What are the key health conditions for which preventive health care should be focused? Can we develop a robust system whereby individuals identified with life-style related or other disorders during the outreach activities are linked to care with timely follow ups?
4. How can preventive healthcare be provided synergistically by both the allopathic and Tibetan medicine systems with maximum benefit to the patients and community members?
5. How can we maintain support for programs emanating out of such a service delivery model? Can community members participating in the outreach programs or facility based preventive care program be linked to the Tibetan Medicare System?

BACKGROUND

The Government of India welcomed His Holiness the XIV Dalai Lama when he sought asylum in India in 1959. India then welcomed more than 80,000 refugees and provided land in various States where these refugees could settle in formal settlements. In addition, Tibetan refugees fled to Nepal and Bhutan, and various settlements were established for them there.

Currently, more than 100,000 Tibetan refugees live in India and Nepal, mostly in 39 settlements, the largest concentration of Tibetan people living outside of Tibet. The settlements aim to provide shelter and livelihood for the people who live there and also to preserve Tibetan culture and national identity. Recent trends, however, indicate that more and more refugees are moving from the settlements to urban clusters in the cities of India and Nepal. This trend is particularly pronounced among young Tibetans with higher levels of education. As a result, the population in the settlements is in significant decline, with a declining number of young families and working age adults.

In addition, since the late 1990s, more and more Tibetans have migrated to other countries. Currently the Tibetan diaspora includes more than 30 countries, with large concentrations in North America, Western Europe, and Australia. The CTA believes that in the relatively near term there will be as many Tibetans living around the world as in the refugee settlements. These Tibetans living overseas have access to better education and more financial and other resources than the refugee communities in India, Nepal and Bhutan.

The migration of Tibetan refugees from the agricultural settlements to the cities of India and Nepal and to overseas countries constitutes the most significant economic development and social challenge for the refugee community. This migration represents the potential loss of a “critical mass” and concentration of population in exile with the related prospect of diminishing the community’s ability to preserve Tibetan culture and maintain Tibetan national identity.

OVERVIEW OF TIBETAN REFUGEE ECONOMY

The Tibetan Settlements

From an economic perspective, life in most major Tibetan refugee settlements is organized around agriculture. The 12 largest agricultural settlements in India have approximately 17,853 acres in the aggregate. This theme will concentrate on these settlements in India as they have the largest number of refugees and the most significant economic development opportunities among the settlements in India, Nepal, and Bhutan.

In the settlements in India, agriculture and sweater selling are the two most common livelihoods. Approximately 46% of the population practices farming and 49% engage in the seasonal business of sweater selling. In most of the agriculture based settlements, a typical household diversifies its income sources, farming during the summer and the monsoon and traveling out of the settlement to sell sweaters to Indian customers in the winter.

While agriculture is a primary livelihood in the settlements, it generates only around 8% of the income generated by the settlement populations. By contrast, sweater selling and other small businesses generate approximately 41% of household income.

Employment and Income Generation in the Refugee Community

As a general matter, workforce participation for Tibetan men in the refugee community is about 48% and about 47% for women. Only about 39% of the total workforce of ages 15-64 is employed, and unemployment rates are significantly higher (around 70% according to some estimates) for Tibetan youth.

Small farmers constitute about 8% of the total workforce while about 16% of the total workforce engages in sweater selling. Overall, about 40% of the workforce engages in seasonal occupations, including farming and sweater selling.

About 25% of the refugee population has salaried positions (including with the CTA and the Cooperative Societies in the settlements) and less than 10% are engaged in small business. Most of the small businesses are focused on roadside shops; miscellaneous shops for garments, handicrafts, religious objects, and household goods; restaurants; hotels and hospitality; and tourism. For most of the small and medium-sized businesses in the community, access to growth capital and business development services is extremely limited.

Importantly, youth interest in agriculture is declining with only about 28% of youth indicating any interest in pursuing farming as a livelihood. Similarly, youth interest in sweater selling is declining rapidly and Indian youth are now replacing Tibetan youth in many sweater selling functions. About 40% of Tibetan youth pursue higher education across India while a majority drop out of school each year, thus limiting their employment and job prospects.

Despite this high drop-out rate, more and more young Tibetans with higher levels of education are finding work in Indian and Nepalese cities where their skills and education can be utilized or are seeking to migrate abroad. In the Indian cities, most Tibetans are employed in the service industry (e.g. working in restaurants and hotels, beauty salons and spas, business processing and call centers, and airline and transportation services), although many Tibetan youth are working in professional environments or seeking to establish their own businesses as entrepreneurs.

While the Tibetan refugee community has been successful in many ways, about 25-30% of the exile population remains near the poverty threshold.

Financial Services and Remittances

The Tibetan refugee community has a substantial demand for financial services. CTA estimates that the Tibetan community holds nearly USD 80 million in household savings. Most of this is held in basic savings accounts. Furthermore, CTA estimates that demand for credit in the community adds up to as much as USD 93 million, including demand for growth capital for small businesses. At the same time, adoption of financial products and services such as business insurance, asset insurance, and life insurance is low even though these products are critical for managing economic risks, particularly for those in seasonal occupations.

Another important economic factor for the refugee community is remittances received from Tibetans living abroad. These remittances flow directly to families living inside and outside of the settlements and are derived from the higher earnings of the Tibetans living and working overseas. Remittances from Tibetans living abroad also constitute a significant source of income for residents in the settlements, amounting to around USD 10 million in 2015.

Economic Challenges and Opportunities Facing the Refugee Community

The Tibetan refugee community faces multiple and significant economic development challenges and opportunities. The principle task now before the CTA and the Tibetan refugee community within the “Fifty” of the Five-Fifty Vision is how to address and manage the challenges while also taking advantage of the opportunities so that the economic foundation and activities of the community as a whole are stabilized, strengthened, and made sustainable over the long term.

Five critical economic development challenges and opportunities are identified for special consideration during the Forum:

1. Addressing Migration and Youth-Related Issues

The most important economic development and social challenge facing the refugee community is migration. As many as 30% of the total refugee population living in India recently indicated an intention to migrate. Majority of these people intend to leave the country, often seeking to reunite with family members and friends already living abroad. If this trend toward migration continues on its current trajectory, the agricultural settlements are likely to be depopulated very quickly, leaving behind only the elderly, the infirm, and people with limited education and skills. In this event, the settlements are likely to lose their “critical mass” as concentrated Tibetan populations, and the resulting fragmentation and dispersion of the community is likely to present a substantial threat to the preservation of Tibetan culture and national identity.

The trend toward migration is driven in large part by the emerging generation of well-educated, highly mobile, and globally integrated Tibetan youth. This population may be highly educated and trained, but it has limited opportunities for gainful employment within the Tibetan settlements. A recent estimate suggested that the total absorption capacity of the 1500 most recent Tibetan student graduates within the settlements is under 10%. Another study indicated that the main source of dissatisfaction with life in the settlements was the “lack of livelihood opportunities.” This study suggested that the most common reasons for migration from the settlements include seeking higher income, better career options, “greater dignity of labor attached to all types of work abroad,” and “urban lifestyle.”

Thus, many young Tibetans move to Indian or Nepalese cities or seek to emigrate to countries in the West where they can find better employment and better utilize their education and skills. They are also often “pulled” to Western countries to reunite with families and friends already settled there. With the youth unemployment rate within the community remaining extremely high (some estimates are as high as over 60%), the challenge that the community faces in seeking to retain, inspire, and absorb its young population is considerable.

To counteract the “pull” of migration, CTA must act quickly and play a leadership role in the identification and establishment of new employment and income generating opportunities in the refugee community. CTA will need to develop a cohesive and long-term strategy for skill development and the promotion of entrepreneurship and SMEs (as defined below) among the youth. This strategy needs to be aligned with the skills and aspirations of the young people. It should also be market-led and diversified so that new avenues for income-generation and business creation and ownership become available. Vocational education and training should be mainstreamed to address the needs of the high percentage of Tibetan youth who drop out of school. Programs will need to be introduced to provide career development services, market-linkages, and financial support for better educated youth as they seek to use their education and skills in the settlements, Indian and Nepalese cities, and even abroad.

Another step that CTA may wish to consider is consolidating the various agricultural settlements into fewer but larger population centers. With more Tibetans living in fewer places, economic and livelihood opportunities are likely to be greater, “lifestyle” attractiveness enhanced, and efforts to preserve Tibetan culture and national identity more successful. These factors could contribute to reducing migration and improving the prospects for preserving Tibetan culture and national identity by creating more interesting and stimulating living environments in fewer, more densely populated settlements.

2. Shifting the Agricultural Model in the Settlements

Agricultural activities in the settlements are not fully optimized and potential is not fully realized: land use is sparse and primarily restricted to the monsoon season; water availability for irrigation and other uses is frequently a significant constraint; land degradation is a significant issue due to mono-cropping and use of chemical fertilizers; farmers are aging and labor and modern mechanization are generally lacking; agricultural potential is frequently not realized because much of the agricultural land is unprotected due to lack of fencing; and “backward” market linkages for procuring inputs like seed, fertilizers, and raising nurseries and “forward” linkages for crop aggregation, value addition, and marketing are not fully exploited.

Further, the agricultural settlements have not adopted integrated and holistic farming practices to maximize farm yields and optimize the usage of resources such as water and soil. Prospects for crop diversification, mixed cropping, shifting to organic farming, agro-forestry, and horticulture have been explored but have not resulted in significant adaptation of “best in class” farming practices that could substantially improve the incomes of the farmers and the community more broadly.

Agriculture, however, also presents the community with significant opportunities. The settlements in the aggregate have large parcels of land developed through decades of hard work. Very few organizations and entities in India can provide access to such large parcels of land for agriculture business. In addition, the community is highly organized and is largely integrated through the CTA. This presents a unique situation in India where land ownership and use is highly fragmented, decentralized, and politicized.

Within this context, CTA and the settlements have the opportunity of shifting their agricultural model from “small holding, low-tech” to a more collective “large holding, high tech” model. This would entail forging small holding farmers into community agriculture projects under a suitable management and governance structure. It would seek to organize around clusters of camps or at settlement level and would bring the advantages of community-based collective irrigation, fencing, improved and shared mechanization, choice of crops, marketing, and value chain development. Further, it would promote and facilitate collaborative partnerships with private sector agricultural companies, exporters, and investors.

In short, CTA and the community could seek to transform Tibetan agriculture to an “agribusiness” model, managing the entire business from input supply to marketing and sales. This new orientation would include a shift into higher margin crops and value-addition activities. These more sophisticated activities would require all the capacities and organization needed to develop and manage such an enterprise. As a result, they would hold excellent prospects for motivating and utilizing the skills of Tibetan youth with both higher and lower educational levels. Further, this approach would provide significant opportunities to invite private sector companies and other groups (including Tibetans living abroad) to work and invest in the settlements and to provide training and employment opportunities that would be attractive to younger and future generations of settlement residents.

Shifting to a new approach to agriculture in the settlements, however, will require CTA to develop a long-term orientation toward agricultural activities, clarity of purpose and vision with respect to the agricultural model to be pursued, and the political and management will and skill to develop and implement a unified, holistic, and integrated “agribusiness” program. Such an approach will require close collaboration with the Government of India, new investment from public and private sources, and the identification and selection of appropriate private sector partners.

The essence of this shift to an “agribusiness” model will be to focus on redefining and consolidating “land use” for the agricultural settlements as a whole and for individual settlements. The Cooperative Societies currently functioning in the agricultural settlements could play an important role in this new model. As a result, their participation should be solicited as the new model is developed, and further analysis should be undertaken regarding how these societies might need to be strengthened and supported.

3. Building Tibetan Financial Institutions and Services

Sustainable economic development requires a variety of stable financial institutions which provide the financial products and services required for a diverse, balanced, and healthy economy. These institutions include retail and commercial banks, credit unions and cooperative societies, savings and loan associations, insurance companies, money transfer and remittance companies, and investment banks and asset managers, among others. Together these institutions help a community to accumulate, allocate, invest, and manage financial assets efficiently and prudently and with a view to supporting the overall economic welfare of the society.

Retail and Commercial banks offer savings and credit products to consumers and to businesses. These financial institutions help the community to save and recycle savings into business and other productive social activities. Credit Unions and Cooperative Societies, by comparison, provide a broad range of financial products and services to their members, but not to the wider community. Savings and Loan Associations have historically channelled consumer savings into mortgage loans for housing, along with other types of business and personal loans. Insurance Companies help individuals and businesses to manage a wide variety of risks, including health, property and casualty, crop, mortgage, and various business risks. Money Transfer and Remittance Companies assist individuals to send and receive funds from one country to another or within a country. Investment Banks help individuals, businesses and governments raise capital through the issuance of securities, while Asset Managers assist individuals and business to invest and manage their financial assets wisely.

A mature and thriving economy needs each of the products and services that these financial institutions provide. From the perspective of the Tibetan refugee community, the lack of credible financial institutions of this type continues to be an important gap and vulnerability. As the refugee community has become increasingly economically successful over the sixty years of its exile, it has accumulated enough assets and demand for credit, savings, and other financial products and services to establish its own financial institutions. This would be an important next step in assuring the community's resilience in the coming years.

Efforts are currently underway through the CTA to establish a Non-Bank Financial Corporation under the laws of India and over time perhaps to establish a Small Finance Bank (SFB). These efforts would result in the establishment of a new financial institution for the community. This undertaking should be encouraged and supported so that a broad range of financial products and services (including saving, credit, insurance, remittances, and guarantees) can be offered. Issues around specific products and services to be provided, lending practices, governance, and

meeting capital requirements will need to be carefully considered. Products and services that provide credit support and growth capital to SMEs (as discussed below), sweater sellers, tourism enterprises, and larger businesses within the community should be considered as high, near-term priorities.

The Cooperative Societies currently functioning in the agricultural settlements are important providers of financial products and services to the farmers and members of the settlement communities. These Societies have specialized financial roles and functions that support the overall economic development of the refugee community. Thus, the products and services that they provide in the agricultural settlements should be carefully reviewed and considered as the community seeks to build a variety of stable financial institutions and services.

4. Supporting Small and Medium-sized Businesses and Encouraging Entrepreneurship

Strengthening the small and medium-sized enterprises (SMEs) in the community and encouraging entrepreneurship can catalyze economic growth. This can provide a robust platform for new and potentially more exciting jobs and income generating opportunities.

In the refugee community, about 10% of the population is involved with business and trading activities with an SME. These SMEs provide products, goods, and services generally at small scale and with limited opportunities for growth. Income from these enterprises is generally used to support families and for personal survival.

Within the refugee community, SMEs generally have limited or no access to the financial services, business development services, or capacity building resources that they need to support their growth and expansion. Further, recent community surveys indicate a relatively high preference for business ownership among the youth as opposed to the previous generation. While this preference should be promoted and encouraged, it requires appropriate support as youth too frequently demonstrate a lack of the relevant skills, motivation and strategies required to pursue entrepreneurship.

There are significant opportunities to support the community's SMEs and encourage entrepreneurship. These businesses require a broad range of financial products and services (as discussed above), including savings, credit, insurance, asset management, remittances, and growth capital. In addition, a broad range of business development services will be required to support these businesses, including assistance with basic financial literacy; providing proper identity and business documentation to establish bank accounts and obtain loans; developing business plans and strategy; and general business management including marketing, sales, human resources, accounting and taxes (particularly with respect to the newly adopted Goods and Service Tax).

Enlisting the participation of already successful Tibetan entrepreneurs and business owners in programs encouraging entrepreneurship and helping SMEs to grow may have excellent prospects for contributing to the overall economic development of the community.

5. Role of Tibetans Living Overseas

Tibetan communities outside Tibet have become increasingly dispersed and scattered. In the early days of the Tibetan exile and through the 1990s, most of the Tibetan people who fled from Tibet became refugees in India, Nepal, or Bhutan. Since the late 1990s, however, more and more Tibetans have migrated to other countries.

Tibetans living overseas have access to better education and more financial and other resources than the refugee communities in India, Nepal and Bhutan. The overseas Tibetan communities provide a significant and unusual economic development opportunity due to their earnings, skills, experience, commitment to the community and the preservation of Tibetan culture. They also present excellent prospects for bringing new investment capital, management skill, and global perspective and experience to the NBFC and other new financial institutions; to SMEs, larger enterprises developed by Tibetan business people; and to youth seeking to establish their own businesses in the community.

How best to utilize this resource presents a challenge and an opportunity that the community has yet to explore deeply or leverage fully. Inviting and involving Tibetans living overseas to participate actively in economic development activities should hold considerable prospects for making a positive and meaningful contribution to economic development of the refugee community, particularly in activities around strengthening the agricultural settlements; initiating and helping to build and manage new financial institutions; supporting SMEs and entrepreneurship through mentorship and providing growth capital; and providing employment, training, skill building, and role models for Tibetan youth.

Primary Sources:

Government of India, "India Tourism Statistics," 2017

Ingenus, "Transforming Tibetan Agriculture," 2017

Intelcap, "Workforce Development: Assessment and Policy Recommendations," 2017

Micro Credit Ratings International, "Diagnostic Assessment of Tibetan Entrepreneurship Development Initiative," 2018

Technoserve, "Economic Development Program of Tibetan Refugees in India," 2010

USAID, "Financial Inclusion of Tibetan Refugees in India," 2016

USAID, "Feasibility and Requirements of Establishing a Tibetan Bank for Tibetan Refugees in India," 2017

QUESTIONS AND ISSUES TO BE CONSIDERED FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF TIBETAN COMMUNITY THEME

Question 1: How can the issues of migration and youth employment be addressed so that the population of the refugee community can be sustained and stabilized?

1. What steps can be taken to make life in the agricultural settlements and more generally in India, Nepal, and Bhutan more attractive for Tibetan families and youth? Is lack of appropriate and challenging employment and income generating opportunities the most important determinant for migration or are other social factors as or more important? If so, how might these social factors be addressed while seeking to improve employment and income generating opportunities? What might be done to improve the "lifestyle" aspects of life in the settlements and more generally in India, Nepal, and Bhutan?
2. Is shifting to an "agribusiness" model likely to provide employment and economic opportunities that will be attractive to Tibetan youth? If not, what alternatives should be explored?
3. Is it likely that expanded support for SMEs, entrepreneurship and vocational training will successfully encourage significant numbers of youth to remain in the community rather than

seeking to migrate? If not, what alternatives might there be to attract and incentivize more young people to stay in the settlements and more generally in India, Nepal, and Bhutan?

Question 2: What steps should be taken to strengthen the agricultural settlements in India?

1. Would shifting the agricultural settlements to an “agribusiness” model be practical? If so, how might it be designed and implemented? If not, what alternatives might there be to put the agricultural settlements on a more sound and sustainable economic footing?
2. If an “agribusiness” model is to be pursued, who should lead this effort and how should the agricultural settlement communities be involved? What role should the CTA play? What resources would be required to seriously develop such a model and how can these resources be obtained? How might financial resources and private sector partners be identified to assist in this planning process and in the longer-term development of an “agribusiness?”
3. Are there easier, short-term solutions that can be developed for many of the agricultural challenges, including irrigation, mono-cropping, land degradation, lack of mechanization and fencing, and “forward” and “backward” linkages? If so, what might these solutions be and how and by whom could they be implemented? How might CTA encourage and support the development of these solutions?

Question 3: How can CTA build the sustainable financial institutions required to provide a broad range of financial products and services to the refugee community?

1. What types of financial institutions should CTA seek to establish to provide the financial products and services that the refugee community now requires? Will an NBFC provide a good solid foundation for expanding credit services to the community, and would a SFB be a logical and useful next step? Might different institutions be required in India, Nepal, and overseas?
2. How can CTA attract and mobilize for community economic development purposes household savings that are already accumulated in the refugee community, in India, Nepal and Bhutan and among the Tibetans living abroad? What type of savings and lending institutions would be most beneficial for the community? How can CTA attract remittance flows from Tibetans living abroad and provide some community benefits from these flows?
3. How can CTA establish a financial institution that will provide growth and equity capital equity for SMEs, entrepreneurs, and other scalable businesses in the community? What type of financial institution might this be? Would a Tibetan Private Equity or Venture Capital Fund be appropriate and feasible? How can Foreign Direct Investment (“FDI”) or investments from International Development Agencies (“IDAs”) be attracted to provide growth and equity capital for these businesses?
4. How can CTA attract FDI or IDAs to invest in the financial institutions it will develop? How might private capital be attracted, particularly from successful Tibetans living abroad? Would a public-private partnership model (“PPP”) be feasible for these institutions. If so, how might such a PPP function and be governed?
5. Should CTA seek to sponsor or own new “futuristic” enterprises and businesses? What might these be and how might CTA sponsor or own them? What private sector, public sector, or PPP models might be utilized?

Question 4: How can small and medium-sized businesses and entrepreneurship be best encouraged and supported in the refugee community?

1. What types of encouragement and support do SMEs and Tibetan entrepreneurs require to support their business activities? What specific financial and business development services are most needed at this time and what specific services will be required in the future?
2. What specific credit and other support might be provided to sweater sellers? Would it be feasible to explore the developing an integrated approach to the sweater selling business, including the design and manufacturing of sweaters? If so, who should lead this exploration, and what should be the role of CTA?
3. What should be the priority products and services that the NBFC and eventually the SFB should seek to provide to SMEs and entrepreneurs? How might the community attract additional investment capital for SMEs and entrepreneurs? Might the overseas Tibetan community provide such capital? If so, how might that capital be attracted?
4. How might remittances that flow into the refugee communities in India and Nepal be utilized more effectively to encourage and support SMEs and entrepreneurial activities in the community?
5. How can the Tibetan Chamber of Commerce and highly successful Tibetan business owners become involved in supporting and encouraging SMEs and Tibetan entrepreneurs? What specific services, advice, and support might they provide?

Question 5: How can the Tibetans living overseas be brought into community economic development programs and activities?

1. What opportunities and incentives could be provided to bring more Tibetans living overseas into the economic development programs and activities in the settlements and in India?
2. Are there specific aspects of community economic development that might be of particular interest to Tibetans living overseas? These might include providing investment capital and management advice for the NBFC, SFB or other new financial institutions; providing growth capital, credit, business development services, or mentoring for SMEs and entrepreneurs; helping to develop and implement a successful “agribusiness” model for the agricultural settlements; and assisting to develop relevant workforce development and vocational training for Tibetan youth.
3. Who might lead an effort to bring Tibetans living overseas into the economic development activities of the community? How might this be done, and what resources might be required? What should be the role of the CTA, the Offices of Tibet and the Tibetan Associations?

